

LATVIJAS BANKA
EIROSISTĒMA

FINANŠU STABILITĀTES PĀRSKATS 2019

ISSN 1691-1202

Finanšu stabilitāte – tāds finanšu sistēmas (finanšu starpnieki, tirgus un tirgus infrastruktūra) stāvoklis, kādā tā spēj izturēt šokus, neradot nozīmīgus finanšu starpniecības un kopējā finanšu pakalpojumu piedāvājuma traucējumus.

Sistēmiskais risks – risks, ka, vienam dalībniekam nespējot nokārtot savas saistības, arī citi dalībnieki nespēs nokārtot savas saistības noteiktajā termiņā, izraisot tālāku ietekmi, kas apdraud finanšu sistēmas stabilitāti vai uzticamību, tautsaimniecības izaugsmi un labklājību.

"Finanšu Stabilitātes Pārskata" mērķis ir veicināt sabiedrības izpratni par Latvijas finanšu sistēmas attīstību un vērst uzmanību uz sistēmiskiem riskiem, kas varētu apdraudēt Latvijas finanšu sistēmas stabilitāti.

"Finanšu Stabilitātes Pārskatā" analizēta un novērtēta Latvijas finanšu sistēmas darbība un riski, īpašu uzmanību pievēršot kredītiestāžu darbībai, balstoties uz finanšu tirgus datiem līdz 2019. gada marta beigām, ekonomiskajiem datiem līdz 2019. gada marta beigām vai pārskata sagatavošanas brīdī pieejamiem datiem un kredītiestāžu, NFS un finanšu infrastruktūras datiem līdz 2019. gada marta beigām (dati par kredītiestāžu peļņitspēju aktualizēti 2019. gada maija beigās). Prognozes balstītas arī uz jaunākajiem pieejamiem datiem.

Aprēķinot ROE, kopējo kapitāla rādītāju, pirmā līmeņa kapitālā rādītāju, pirmā līmeņa pamata kapitāla rādītāju, kā arī likviditātes un kredītriska stresa testu rezultātus, netiek iekļauti Latvijas Republikā reģistrēto ārvalstu kredītiestāžu filiāļu dati.

Figūriekavās ietvertie dati atbilst iepriekšējā gada atbilstošajam periodam.

Sagatavojot grafiskos attēlus un tabulas, izmantoti šādi datu avoti: 1.1. att. – Bloomberg, 1.2. att. – SVF, 1.3. un 1.4. att. – Bloomberg, 1.5. un 1.6. att. – CSP, 1.7. att. – EK, 1.8. att. – CSP un Latvijas Banka, 1.9. att. – ECB un Eurostat, 1.10. un 1.11. att. – CSP, 1.12. att. – CSP, SIA "LATIO", SIA "Ober Haus Real Estate Latvia" un SIA "ARCO REAL ESTATE", 1.13. att. – Valsts vienotā datorizētā zemesgrāmata, 1.14. att. – CSP, 1.15. att. – Latvijas Banka, 1.16. att. – Latvijas Bankas aprēķini, balstoties uz Latvijas Bankas un CSP datiem, 1.17. att. – CSP un Latvijas Banka, 1.18. att. – Latvijas Banka un ECB, 1.19. un 1.20. att. – Latvijas Bankas aprēķini, izmantojot Latvijas Bankas datus, 1.21.–1.24. att. – ECB, 2.1. un 2.2. att. – Latvijas Banka, 2.3. un 2.4. att. – FKTK, 2.5. un 2.6. att. – Latvijas Banka, 2.7. att. – Latvijas Bankas aprēķini, izmantojot Latvijas Bankas datus, 2.8. att. – FKTK, 2.9.–2.11. att. – Latvijas Bankas aprēķini, izmantojot Latvijas Bankas un FKTK datus, 2.12.–2.14. att. – FKTK, 2.15. att. – Latvijas Banka un FKTK, 2.16. att. – Latvijas Banka, 2.17. att. – Latvijas Bankas aprēķini, izmantojot FKTK un Latvijas Bankas datus, 2.18. att. – Latvijas Bankas aprēķini, izmantojot FKTK datus, 2.19. att. – FKTK, 2.20. att. – ECB, 2.21.–2.23. att. – FKTK, 2.1. tabula – Latvijas Bankas aprēķini, 2.2. tabula – Reuters un Latvijas Bankas aprēķini, 2.3. tabula – Latvijas Bankas aprēķini, 3.1. un 3.2. att. – FKTK, Latvijas Banka un CSP, 3.3. att. – FKTK, 4.1.–4.4. att. – Latvijas Banka, 1. pielikums – FKTK, 2. un 3. pielikums – Latvijas Bankas aprēķini.

SATURS

KOPSAVILKUMS	4
1. MAKROFINANSIĀLĀ VIDE UN KREDITĒŠANAS ATTĪSTĪBA	6
Ārējā makrofinansiālā vide	6
1. ielikums. Apvienotās Karalistes izstāšanās no ES bez vienošanās iespējamā ietekme uz Latvijas finanšu nozari	7
Iekšzemes makrofinansiālā vide	9
Mājsaimniecību un nefinanšu sabiedrību finansiālā ievainojamība	10
Nekustamā īpašuma tirgus attīstība	12
Kreditēšanas dinamika	13
2. ielikums. Valsts atbalsta programmas mājokļa iegādei ietekme	15
3. ielikums. Mājsaimniecību finanšu un patēriņa apsekojums: kredītu pieejamības Latvijas mājsaimniecībām novērtējums	17
2. KREDĪTIESTĀŽU SEKTORA ATTĪSTĪBA UN RISKI	19
4. ielikums. Kredītiestāžu meitas sabiedrību pārveide par filiālēm	19
Kredītrisks	20
Finansējuma un likviditātes risks	21
5. ielikums. Finansējuma piesaiste ar interneta platformu starpniecību – jauns finansējuma piesaistes veids	22
6. ielikums. Kredītiestāžu likviditātes stresa tests	25
Pelnītspēja	26
7. ielikums. Kredītiestāžu klientu maksājumu dinamika un struktūra	28
Kapitalizācija	30
8. ielikums. Kredītriska un tirgus riska šoku absorbētspēja	31
3. NEBANKU FINANŠU SEKTORA ATTĪSTĪBA	36
NFS kreditēšanas pakalpojumi	36
NFS pārējie finanšu pakalpojumi	37
4. SISTĒMISKI NOZĪMĪGAS MAKSĀJUMU UN NORĒĶINU SISTĒMAS	40
TARGET2-Latvija sistēma	41
Nasdaq CSD sistēma	42
Finanšu tirgus infrastruktūru kiberneturība	43
1. PIELIKUMS. KREDĪTIESTĀŽU DARBĪBAS RĀDĪTĀJI	45
2. PIELIKUMS. AGRĪNĀS BRĪDINĀŠANAS RĀDĪTĀJU RISKU PANELIS	46
3. PIELIKUMS. LATVIJAS FINANŠU STRESA INDEKSS	47

Saīsinājumi

AS – akciju sabiedrība	NFS – nebanku finanšu sektors
ASV – Amerikas Savienotās Valstis	NGF – Noguldījumu garantiju fonds
C-SNI – cita sistēmiski nozīmīga iestāde (<i>other systemically important institution</i>)	NILLTF – noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācija un terorisma finansēšana
CSP – Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde	NVS – Neatkarīgo Valstu Sadraudzība
ECB – Eiropas Centrālā banka	ROA – aktīvu atdeve (<i>return on assets</i>)
EK – Eiropas Komisija	ROE – kapitāla atdeve (<i>return on equity</i>)
EKS sistēma – Latvijas Bankas elektroniskā klīringa sistēma (EKS sistēma)	RSA – riska svērtie aktīvi
ES – Eiropas Savienība	SFK – stabilā finansējuma koeficients
ESMA – Eiropas Vērtspapīru un tirgu iestāde (<i>European Securities and Markets Authority</i>)	SIA – sabiedrība ar ierobežotu atbildību
EURIBOR – eiro starpbanku piedāvājuma procentu likmju indekss (<i>euro interbank offered rate</i>)	SNV – saistību nepildīšanas varbūtība (<i>probability of default</i>)
FATF – starpvaldību institūcija NILLTF risku novēršanai (<i>Financial Action task force</i>)	SNZ – zaudējumi, kas var rasties saistību nepildīšanas gadījumā (<i>loss given default</i>)
FKTK – Finanšu un kapitāla tirgus komisija	SVF – Starptautiskais Valūtas fonds
FTIP – "Finanšu tirgus infrastruktūru principi"	TARGET2 – otrās paaudzes TARGET sistēma (Eiropas Vienotā automatizētā reālā laika bruto norēķinu (<i>Trans-European Automated Real-time Gross settlement Express Transfer system</i> ; TARGET))
IIN – iedzīvotāju ienākuma nodoklis	TIBER-EU – Eiropas ietvars ētiskai datorsistēmu uzlaušanai, ko veic apdraudējuma datu vākšanas nolūkos (<i>European framework for threat intelligence-based ethical red-teaming</i>)
IKP – iekšzemes kopprodukts	UIN – uzņēmumu ienākuma nodoklis
INK – ienākumus nenesošie kredīti	
LSK – likviditātes seguma koeficients (<i>liquidity coverage ratio</i>)	
LTV – aizdevuma apjoma un tā nodrošinājuma vērtības attiecība (<i>loan to value</i>)	
MFI – monetārā finanšu iestāde	
MREL – minimālā pašu kapitāla un atbilstīgo saistību prasība (<i>minimum requirement for own funds and eligible liabilities</i>)	

KOPSAVILKUMS

Latvijas finanšu sektorā notikušas nozīmīgas strukturālas pārmaiņas. Gan Latvijā, gan ārvalstīs mazinājusies NILLTF risku tolerance un tiek pastiprināti šo risku novēršanas pasākumi. Tām Latvijas kredītiestādēm, kuru darbība līdz šim balstījusies galvenokārt uz ārvalstu klientu, t.sk. augsta riska klientu, apkalpošanu, jāpielāgojas jaunajiem apstākļiem. Pārmaiņu rezultātā šo kredītiestāžu aktīvi būtiski sarukuši. Kopš 2015. gada beigām šo kredītiestāžu klientu maksājumu apjoms samazinājies vairāk nekā astoņas reizes, ārvalstu klientu noguldījumu atlikums krities par 71.5%, un ārpus ES esošo valstu klientu noguldījumu īpatsvars kredītiestāžu kopējos noguldījumos sarucis līdz 8.5%. FKTK ir izskatījusi šo kredītiestāžu iesniegtos darbības modeļa maiņas plānus. Saskaņā ar tiem daļa kredītiestāžu plāno iesaistīties iekšzemes kredītu tirgū vai *fintech* jomā. Pagaidām grūti prognozēt, cik operatīvi un ilgtspējīgi tās spēs pārorientēt savu darbību.

NILLTF risku mazināšanas process turpinās. Kredītiestādes turpina pilnveidot savas risku uzraudzības sistēmas un izvērtēt klientu bāzes. Ieviests liegums sniegt pakalpojumus augsta riska čaulas uzņēmumiem un veikt nekustamā īpašuma darījumus skaidrā naudā, kā arī noteikti citi ierobežojumi. Valdība turpina īstenot reformas, t.sk. uzlabot piekļuvi informācijai par patiesā labuma guvējiem, pilnveidot regulējumu nacionālo un starptautisko sankciju ievērošanas nodrošināšanai un institucionāli stiprināt finanšu sektora uzraudzības iestāžu spēju cīnīties pret finanšu noziegumiem. Vienlaikus ir skaidrs, ka **NILLTF novēršana ir joma, kurā nepieciešama ciešāka pārrobežu sadarbība un saskaņotāka un centralizētāka sadarbība ES līmenī**, ņemot vērā šo risku pārrobežu raksturu.

NILLTF risku kontekstā uzmanība pievērsta arī dažām Ziemeļvalstu banku grupām, kurās saistībā ar pārmetumiem par trūkumiem NILLTF novēršanas jomā nozīmīgi saruka akciju cenas. Vienlaikus šo kredītiestāžu kredītriska rādītāji finanšu tirgos nav būtiski mainījušies. Ziemeļvalstu banku riska prēmijas potenciāla krasi pārvērtēšana un makrofinansālās ievainojamības risku īstenošanās ietekmētu mātes banku finanšu rādītājus, tautsaimniecības izaugsmi Ziemeļvalstu un Baltijas valstu reģionā un arī kredītešanas attīstību Latvijā.

Būtiska ārējās makrofinansālās vides pasliktināšanās joprojām ir viens no galvenajiem sistēmiskajiem riskiem Latvijas finanšu stabilitātei. Ar vairāku ģeopolitisko faktoru attīstību (t.sk. breksita iznākumu) saistītā nenoteiktība, tirdzniecības kari, attīstības valstu izaugsmes palēnināšanās, kā arī bažas par riska prēmijas krasu pārvērtēšanu palielina ārējās makrofinansālās vides riskus. Eiro zonā prognozēta izaugsmes palēnināšanās, kas palielina bažas par eiro zonas banku pelnītspēju un pārāk augstu valdības parāda līmeni dažās valstīs.

Ņemot vērā vājāku ārējo pieprasījumu, IKP pieauguma temps turpmāk palēnināsies¹. Tomēr **iekšzemes tautsaimniecības izaugsme ir diezgan spēcīga**. Neraugoties uz nozīmīgajām kredītiestāžu sektora strukturālajām pārmaiņām, 2018. gadā IKP palielinājās par 5.0%. Makroekonomiskie rādītāji liecina par kopumā sabalansētu tautsaimniecības attīstību. Izņēmums ir darba tirgus – atbilstoša darbaspēka trūkums palielina spiedienu uz algu kāpumu, kā arī darba ražīguma un algu dinamikas plaisu un ierobežo straujākas izaugsmes potenciālu. Straujais algu kāpums pagaidām nav pasliktinājis nefinanšu sabiedrību finansiālo situāciju – to apgrozījums un finanšu rādītāji uzlabojas. Arī māsaimniecību maksātspēja aug. Tādējādi **iekšzemes aizņēmēju kredītrisks turpina mazināties**.

Tomēr iekšzemes kredītešanas attīstība joprojām ir gausa, un cikliskie riski finanšu stabilitātei ir zemi. Kredītiestāžu kredītešanas politika ir piesardzīga, un tās kritiskāk izvērtē sadarbību ar potenciāli riskantākiem

¹ Saskaņā ar Latvijas Bankas prognozēm 2019. gadā IKP palielināsies par 2.9%.

klientiem. Savukārt nebanku aizdevēju² loma tautsaimniecības finansēšanā turpina palielināties. Vairākas kredītiestādes, kas līdz šim nebija aktīvas iekšzemes kredītu tirgū, darbības modeļu maiņas ietvaros plāno pievērsties kreditēšanai. No vienas puses, tas var nedaudz uzlabot kredītu pieejamību tautsaimniecības dalībniekiem, bet, no otras puses, jāņem vērā šo kredītiestāžu līdzšinējā ierobežotā pieredze iekšzemes kreditēšanā un atbilstoša finansējuma piesaistes iespējas.

Lielāko aizdevēju finansējumu joprojām galvenokārt veido iekšzemes noguldījumi, un tie turpina stabili augt. Savukārt kredītiestādēs, kuras līdz šim galvenokārt apkalpoja ārvalstu klientus, būtiski sarucis gan darbības apjoms, gan noguldījumu atlikums. Lai piesaistītu finansējumu un piedāvātu jaunus finanšu produktus, daļa šo kredītiestāžu sākusi piesaistīt māsaimniecību noguldījumus, izmantojot interneta platformas. Tas ļauj iegūt stabilāku vidēja termiņa finansējumu, tomēr šie noguldījumi ir vairāk pakļauti aizplūdes riskam pēc termiņa beigām. Tāpēc jāpievērš uzmanība turpmākajām finansējuma un aktīvu struktūras pārmaiņām šajās kredītiestādēs un jāvērtē ar to saistītie riski.

Kredītiestāžu likviditātes risks ir ierobežots, jo kopumā tās uztur lielu likvīdo aktīvu apjomu, kas ar rezervi nodrošina gan LSK, gan FKTK uzraudzības pārbaudes un novērtēšanas procesa ietvaros noteikto individuālo paaugstināto FKTK likviditātes rādītāja prasību izpildi. Taču jāatzīmē, ka pēc visām kredītiestādēm saistošās FKTK likviditātes rādītāja minimālās prasības atcelšanas 2018. gada sākumā daļa lielāko kredītiestāžu ir samazinājusi likvīdo aktīvu apjomu un palielinājusi atkarību no to mātes bankām likviditātes pārvaldībā.

Lielāko kredītiestāžu peļņa ir stabila, un to pelnītspējas rādītāji ir labi. Vienlaikus vairākām kredītiestādēm, kurās notiek darbības modeļa maiņa, pieaugusi ar turpmākajām peļņas gūšanas iespējām saistītā nenoteiktība un pelnītspējas risks.

Kredītiestāžu kapitalizācijas līmenis kopumā ir augsts. Lielākās kredītiestādes ir labi kapitalizētas un turpina stiprināt kapitālu, tajā daļēji investējot gūto peļņu. Arī daļā kredītiestāžu, kuras līdz šim galvenokārt apkalpoja ārvalstu klientus, kapitāla rādītāji ir būtiski palielinājušies, taču pieaugums radies RSA krituma rezultātā, nevis augot kapitālam. Pasliktinoties pelnītspējas izredzēm, dažām kredītiestādēm palielinās kapitalizācijas samazināšanās risks. Latvijas Bankas veiktā stresa testa rezultāti liecina, ka **kopumā kredītiestāžu spēja absorbēt potenciālo ārējo un iekšējo šoku radīto kredītriska pieaugumu ir augsta.** Taču dažu nelielu kredītiestāžu spēja absorbēt potenciālus satricinājumus nav pietiekama.

Pārmaiņas makrouzraudzības politikas jomā saistītas ar C-SNI kapitāla rezerves pārskatīšanu. Ņemot vērā tirgus dalībnieku sastāva³, statusa⁴ un lieluma pārmaiņas, FKTK pārskatījusi noteiktās C-SNI kapitāla rezerves. Pašlaik Latvijā identificētas četras C-SNI⁵. **Notiek arī parāda apkalpošanas un ienākumu attiecības (*debt-service-to-income*), parāda un gada ienākumu attiecības (*debt-to-income*) un kredītu termiņu ierobežojumu ieviešanas sagatavošana.** Lai gan māsaimniecību parāda līmenis ir zems un lielāko aizdevēju īstenotā kreditēšanas politika ir piesardzīga, jāņem vērā rekordzemās procentu likmes un māsaimniecību vājā finansiālā noturība līdzšinējo finanšu satricinājumu laikā. Šie ierobežojumi uzskatāmi par strukturāliem pasākumiem, kas veicinās labu kreditēšanas praksi visa attīstības cikla laikā.

Latvijas Bankas vērtējumā Latvijas **finanšu tirgus infrastruktūra 2018. gadā darbojās efektīvi un droši un ar tās darbību saistītie riski tika atbilstoši pārvaldīti un ierobežoti** tā, lai to ietekme uz maksājumu un norēķinu sistēmu darbību un dalībniekiem būtu minimāla un neradītu sistēmiskus traucējumus.

² Nebanku aizdevēju kredītportfeļa lielāko daļu veido līzinga aizdevumi, ko galvenokārt izsniedz Latvijā strādājošo kredītiestāžu meitas uzņēmumi.

³ 2018. gada jūlijā anulēta ABLV Bank, AS licence kredītiestādes darbībai.

⁴ 2019. gada janvārī Luminor Bank AS kļuva par Igaunijas Luminor Bank AS filiāli. Luminor Bank AS Igaunijā grupas līmenī noteiktā C-SNI kapitāla rezerves prasība (2% no RSA) attiecas arī uz tās Latvijas filiāli.

⁵ "Swedbank" AS, AS "SEB banka", AS "Citadele banka" un AS "Rietumu Banka". To C-SNI kapitāla rezerves prasība noteikta attiecīgi 2.00%, 1.75%, 1.50% un 1.25% no RSA.

1. MAKROFINANSIĀLĀ VIDE UN KREDITĒŠANAS ATTĪSTĪBA

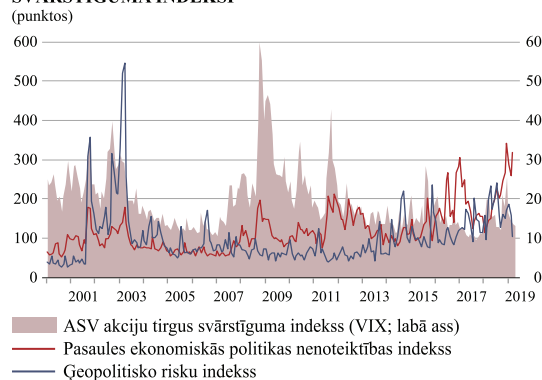
Ārējā makrofinansiālā vide

Ārējās makrofinansiālās vides riski finanšu stabilitātei ir palielinājušies saistībā ar lielāku, nekā gaidīts, globālās izaugsmes vājināšanos, ģeopolitisko risku un nenoteiktības kāpumu, kā arī svārstīguma pieaugumu finanšu tirgos (sk. 1.1. att.). Saskaņā ar SVF novērtējumu⁶ 2018. gadā pasaules izaugsmes temps palēninājās līdz 3.6% un 2019. gadā varētu būt tikai 3.3% (sk. 1.2. att.) – tas būtu vājākais sniegums kopš globālās finanšu krīzes 2009. gadā. Ekonomiskās aktivitātes palēnināšanos ietekmējuši vairāki faktori, t.sk. tirdzniecības nesaskaņu un ģeopolitisko risku eskalācija, izaugsmes palēnināšanās Ķīnā, makrofinansiālās nestabilitātes pieaugums Turcijā un Argentīnā un spriedzes kāpums arī citās attīstības valstīs, stingrāki finanšu nosacījumi un vairāki vienreizējie faktori lielākajās tautsaimniecībās.

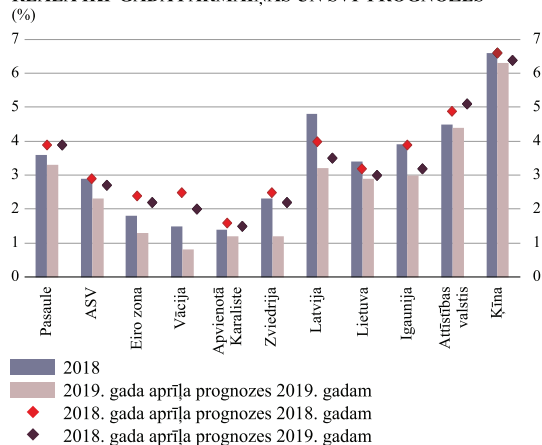
Eiropa zonas iekšpolitiskie notikumi, protekcionisma pieaugums, attīstības valstu izaugsmes palēnināšanās, kā arī dažādi vienreizēji faktori eiropa zonas tautsaimniecības attīstību ietekmējuši vairāk, nekā iepriekš gaidīts. Ekonomiskā noskaņojuma rādītāji turpina sarukt. Eiropa zonas IKP izaugsmes prognozes tika būtiski pazeminātas⁷. Ar Apvienotās Karalistes izstāšanos no ES saistītā nenoteiktība ir viens no riska faktoriem, kas varētu negatīvi ietekmēt eiropa zonas tautsaimniecības attīstību, situāciju finanšu tirgos un attiecīgi arī finanšu stabilitāti (sk. 1. ielikumu). Tautsaimniecības izaugsmes vājināšanās reģionā un politiskā nestabilitāte Itālijā aktualizējušas bažas par dažu eiropa zonas valstu pārāk augstu valdības parāda līmeni un šā parāda ietekmi uz finanšu sektoru. Vienlaikus monetārā politika un finanšu nosacījumi joprojām ir stimulējoši, un labvēlīga situācija darba tirgū turpina veicināt tautsaimniecības attīstību.

Kopumā Eiropas banku noturība pret šokiem ir palielinājusies. Taču saistībā ar vājākām

1.1. attēls
EKONOMISKĀS POLITIKAS NENOTEIKTĪBAS,
ĢEOPOLITISKO RISKU UN ASV AKCIJU TIRGUS
SVĀRSTĪGUMA INDEKSI

1.2. attēls
REĀLĀ IKP GADA PĀRMAIŅAS UN SVF PROGNOZES

tautsaimniecības izaugsmes prognozēm aug bažas par Eiropas banku pelnītspēju. Lai gan pēdējos gados ekonomiskā izaugsme balstīja banku finanšu rādītāju uzlabošanās, lielai daļai Eiropas banku pelnītspēja joprojām ir vāja. Ekonomiskajai izaugsmei palēninoties, bankām pelnītspēju uzlabot būs vēl grūtāk. Lai gan riska prēmijas pārvērtēšanas process pagaidām notiek pakāpeniski, Eiropas banku finansējuma izmaksas, kā arī svārstības akciju tirgos kopš 2018. gada sākuma ir pieaugušas (sk. 1.3. att.). Saglabājas bažas par riska apēfītes noturīgumu un riska prēmijas krasu pārvērtēšanu, kas varētu ievainojamību banku sektorā. Vairākās valstīs arvien aktuālāki kļūst ar strauju kredīvēšanas kāpumu, lielu privāto parādu un/vai pārmērīgu cenu pieaugumu nekustamā īpašuma tirgū saistītie riski. Attīstības valstu risku palielināšanās ietekme uz eiropa zonas bankām ir bijusi ierobežota, jo kopumā eiropa zonas

⁶ Sk. 2019. gada aprīļa *IMF World Economic Outlook*.

⁷ Saskaņā ar ECB speciālistu 2019. gada marta makroekonomiskajām iespēju aplēsēm eiropa zonas IKP pieaugums 2019. un 2020. gadā būs attiecīgi 1.1% un 1.6% (2018. gada decembra prognoze – attiecīgi 1.7% un 1.7%) un eiropa zonas ārējā pieprasījuma pieaugums – attiecīgi 2.2% un 3.3% (2018. gada decembra prognoze – attiecīgi 3.1% un 3.5%).

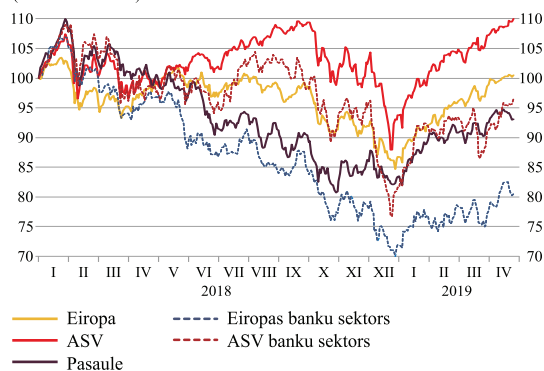
banku ieguldījumi attīstības valstīs ir relatīvi nelieli (tikai dažu eiro zonas valstu un banku ieguldījumu apjoms attīstības valstīs ir būtisks).

2018. gada rudenī un 2019. gada sākumā arī dažu Ziemeļvalstu banku grupu akciju cenas strauji samazinājās (sk. 1.4. att.) saistībā ar pārmetumiem par trūkumiem NILLTF novērtēšanas jomā. Vienlaikus šo banku kreditriska novērtējums finanšu tirgos un obligāciju ienesīguma likmes būtiski nemainījās (tas ir svarīgi, ņemot vērā Ziemeļvalstu banku grupu atkarību no tirgus finansējuma). Ziemeļvalstu banku riska prēmijas krasi pārvērtēšana ir viens no potenciāliem riskiem arī Latvijas finanšu stabilitātei.

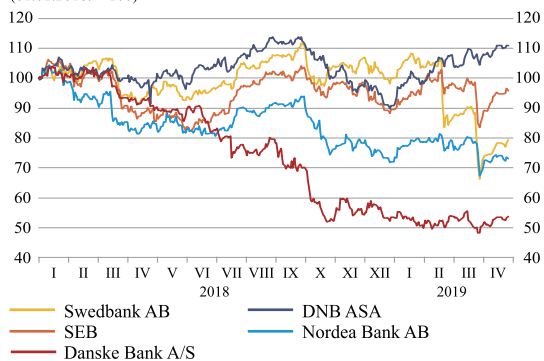
Saglabājam riski saistībā ar nesabalansēto nekustamā īpašuma tirgus attīstību un lielo māsaimniecību parādu Ziemeļvalstīs. Zviedrijas un Norvēģijas māsaimniecību parāds turpina augt. Pēc 2017. gadā notikušās cenu korekcijas mājokļu cenas Zviedrijā ir stabilizējušās, tomēr nelīdzsvarotība mājokļu tirgū saglabājusies.

Finanšu stabilitātei Ziemeļvalstu un Baltijas valstu reģionā ir svarīgi atbilstoši makrouzraudzības un ekonomikas politikas pasākumi risku mazināšanai, kā arī pārrobežu sadarbība. 2019. gada janvārī notika Ziemeļvalstu un Baltijas valstu krīzes simulācijas vingrinājums, kurā piedalījās pārstāvji no centrālajām bankām, uzraudzības iestādēm, neregulējuma

1.3. attēls
AKCIJU CENU INDEKSI
(01.01.2018. = 100)

1.4. attēls
ZIEMEĻVALSTU BANKU AKCIJU CENAS
(01.01.2018. = 100)

iestādēm un finanšu ministrijām, kā arī EK un Vienotā neregulējuma valdes. Vingrinājums bija veiksmīgs un palīdzēja identificēt jautājumus, kuru risināšana uzlabotu pārrobežu sadarbību likviditātes un neregulējuma nodrošināšanā.

1. IELIKUMS. APVIENOTĀS KARALISTES IZSTĀŠANĀS NO ES BEZ VIENOŠANĀS IESPĒJAMĀ IETEKME UZ LATVIJAS FINANŠU NOZARI

Apvienotās Karalistes izstāšanās⁸ no ES (tālāk tekstā arī – breksits) vēl joprojām ir saistīta ar nenoteiktību, kas var ietekmēt arī Latvijas finanšu nozari. Kamēr Apvienotās Karalistes un ES sarunās nav panākta vienošanās par Apvienotās Karalistes izstāšanās no ES līguma nosacījumiem, ir svarīgi apzināt galvenos riskus, kas saistīti ar Apvienotās Karalistes izstāšanos no ES bez vienošanās un kas var ietekmēt finanšu iestāžu darbību Latvijā, kā arī šo risku mazināšanas iespējas.

Pirmkārt, breksitam notiekot bez vienošanās, ES kredītiestādes zaudēs tiesības sniegt finanšu pakalpojumus Apvienotajā Karalistē bez licences vai filiāles esamības (*passporting*) un Apvienotās Karalistes kredītiestādes zaudēs tiesības sniegt finanšu pakalpojumus ES. Lai ierobežotu darbības traucējumus šāda breksita scenārija gadījumā, lielākās Apvienotās Karalistes kredītiestādes, kas iepriekš sniedza pakalpojumus klientiem ES,

⁸ Eiropas Padome piekritusi pagarināt Apvienotās Karalistes izstāšanās no ES termiņu līdz 2019. gada 31. oktobrim; līdz šim datumam Apvienotā Karaliste turpina būt pilntiesīga ES valsts.

izmantojot nodibinājumus Apvienotajā Karalistē, pārkārtojušas savu darbību, izveidojot jaunas kredītiestādes ES (saņemot jaunu licenci kredītiestādes darbībai) vai reorganizējot esošās meitas iestādes un/vai filiāles ES. Savukārt ES kredītiestādes, kuras līdz šim sniedza finanšu pakalpojumus klientiem Apvienotajā Karalistē, ir veikušas līdzīgas darbības Apvienotajā Karalistē. Latvijas kredītiestādes šis process tiešā veidā neskar, jo **Latvijas kredītiestādes nav aktīvas Apvienotās Karalistes tirgū un tām nav nozīmīgu ieguldījumu Apvienotajā Karalistē**. 2019. gada 1. ceturkšņa beigās šādi ieguldījumi veidoja tikai 0.6% no kredītiestāžu aktīviem. Tikai atsevišķām sistēmiski nenozīmīgām kredītiestādēm ieguldījumu Apvienotajā Karalistē apjoma attiecība pret to kapitālu ir būtiska. Arī kredītiestāžu saistības pret Apvienoto Karalisti (galvenokārt nebanku noguldījumi) ir nelielas (2019. gada 1. ceturkšņa beigās – tikai 1.6% no kredītiestāžu kopējām saistībām). **Ņemot vērā kredītiestāžu sektora nelielo saikni ar Apvienoto Karalisti, breksits bez vienošanās nerada tiešus sistēmiskos riskus Latvijas finanšu nozarei.**

Otrkārt, breksitam notiekot bez vienošanās, ES finanšu iestādēm vairs nebūs pieejami Apvienotās Karalistes centrālie darījuma partneri (*central counterparties*). Līdz šim nozīmīga daļa no ES finanšu iestāžu standartizētajiem atvasinātajiem finanšu instrumentu līgumiem tika tīrvērtēti, izmantojot Apvienotās Karalistes centrālo darījuma partneru pakalpojumus (piemēram, aptuveni 90% no ES eiro procentu likmju mijmaiņas darījumu līgumiem agrāk tika tīrvērtēti, izmantojot Apvienotās Karalistes centrālos darījuma partnerus⁹). Lai mazinātu risku, ko šo darījumu veikšanai radītu breksits bez vienošanās, ESMA 2019. gada 18. februārī paziņoja, ka breksita bez vienošanās gadījumā trīs Apvienotajā Karalistē atzīti centrālie darījuma partneri tiks atzīti par tādiem, kam ir atļauts sniegt savus pakalpojumus ES¹⁰. **Latvijas kredītiestādes šajā kontekstā tiešā veidā netiktu skartas, jo to ar atvasinātajiem finanšu instrumentiem veikto darījumu apjoms nav nozīmīgs**. 2018. gada beigās ar Apvienoto Karalisti saistītie atvasinātie finanšu instrumenti¹¹ kredītiestāžu bilancēs nepārsniedza 0.1% no pašu kapitāla. Taču lielākās Latvijas kredītiestādes varētu izjust netiešu ietekmi grupu līmenī, jo Zviedrijas kredītiestādes līdz šim ir diezgan aktīvi izmantojušas Apvienotās Karalistes centrālo darījuma partneru pakalpojumus¹².

Treškārt, breksits bez vienošanās var apgrūtināt ES kredītiestāžu iespējas izpildīt MREL¹³, jo Apvienotās Karalistes jurisdikcijā emitētie finanšu instrumenti vairs nebūs izmantojami MREL izpildei, ja Apvienotā Karaliste neatzīt ES noregulējuma iestāžu pilnvaras attiecībā uz šiem instrumentiem. Taču arī šis risks uzskatāms par ierobežotu, jo lielas daļas kopš 2016. gada emitēto MREL izpildei paredzēto finanšu instrumentu līgumu noteikumos ir iekļautas atrunas par noregulējuma iestādes pilnvarām noregulējuma gadījumā. Turklāt Vienotā noregulējuma valde (noregulējuma iestāde eiro zonas lielākajām kredītiestādēm) ir publiski paziņojusi¹⁴, ka individuāli izvērtēs gadījumus, kuros MREL netiek pildīta breksita rezultātā, piemērojot pārejas periodus. **Latvijas kredītiestādēm MREL izpilde pašlaik nerada sistēmisku risku, jo lielākās kredītiestādes vai nu izpilda MREL grupu līmenī, vai arī tām vēl ir laiks līdz 2022. gada aprīlim, lai nodrošinātu atbilstīgu saistību esamību.**

⁹ ECB Valdes locekļa Benuā Kerē (*Benoît Cœuré*) 20.06.2017. runa "European CCPs after Brexit" (<https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2017/html/ecb.sp170620.en.html>).

¹⁰ ESMA 18.02.2019. paziņojums presei "ESMA to recognise three UK CCPs in the event of a no-deal Brexit" (https://www.esma.europa.eu/sites/default/files/library/esma71-99-1114_esma_to_recognise_three_uk_ccps_in_the_event_of_a_no-deal_brexit.pdf).

¹¹ FKTK publikācijā "Banku konsolidētie finanšu un darbības rādītāji" atspoguļota ar atvasinātajiem finanšu instrumentiem veikto darījumu neto pozīcijas patiesā vērtība, nevis līguma nosacītā pamatsumma.

¹² *Finansinspektionen*. "Consequences of Brexit for the Swedish Financial Market", 21.06.2018. (<https://www.fi.se/en/published/reports/reports/2018/brexit-consequences-for-the-swedish-financial-market/>).

¹³ "Minimum Requirement for own funds and Eligible Liabilities (MREL)" (<https://srb.europa.eu/en/content/mrel/>).

¹⁴ "SRB Publishes Second Part of 2018 MREL Policy" (<https://srb.europa.eu/en/node/708>).

Kopumā ar breksitu bez vienošanās saistītie riski Latvijas finanšu iestādēm ir uzskatāmi par pārvaldāmiem. Breksitam notiekot bez vienošanās, iespējami arī iepriekš neparedzēti sarežģījumi un var pieaugt svārstīgums finanšu tirgos, tomēr nav gaidāms, ka tas varētu nozīmīgi ietekmēt finanšu stabilitāti Latvijā. Arī negatīvā ietekme uz Latvijas tautsaimniecību gaidāma mērena. Saskaņā ar Latvijas Bankas aprēķiniem Latvijas IKP kumulatīvs kritums triju gadu laikā vidēji nelabvēlīga scenārija gadījumā varētu sasniegt 0.8% un ārkārtīgi nelabvēlīga scenārija gadījumā – 1.7%¹⁵.

¹⁵ <https://www.makroekonomika.lv/sites/default/files/2017-01/8%20Scen%C4%81riju%20anal%C4%ABze.pdf>.

Iekšzemes makrofinansiālā vide

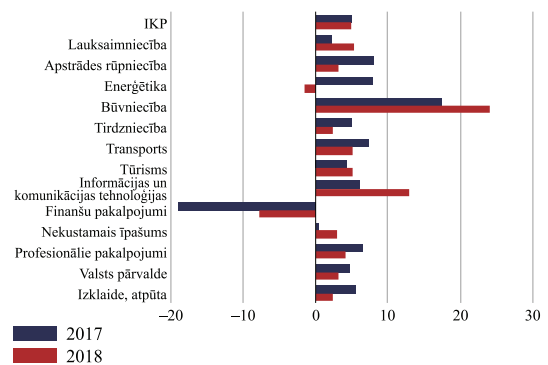
Iekšzemes makrofinansiālā vide kopumā saglabājas labvēlīga, un cikliskie riski finanšu stabilitātei ir zemi. Latvijas tautsaimniecība jau ilgstoši bijusi cikliskās augšupejas fāzē, tomēr straujā ekonomiskā izaugsme nav izraisījusi pārmērīgas makroekonomiskās nesabalansētības veidošanos. Inflācija ir mērena, tekošā konta deficīts – neliels, un bezdarbs ir tuvu dabiskajam līmenim. Vienlaikus gan arvien nozīmīgāka kļūst darbaspēka trūkuma problēma, taču tās radītais spiediens uz darbaspēka izmaksām pagaidām nav pasliktinājis nefinanšu sabiedrību finansiālo situāciju. Iekšzemes kredītesānas attīstība joprojām ir gausa, un mājāsaimniecību un nefinanšu sabiedrību parāda slogs ir viens no zemākajiem ES. Nekustamā īpašuma cenu kāpums ir visai augsts, taču tas nav saistīts ar būtisku aktivitātes pieaugumu nekustamā īpašuma tirgū vai strauju kredītesānu, arī mājokļu pieejamības rādītāji nav pasliktinājušies. Turklāt 2018. gada septembrī starptautiskā kredītreitingu aģentūra *S & P Global* paaugstināja Latvijas kredītreitingu par vienu pakāpi¹⁶.

2018. gadā IKP pieaugums bija straujš un, pārsniedzot prognozes, sasniedza 5.0%¹⁷, bet 2019. gada 1. ceturksnī tas palēninājās līdz 3.2%. 2018. gadā izaugsme bija vērojama visās nozarēs (sk. 1.5. att.), īpaši būvniecībā, kuras attīstību veicina gan ES fondu finansējuma apguve, gan privāto investīciju apjoma pieaugums. Izņēmums ir finanšu nozare, kur pievienotā vērtība turpina sarukt, ņemot vērā būtisko darbības apjoma kritumu daļā kredītiestāžu.

¹⁶ Ilgtermiņa saistībām vietējā un ārvalstu valūtā reitings paaugstināts no "A-" uz "A", savukārt īstermiņa saistībām – no "A-2" uz "A-1". Abiem reitingiem noteikts stabils nākotnes vērtējums.

¹⁷ Saskaņā ar sezonāli un ar kalendāro dienu skaitu izlīdzinātiem datiem.

1.5. attēls
PIEVIENOTĀS VĒRTĪBAS GADA PĀRMAIŅAS DARBĪBAS VEIDU DALĪJUMĀ
(sezonāli izlīdzināti dati; %)

Nozīmīgās finanšu sektora strukturālās pārmaiņas maz ietekmējušas ekonomiskā noskaņojuma rādītājus un kopējo izaugsmi Latvijā.

IKP izlietojuma pusē palielināties investīciju aktivitātes pieauguma devums. Investīciju apjoma kāpumu nosaka gan augošie ieguldījumi mašīnās un iekārtās, gan straujā būvniecības attīstība. Uzsāktie un no jauna izsludinātie privātā un sabiedriskā sektora investīciju projekti liecina, ka investīciju aktivitāte arī 2019. gadā būs nozīmīga. Saglabājas stabils privātā patēriņa kāpums, un to joprojām veicina algu pieaugums.

Ārējā pieprasījuma sarukuma dēļ vērojama eksporta pavājināšanās gan preču, gan pakalpojumu sektorā (sk. 1.6. att.). Latvijas ārējā pieprasījuma izaugsmes prognozes samazinātas, pasliktinoties galveno tirdzniecības partnervalstu izaugsmes rādītājiem un importa prognozēm.

2019. gadā tautsaimniecības izaugsme kļūs mērenāka, un to galvenokārt noteiks ārējie faktori. Saskaņā ar Latvijas Bankas prognozi reālais IKP 2019. gadā pieaugs par 2.9%. Lai gan Latvijas uzņēmēju un

patērētāju noskaņojuma rādītāji ir stabili un samērā optimistiski (sk. 1.7. att.), izaugsmes palēnināšanās ārvalstu tirgos ar laiku var ietekmēt noskaņojumu un palielināt piesardzību. Saglabājas bažas par turpmāko izaugsmi ierobežojošajiem piedāvājuma puses faktoriem – nepietiekamām investīcijām un līdz ar to augsto jaudu noslodzi atsevišķās nozarēs, kā arī darbaspēka trūkumu, kas veicina algu dinamikas un darba ražīguma plaisas pieaugumu.

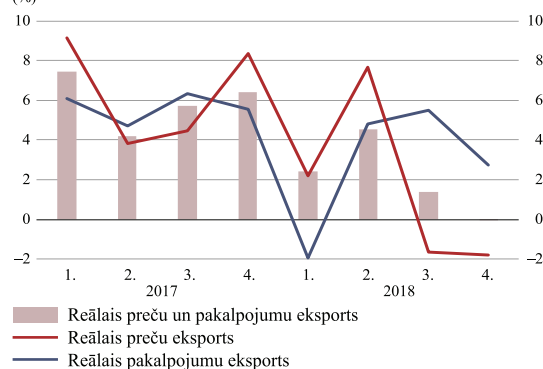
Iešemes makrofinansālās vides kontekstā **saglabājas ar MONEYVAL (Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measures and the Financing of Terrorism) ziņojuma rekomendāciju ieviešanas nepietiekamu progresu saistītie riski**, kas var likt Latvijai nonākt FATF "pelēkajā sarakstā"¹⁸. Potenciālo seku spektrs ir plašs un nenoteikts, taču tās būtu jūtamas gan finanšu sektorā, gan valsts budžetā, gan tautsaimniecībā kopumā (piemēram, kredītreitinga pasliktināšanās un attiecīgi augstākas finansējuma izmaksas valstij, finanšu iestādēm un uzņēmējiem, starptautisko maksājumu veikšanas kavējumi, kas ietekmētu arī eksporta un importa operācijas, investīciju vides pasliktināšanās un daudz lēnāka tautsaimniecības izaugsme). NILLTF risku mazināšanas process turpinās, un daudzi būtiski pasākumi jau ir veikti, piemēram, ieviests liegums sniegt pakalpojumus augsta riska čaulas uzņēmumiem un veikt nekustamā īpašuma darījumus skaidrā naudā, turklāt kredītiestādes pilnveido savas risku uzraudzības sistēmas un izvērtē klientu bāzi. Tiek veikti pasākumi, lai uzlabotu piekļuvi informācijai par patiesā labuma guvējiem, pilnveidotu regulējumu nacionālo un starptautisko sankciju ievērošanas nodrošināšanai un institucionāli stiprinātu finanšu sektora uzraudzības iestāžu spēju cīnīties pret finanšu noziegumiem.

Mājsaimniecību un nefinanšu sabiedrību finansiālā ievainojamība

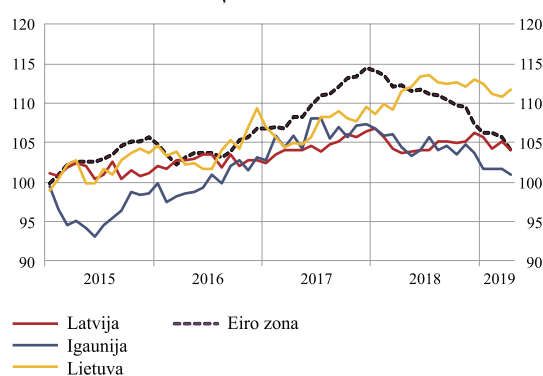
Mājsaimniecību maksātspēja turpina uzlaboties, un to galvenokārt nosaka stabils reālās neto darba samaksas pieaugums (2018. gadā – 7.2%; sk. 1.8. att.).

¹⁸ Sarakstā iekļautas valstis ar stratēģiskiem NILLTF novēršanas sistēmas tehniskās atbilstības FATF rekomendācijām un/vai spēkā esošo NILLTF novēršanas pasākumu efektivitātes trūkumiem.

1.6. attēls
REĀLĀ EKSPORTA GADA PĀRMAIŅAS (%)

1.7. attēls
EKONOMISKĀ NOSKAŅOJUMA RĀDĪTĀJI

Arī nodarbināto skaits ir palielinājies, darba tirgū iesaistoties iepriekš ekonomiski neaktīviem iedzīvotājiem. Bezdarba līmenis Latvijā samazinās jau deviņo gadu pēc kārtas (2018. gadā – 7.4%). Par mājsaimniecību finansiālās situācijas uzlabošanu liecina arī straujais noguldījumu atlikuma pieaugums un pensiju plānu un dzīvības apdrošināšanas ilgtermiņa uzkrājumu atlikuma kāpums 2018. gadā (attiecīgi 8.7% un 3.4%).

Latvijas mājāsaimniecību parāda līmenis joprojām ir viens no zemākajiem ES un viszemākais eiro zonā (sk. 1.9. att.). 2018. gada beigās mājāsaimniecību saistību pret MFI un līzinga sabiedrībām attiecība pret IKP un mājāsaimniecību rīcībā esošajiem ienākumiem samazinājās un bija attiecīgi 17.9% un 29.6%. Mājāsaimniecību kopējie procentu maksājumi kredītiestādēm 2018. gadā saruka par 3%. Arī kredītiestāžu mājāsaimniecībām izsniegto kredītu portfeļa kvalitāte turpina uzlaboties – 2018. gada beigās iekšzemes mājāsaimniecībām izsniegto kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām īpatsvars tajā saruka līdz 2.6% {3.5%}.

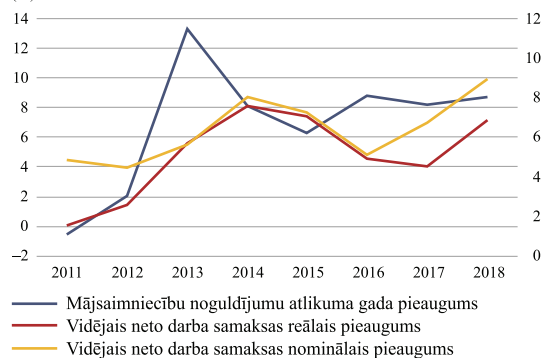
Ierosināto maksātnespējas procesu skaits turpina sarukt. Vairāk nekā divas trešdaļas no visiem maksātnespējas procesiem veido fizisko personu maksātnespējas procesi, un 2018. gadā to skaits samazinājās par 11.5%.

Nefinanšu sabiedrību maksātspēja kopumā turpina uzlaboties. 2018. gadā līdz ar straujo tautsaimniecības izaugsmi nefinanšu sabiedrību apgrozījums pieauga par 9.9% (sk. 1.10. att.). Apgrozījums pieauga visās nozarēs, bet lielākais apgrozījuma kāpums bija būvniecībā, turpinoties ES fondu līdzfinansējuma izmantošanai un palielinoties privātā sektora investīciju apjomam. Vidējais rentabilitātes rādītājs saglabājas labā līmenī (3.7% 2016. gadā, 4.6% 2017. gadā un 4.1% 2018. gadā)¹⁹.

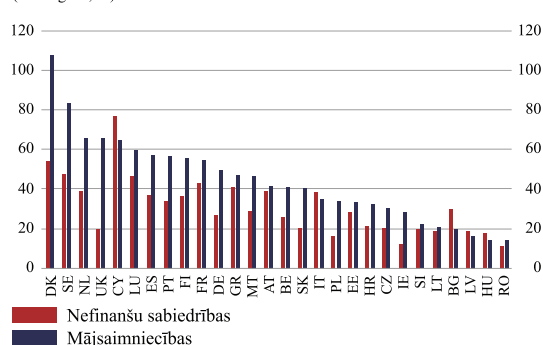
Pieaugot kopējam investīciju apjomam un nedaudz aktivizējoties kredītiestāžu veiktajai kredītešanai, nefinanšu sabiedrību kopējais parāds pēc gandrīz septiņu gadu sarukuma ir stabilizējies. Saskaņā ar finanšu kontu statistiku 2018. gada beigās nefinanšu sabiedrību kopējais parāds atbilda 65.8% no IKP. Šajos parāda datos iekļautas saistības ne tikai pret kredītiestādēm (tās veido 28.8% no kopējām nefinanšu sabiedrību saistībām un atbilst 19.0% no IKP), bet arī pret nefinanšu sabiedrībām, mājāsaimniecībām un citiem finanšu starpniekiem. Nefinanšu sabiedrību parāda sloga rādītāji turpina pakāpeniski uzlaboties.

¹⁹ Nefinanšu sabiedrību finanšu rādītāji, kas ietver peļņas datus, jāinterpretē piesardzīgi, salīdzinājumam izmantojot ilgāku laika periodu. Nodokļu regulējuma pārmaiņu ietekmē 2017. gads tika noslēgts ar neierasti lielu neto peļņu, tāpēc 2018. gada finanšu rādītāji nav salīdzināmi ar iepriekšējo gadu (sk. Latvijas Bankas 2018. gada "Finanšu Stabilitātes Pārskatu").

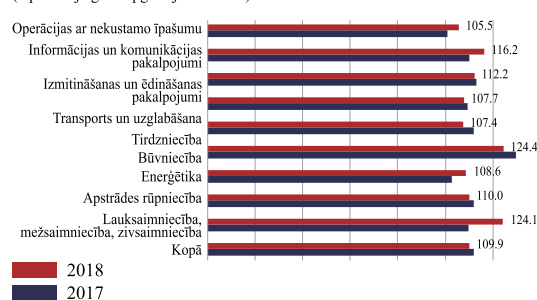
1.8. attēls
VIDĒJĀS NETO DARBA SAMAKSAS UN MĀJSAIMNIECĪBU NOGULDĪJUMU ATLIKUMA GADA PĀRMAIŅAS (%)

1.9. attēls
ES VALSTU KREDĪTIESTĀŽU IEKŠZEMES KREDĪTU ATLIKUMA ATTIECĪBA PRET IKP (2018. gadā, %)

1.10. attēls
NEFINANŠU SABIEDRĪBU ATTIECĪGĀ PERIODA APGROZĪJUMA INDEKSS NOZARU DALĪJUMĀ (iepriekšējā gada apgrozījums = 100)

Nefinanšu sabiedrību pašu kapitālam kopumā ir tendence palielināties straujāk par saistībām, tādējādi nefinanšu sabiedrību parāda attiecība pret pašu kapitālu uzlabojās no 1.6 reizēm 2016. gadā līdz 1.5 reizēm 2018. gadā (sk. 1.11. att.), bet nefinanšu sabiedrību procentu maksājumu seguma rādītājs²⁰ divu gadu laikā palielinājies no 6.7 reizēm līdz 9.3 reizēm.

²⁰ Četrus ceturkšņus peļņas vai zaudējumu pirms nodokļu samaksas un procentu maksājumu u.tml. izmaksu summas attiecība pret procentu maksājumiem u.tml. izmaksām.

2018. gadā no Uzņēmumu reģistra komercreģistra izslēgts par 20.6% vairāk uzņēmumu nekā 2017. gadā. Tas galvenokārt saistīts ar to, ka Uzņēmumu reģistrs vienkāršotās likvidācijas kārtībā turpināja no komercreģistra izslēgt neaktīvās kapitālsabiedrības. 2019. gadā NILLTF novēršanas pasākumu ietvaros Uzņēmumu reģistrs izslēgs īpaši augsta riska komercsabiedrības, kuras nebūs atklājušas patiesā labuma guvējus. Saskaņā ar SIA "LURSOFT" apkopoto informāciju no jauna reģistrēto uzņēmumu skaits turpina augt (par 4.4% 2018. gadā). Ierosināto juridisko personu maksātnespējas procesu skaits 2018. gadā bija aptuveni tāds pats kā iepriekšējā gadā.

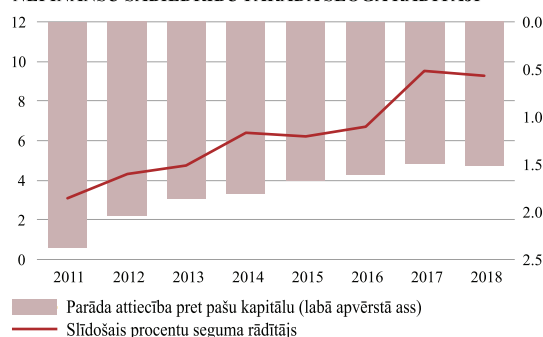
Nekustamā īpašuma tirgus attīstība

Nekustamā īpašuma tirgus atrodas attīstības cikla augšupejas fāzē. Nekustamā īpašuma cenu kāpums joprojām ir straujš, taču atsevišķos tirgus segmentos tas ir palēninājies. Aktivitāte nekustamā īpašuma tirgū nedaudz sarukusi, tomēr kopumā tā ir iepriekšējo gadu līmenī. Gaidāms, ka arī turpmāk mājokļu tirgus attīstību turpinās veicināt mājāsaimniecību ienākumu un uzkrājumu kāpums, kā arī valsts atbalsta programma mājokļa iegādei.

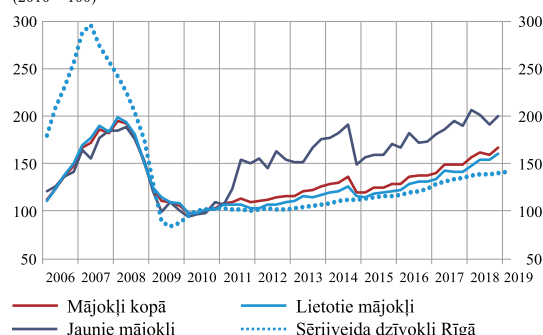
Cenas turpina augt gan jauno, gan lietoto mājokļu segmentā (sk. 1.12. att.). 2018. gadā CSP mājokļu cenu indekss palielinājās par 11.1%. Mājokļu cenu straujais pieaugums galvenokārt skaidrojams ar lietoto mājokļu cenu būtisku kāpumu (2018. gadā – 12.3% {7.5%}). Jāņem vērā, ka saskaņotā indeksa dinamiku valstīs ar samērā nelielu vai neviendabīgu nekustamā īpašuma tirgu (kāds ir Latvijas tirgus) var būtiski ietekmēt daži darījumi un tirgus darījumu struktūras maiņa. Tāpēc mājokļu cenu indekss Latvijā ir visai svārstīgs.

Saskaņā ar nekustamā īpašuma uzņēmumu publiskoto informāciju Rīgas sērījveida dzīvokļu cenu gada pieauguma temps bijis lēnāks (4.0% 2018. gadā un 2.8% 2019. gada martā²¹; 2017. gadā – 9.2%). Nekustamā īpašuma cenu kāpumu lietoto mājokļu segmentā ietekmē gan augošais pieprasījums, ko veicina ienākumu palielināšanās, zemās procentu likmes un valsts atbalsta programma mājokļa iegādei, gan cenas

1.11. attēls
NEFINANŠU SABIEDRĪBU PARĀDA SLOGA RĀDĪTĀJI

1.12. attēls
CSP MĀJOKĻU CENU INDEKSS UN NEKUSTAMĀ ĪPAŠUMA UZŅĒMUMU APKOPOTĀS VIDĒJĀS CENAS SĒRIJVEIDA DZĪVOKĻIEM RĪGĀ INDEKSS (2010 = 100)

ziņā pieejamāku mājokļu ierobežotais piedāvājums. Pēdējā faktora loma sāk pakāpeniski mazināties, jo, augot būvniecībai, pakāpeniski palielinās ekonomiskās klases mājokļu piedāvājums.

Cenu kāpums jauno projektu segmentā ir svārstīgs, tomēr kopumā tas ir palēninājies. 2018. gadā CSP jauno mājokļu cenu indekss pieauga par 4.6% (2017. gadā – par 10.0%). Mērenāks cenu kāpums skaidrojams ar strukturālajām pārmaiņām jauno mājokļu segmentā – daudzdzīvokļu māju attīstītāji pielāgojušies iekšzemes mājāsaimniecību pirktspējai un sākuši aktīvi attīstīt ekonomiskās klases mājokļu segmentu. 2018. gadā reģistrēts lielākais ekspluatācijā nodoto dzīvokļu skaits daudzdzīvokļu mājās kopš 2010. gada (gada pieaugums – 49.4%). Saskaņā ar izsniegtajām būvatļaujām paredzams, ka viena dzīvokļa vai vairāku dzīvokļu māju platība un skaits 2019. gadā turpinās augt. Ekonomiskās klases mājokļu piedāvājuma palielinājums varētu turpināt veicināt

²¹ SIA "LATIO", SIA "Ober Haus Real Estate Latvia" un SIA "ARCO REAL ESTATE" dati.

mērenāku cenu dinamiku jauno projektu segmentā. Vienlaikus būvniecības izmaksu kāpums joprojām ir ļoti straujš un pārsniedz nekustamā īpašuma cenu pieaugumu.

Nekustamā īpašuma pirkuma darījumu skaits pēdējos gados kopumā nav būtiski mainījies (sk. 1.13. att.). Saskaņā ar Zemesgrāmatas datiem 2018. gadā nekustamā īpašuma darījumu skaits valstī kopumā sarucis par 6.7%, bet Rīgā – par 5.1%. Saskaņā ar nekustamā īpašuma uzņēmumu ekspertu vērtējumu liels rezervāciju un nepabeigto darījumu skaits ekspluatācijā nodotajos un būvniecības procesā esošajos jaunos ekonomiskās klases dzīvokļu projektos vēl nav atspoguļojies pirkumu skaitā.

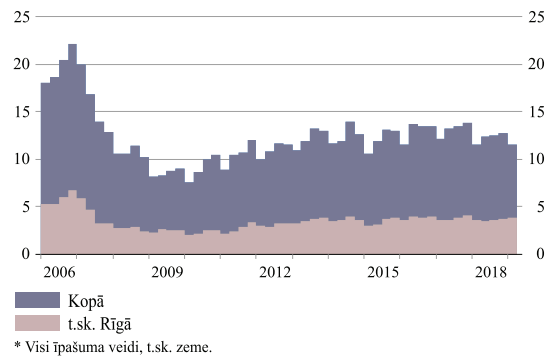
Kopumā mājokļu pieejamība pēdējos gados nav būtiski mainījusies, mājāsaimniecību ienākumiem augot līdzīgā tempā ar nekustamā īpašuma cenām (sk. 1.14. att.). Pēdējos trijos gados CSP mājokļu cenu indekss palielinājies vidēji par 9.2% gadā, sērījveida dzīvokļu cenas Rīgā – par 6.5%, bet vidējā neto alga valstī – par 7.3% gadā. Mājokļu pieejamību turpina veicināt arī valsts atbalsta programma mājokļa iegādei.

Straujā ekonomiskā izaugsme Baltijas valstīs un zemu procentu likmju vide turpina veicināt komercīpašumu sektora attīstību Latvijā. Investīciju darījumu apjoms Latvijā kopumā 2018. gadā ir būtiski palielinājies. Saskaņā ar nekustamā īpašuma uzņēmuma *Colliers International* vērtējumu nekustamā īpašuma investīciju darījumu apjoms Latvijā 2018. gadā sasniedza 300 milj. eiro (Igaunijā – 220 milj. eiro; Lietuvā – 500 milj. eiro). Saskaņā ar CSP datiem aktivitāte vērojama visos lielākajos komercīpašumu segmentos (tirdzniecības platības, biroji, ražošanas ēkas un noliktavas), savukārt būvatļauju skaita un plānotās platības pieaugums norāda uz aktivitātes kāpumu arī 2019. gadā.

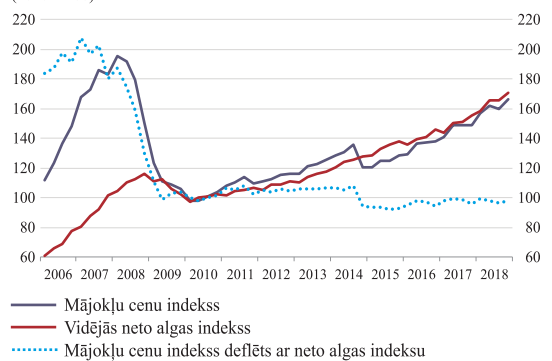
Kreditēšanas dinamika

Kreditēstāžu veiktā kreditēšana Latvijā nedaudz aktivizējusies, tomēr tā joprojām ir gausa. Kreditēstāžu izsniegto iekšzemes kredītu atlikuma gada pārmaiņu temps 2019. gada martā bija –3.5%. Kritumu noteica vienreizējs efekts saistībā ar kreditēstāžu

1.13. attēls
ZEMESGRĀMATĀ REĢISTRĒTO PIRKUMA LĪGUMU* SKAITS LATVIJĀ, T.SK. RĪGĀ
(tūkst.)

1.14. attēls
MĀJOKĻU PIEEJAMĪBA
(2010 = 100)

sektora strukturālām pārmaiņām – 2018. gada jūlijā tika anulēta ABLV Bank, AS licence kredītiestādes darbībai. Neietverot kredītiestāžu sektora strukturālo pārmaiņu ietekmi, iekšzemes kredītu atlikuma gada pieauguma temps bija 1.8% (sk. 1.15. att.), bet nefinanšu sabiedrībām un mājāsaimniecībām izsniegto kredītu atlikuma gada pārmaiņu temps bija 1.0% {–0.6%}.

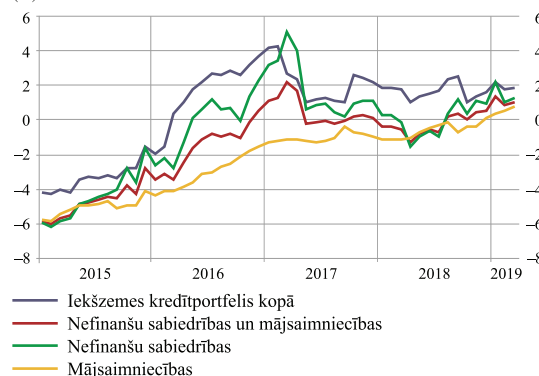
Vienlaikus iekšzemes kredītēšanas attīstība joprojām būtiski atpaliek no tās ilgtermiņa tendences un tautsaimniecības izaugsmes tempa.

Iekšzemes privātajam nefinanšu sektoram izsniegto kredītu atlikuma un IKP attiecība Latvijā ir viena no zemākajām ES valstīs (2018. gada beigās – 34%). Kredītu atlikuma²² un IKP attiecības novirze no ilgtermiņa tendences joprojām saglabājas ļoti negatīva²³ (2018. gada 4. ceturksnī – –26 procentu punkti, sk. 1.16. att.).

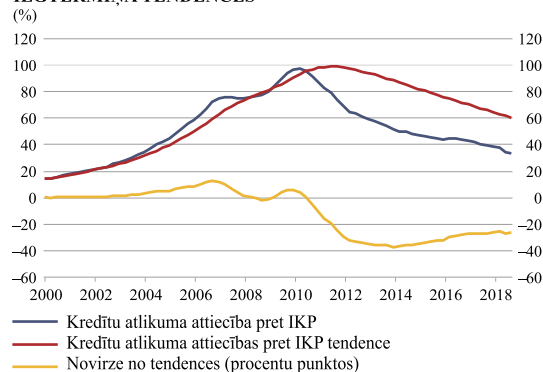
Iekšzemes kredītēšanā turpina palielināties nebanku finanšu iestāžu loma. 2019. gada marta beigās nebanku aizdevēju izsniegto aizdevumu īpatsvars kopējā kredītiestāžu un nebanku aizdevēju nefinanšu sabiedrībām un mājāsaimniecībām izsniegto kredītu atlikumā sasniedza 17% {16%}. Nebanku aizdevēju kredītportfelī lielāko daļu (77%) veido lizinga sabiedrību (kas galvenokārt ir kredītiestāžu meitas uzņēmumi) aizdevumi. Saskaitot kopā kredītiestāžu un nebanku aizdevēju kredītu atlikumus, iekšzemes nefinanšu sabiedrībām un mājāsaimniecībām izsniegto kredītu atlikuma gada pieauguma temps 2019. gada martā būtu par 0.9 procentu punktiem augstāks nekā attiecīgais kredītiestāžu izsniegto šādu kredītu rādītājs (sk. 1.17. att.).

Nefinanšu sabiedrību kredītēšanas dinamika ir nevienmērīga. 2018. gada 1. pusgadā kredītēšanas dinamika bija vāja: risku mazināšanas pasākumu ietekmē kredītiestādes kļuva piesardzīgākas un kritiskāk izvērtēja sadarbību ar potenciāli riskantākiem klientiem. Kredītu pieejamību ietekmēja arī atsevišķu tirgus dalībnieku aiziešana no tirgus vai reorganizācija. 2018. gada 2. pusgadā un 2019. gada sākumā nefinanšu sabiedrībām izsniegto kredītu atlikums sāka atkal palielināties. Pieaugumu galvenokārt veido daži lieli

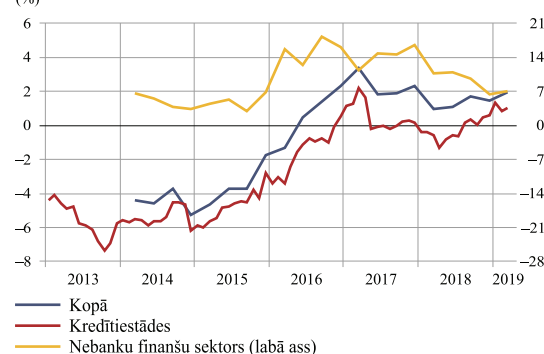
1.15. attēls
IEKŠZEMES KREDĪTU ATLIKUMA GADA PĀRMAIŅU TEMPS SEKTORU DALĪJUMĀ (%)

1.16. attēls
KREDĪTU ATLIKUMA UN IKP ATTIECĪBAS NOVIRZE NO ILGTERMIŅA TENDENCES (%)

1.17. attēls
IEKŠZEMES NEFINANŠU SABIEDRĪBĀM UN MĀJSAIMNIECĪBĀM IZSNIEGTO KREDĪTU ATLIKUMA GADA PĀRMAIŅU TEMPS (%)

²² Kredītiestāžu aizdevumi nefinanšu sabiedrībām un mājāsaimniecībām un nefinanšu sabiedrību emitētie parāda vērtspapīri.

²³ Daudzās ES valstīs, kur kredītu atlikuma datu laikrindas ir samērā īsas, saskaņā ar Eiropas Sistēmisko risku kolēģijas ieteikumu aprēķinātās kredītu atlikuma un IKP attiecības novirzes no ilgtermiņa tendences pašlaik ir ļoti negatīvas. Tas skaidrojams ar statistiskās metodes nepilnībām, pirms krīzes strauji pieaugušajam un krīzes ietekmē strauji sarukušajam privātā nefinanšu sektora saistību līmenim veidojot maldinoši augstu kredītu atlikuma un IKP attiecības ilgtermiņa tendenci. Tādējādi kredītēšanai pat ilgstoši saglabājoties noturīgai, novirze nesniegs agrīnus brīdinājuma signālus par ciklisko risku pieaugumu. Latvijas Banka izstrādā alternatīvu signalizējošo rādītāju.

ilgtermiņa aizdevumi. Kopumā nefinanšu sabiedrību kredītēšanu ierobežo vairāki strukturālie faktori (augstais ēnu ekonomikas īpatsvars, trūkumi kreditoru tiesību aizsardzībā (t.sk. maksātnespējas jomā), liels skaits aizņēmēju ar negatīvu kredītvēsturi).

Darbības modeļu maiņas ietvaros vairākas kredītiestādes, kuras līdz šim galvenokārt veica ārvalstu klientu apkalpošanu, plāno aktīvāk kreditēt iekšzemes klientus. Dažas kredītiestādes plāno organizēt nefinanšu

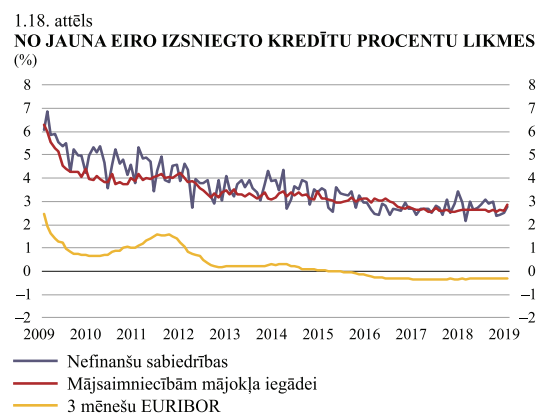
sabiedrību obligāciju emisijas, tādējādi uzlabojot finansējuma pieejamību nefinanšu sabiedrībām. Tas varētu nedaudz paplašināt kredītu pieejamību mazajiem un vidējiem uzņēmumiem ar augstāku riska pakāpi, kurus lielākie aizdevēji kredītē ierobežoti. Vienlaikus jāņem vērā šo kredītiestāžu līdzšinējā ierobežotā pieredze iekšzemes kredītiestāžu un atbilstošā finansējuma piesaistes iespējas.

Mājsaimniecībām izsniegto kredītu gada pārmaiņu temps, kas koriģēts, izslēdzot ar kredītiestāžu sektora strukturālajām pārmaiņām saistītos faktorus, **pirmo reizi kopš 2008. gada kļuva pozitīvs** – 2019. gada martā tas sasniedza 0.8%. Mājsaimniecību kredītiestāžu veicina mājsaimniecību finansiālā stāvokļa uzlabošanās, zemās procentu likmes un valsts atbalsta programma mājokļa iegādei (sk. 2. ielikumu).

Kredītiestāžu kredītiestāžu politika kopumā joprojām ir piesardzīga. Saskaņā ar Latvijas Bankas sadarbībā ar ECB veiktā banku veiktās kredītiestāžu apsekojuma rezultātiem kredītu standarti kļuvi stingrāki. To kredītiestādes skaidroja ar zemāku riska toleranci, augstākām resursu izmaksām un bilances ierobežojumiem, kā arī piesardzīgāku ekonomiskās perspektīvas vērtējumu. Saskaņā ar Mājsaimniecību finanšu un patēriņa apsekojuma rezultātiem aizdevēji (galvenokārt kredītiestādes) pilnībā vai daļēji noraida aptuveni ceturto daļu mājsaimniecību pieteikumu, un šis atteikumu īpatsvars saglabājas diezgan stabils (sk. 3. ielikumu).

Vienlaikus saskaņā ar Kredītu reģistra datiem no jauna mājsaimniecībām izsniegto kredītu mājokļa iegādei LTV sadalījumā pieaug kredītu ar augstāku LTV īpatsvars (sk. 1.20. att.). Tas galvenokārt saistīts ar valsts atbalsta programmu mājokļa iegādei (sk. 2. ielikumu). Arī kredītu mājokļa iegādei vidējais termiņš pakāpeniski palielinās (2018. gadā – 21 {20} gads), bet tas nav uzskatāms par pārmērīgi ilgu.

Nefinanšu sabiedrībām izsniegto kredītu procentu likmju dinamika atsevišķu lielu kredītu ar atšķirīgu riska profilu ietekmē 2018. gadā un 2019. gada sākumā bija svārstīga, tomēr **kopumā kredītu nefinanšu sabiedrībām un mājsaimniecībām procentu likmes bija stabilas** (sk. 1.18. att.). Procentu likmes Latvijā atrodas vēsturiski zemā līmenī, jo stimulējošas monetārās politikas ietekmē arī naudas tirgus indeksi joprojām ir ļoti zemā līmenī, tomēr salīdzinājumā ar citām eiro zonas valstīm procentu likmes joprojām ir samērā augstas.

2. IELIKUMS. VALSTS ATBALSTA PROGRAMMAS MĀJOKĻA IEGĀDEI IETEKME

Valsts atbalsta programma mājokļa iegādei ģimenēm ar bērniem tika ieviesta 2015. gada sākumā, un 2018. gadā programmas tvērums tika paplašināts, piedāvājot atbalstu arī jaunajiem speciālistiem²⁴.

²⁴ Sākot ar 2018. gada 1. martu, valsts garantiju mājokļa iegādei var saņemt arī jaunie speciālisti (aizņēmēji, kuri ieguvuši augstāko vai profesionālo izglītību, ir vecumā no 18 līdz 35 gadiem un kuru apgādībā nav bērnu), kā arī ģimenes ar bērniem vecumā no 18 līdz 23 gadiem (iepriekš garantiju varēja saņemt ģimenes ar bērniem līdz 18 gadu vecumam). Sk. Latvijas Bankas 2018. gada "Finanšu Stabilitātes Pārskata" ielikumu "Grozījumi valsts atbalsta programmā mājokļa iegādei".

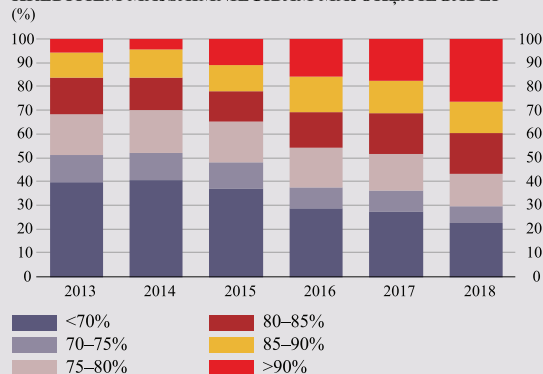
1.19. attēls
NO JAUNA IZSNIEGTIE KREDĪTI MĀJSAIMNIECĪBĀM MĀJOKĻA IEGĀDEI AR VALSTS GARANTIJU (%)

Valsts atbalsta programmas nozīme nekustamā īpašuma tirgus un hipotekārās kredītēšanas attīstībā ir būtiska. 2018. gada 4. ceturksnī vairāk nekā puse (50.5%) un 2019. gada 1. ceturksnī 47.1% no jauna izsniegto kredītu mājokļa iegādei apjoma²⁵ bija ar valsts garantiju (sk. 1.19. att.). Valsts atbalsta programma daļēji ļāvusi sasniegt sociālos mērķus, tirgū iesaistoties jauniem pircējiem, kuriem iepriekš trūka līdzekļu sava mājokļa iegādei (pirmajai iemaksai, nodevu samaksai), un uzlabojot kredītu pieejamību. Saskaņā ar Latvijas Bankas Kredītu reģistra un AS "Attīstības finanšu institūcija Altum" datiem 2018. gadā vidējais mājokļa iegādei izsniegtā kredīta apjoms bez valsts garantijas bija 50 tūkst. eiro, ar valsts garantiju – 58 tūkst. eiro jaunaunajiem speciālistiem un 69 tūkst. eiro ģimenēm ar bērniem.

1.20. attēls

AIZDEVUMA UN TĀ HIPOTEKĀRĀ NODROŠINĀJUMA VĒRTĪBAS ATTIECĪBA NO JAUNA IZSNIEGTAJIEM KREDĪTIEM MĀJSAIMNIECĪBĀM MĀJOKĻA IEGĀDEI

Būtiski palielinājies to aizdevumu apjoms un īpatsvars, kuriem LTV pārsniedz 90%²⁶. 2018. gadā šo kredītu īpatsvars no jauna izsniegtajos kredītos mājokļa iegādei sasniedza 26% (sk. 1.20. att.). 94% no šiem kredītiem izsniegti valsts atbalsta programmas mājokļa iegādei ietvaros. Mazāk stingrus LTV nosacījumus piemēroja visas lielās kredītiestādes.

No makrouzraudzības viedokļa tas, ka pusei no jauna izsniegto kredītu mājokļa iegādei apjoma (un katram trešajam kredītam skaita ziņā) maksimālā LTV drīkst sasniegt 95% un praksē šis atvieglojums tiek plaši izmantots, nav vērtējams kā piesardzīga politika²⁷. **Šādi tiek mazināta LTV ierobežojuma efektivitāte** un pazemināti atbildīgas aizdošanas un aizņemšanās standarti, tāpēc pieaug bažas, ka ilgtermiņā valsts atbalsta programma var palielināt riskus finanšu stabilitātei.

Ņemot vērā valsts atbalsta programmas stimulējošo ietekmi uz mājokļu cenām, ar laiku tā kļūst mazāk efektīva, proti, aizņēmēji saņem atvieglojumus pirmajai iemaksai, bet vienlaikus augstāku mājokļu cenu dēļ aizdevuma apjoms un pirmā iemaksa ar katru gadu palielinās.

Ņemot vērā valsts atbalsta programmas ietekmes uzkrāšanos un nevēlamus efektus (piemēram, mazāk stingru kredītu standartu noteikšanu, ietekmi uz mājokļu cenām un iespējamo ietekmi uz valsts potenciālajām sniegto garantiju saistībām²⁸), par valsts atbalsta programmas īstenošanu atbildīgajām iestādēm būtu svarīgi noteikt, kādus mērķus sasniedzot, tā būtu jāsašaurina.

²⁵ Vairāk nekā trešdaļa (36%) no jauno kredītu mājokļa iegādei kopskaita.

²⁶ Maksimālā LTV Latvijā kredītiem, kuru apjoms pārsniedz 100 minimālo algu apjomu (pašlaik – 43 tūkst. eiro), ir 90% (95% no valsts atbalsta programmas ietvaros izsniegtajiem kredītiem).

²⁷ LTV ierobežojums mazina kredītrisku un potenciālos zaudējumus, ja iestājas aizņēmēja maksātnespēja. Saskaņā ar starptautisko praksi, veicinot atbildīgu kredītēšanu, noteiktais LTV ierobežojums lielākoties ir 80–90%.

²⁸ 2018. gadā uzkrātais piešķirto garantiju apjoms ir 0.27% no IKP.

3. IELIKUMS. MĀJSAIMNIECĪBU FINANŠU UN PATĒRĪŅA APSEKOJUMS: KREDĪTU PIEEJAMĪBAS LATVIJAS MĀJSAIMNIECĪBĀM NOVĒRTĒJUMS

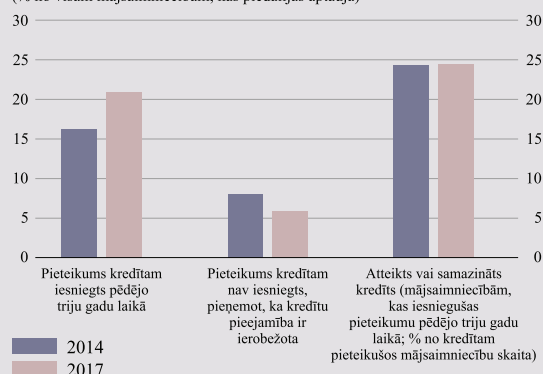
Mājsaimniecību finanšu un patēriņa apsekojums (*Household Finance and Consumption Survey*; tālāk tekstā – MFPA)²⁹ ir reprezentatīva mājsaimniecību aptauja, kurā apkopoti dati par mājsaimniecību bagātību, t.sk. aktīviem un saistībām, kā arī par patēriņu un sociodemogrāfisko raksturojumu. Saskaņā ar jaunākā MFPA rezultātiem 2015.–2017. gadā salīdzinājumā ar 2012.–2014. gadu **Latvijas mājsaimniecību pieprasījums pēc kredītiem nedaudz pieaudzis**: kredītam pieteikušos mājsaimniecību skaits palielinājies par 4.8 procentu punktiem (no 16.2% līdz 21.0%; sk. 1.21. att.), kā arī no 8.1% līdz 5.9% samazinājies to mājsaimniecību īpatsvars, kuras neiesniedza kredīta pieteikumu, jo uzskatīja, ka kredīts netiks piešķirts.

2017. gadā Latvijas MFPA nacionālo jautājumu sadaļā bija ietverti jautājumi, kas ļauj analizēt arī aizdevēju struktūru. Piesakoties jaunam aizdevumam 2015.–2017. gadā, 63% mājsaimniecību bija iesniegušas pieteikumu tikai kredītiestādē vai līzings sabiedrībā, 24% – tikai ātro kredītu sabiedrībā, savukārt 13% mājsaimniecību iesniedza pieteikumu abām aizdevēju grupām (sk. 1.22. att.).

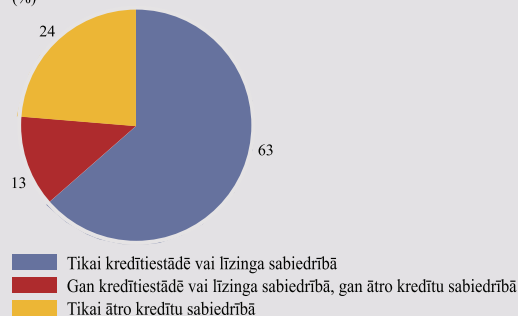
Kredītu pieejamību galvenokārt nosaka aizņēmēja ienākumi. Vīzemāko ienākumu kvartilē³⁰ esošās mājsaimniecības mazāk lūdz piešķirt aizdevumu (sk. 1.23. att.) un biežāk arī saņem atteikumu (sk. 1.24. att.). Jo augstāki ienākumi, jo lielāks to mājsaimniecību īpatsvars, kuras iesniedz pieteikumu un saņem kredītu.

Aptaujas rezultāti ļauj secināt, ka otrajā ienākumu kvartilē esošās mājsaimniecības ir ātro kredītu sabiedrību pamata mērķa grupa, bet mājsaimniecības ar ienākumiem lielākiem par 850 eiro galvenokārt ir kredītiestāžu un līzings sabiedrību klientes. Savukārt vīzemāko ienākumu kvartilē esošajām mājsaimniecībām iespējas saņemt aizdevumu ir visai ierobežotas.

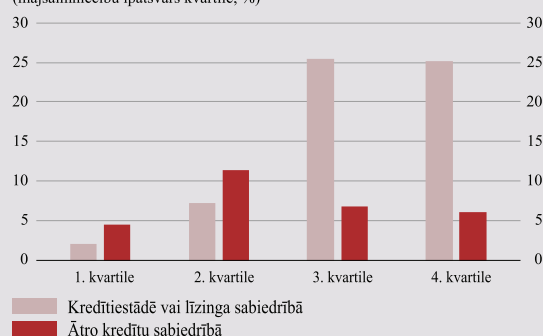
1.21. attēls
MĀJSAIMNIECĪBU KREDĪTU PIETEIKUMU AKTIVITĀTE UN AIZDEVĒJU ATTEIKUMU ĪPATSVARS
(% no visām mājsaimniecībām, kas piedalījās aptaujā)

1.22. attēls
MĀJSAIMNIECĪBU PIETEIKŠANĀS KREDĪTAM DAŽĀDIEM AIZDEVĒJIEM
(%)

1.23. attēls
MĀJSAIMNIECĪBU PIETEIKŠANĀS KREDĪTAM PĒDĒJO TRIJU GADU LAIKĀ
(mājsaimniecību īpatsvars kvartilē; %)

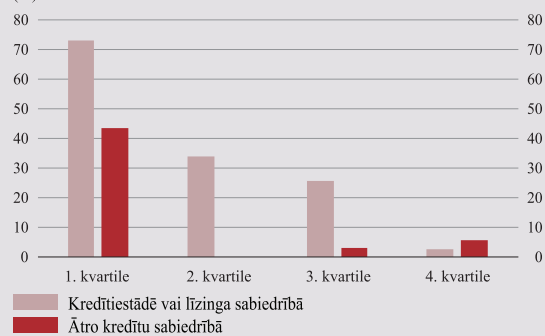
²⁹ MFPA veic visu eiro zonas valstu centrālās bankas. Līdz šim notikuši trīs MFPA posmi, un Latvijas Banka piedalījies otrajā posmā (no 2013. gada līdz 2015. gadam) un trešajā posmā (2017. gadā). 2017. gada apsekojumā Latvijā piedalījās 1249 mājsaimniecības.

³⁰ Pirmajā ienākumu kvartilē atrodas mājsaimniecības, kuru vidējie mēneša bruto ienākumi nepārsniedz 372 eiro, otrajā – ar ienākumiem no 372 eiro līdz 848 eiro, trešajā – ar ienākumiem no 848 eiro līdz 1582 eiro un ceturtajā – ar ienākumiem, kas lielāki par 1582 eiro.

1.24. attēls

**ATTEIKUMU ĪPATSVARŠ* KREDĪTAM PIETEIKUŠOS
MĀJSAIMNIECĪBU SKAITĀ**

(%)

* Aizdevējs ir atteicis aizņēmumu, un vēlāk nebija iespējas pie tā paša vai cita aizdevēja saņemt šo aizņēmumu pieprasītajā apjomā.

2. KREDĪTIESTĀŽU SEKTORA ATTĪSTĪBA UN RISKI

2018. gadā Latvijas kredītiestāžu sektorā turpinājās nozīmīgas strukturālas pārmaiņas saistībā ar darbības modeļu maiņu un klientu riska pakāpes izvērtēšanu. Uz iekšzemes klientu apkalpošanu vērstajās lielākajās kredītiestādēs turpinājās mērena darbības apjoma izaugsme. Savukārt kredītiestādēs, kuras līdz šim galvenokārt apkalpoja ārvalstu klientus, darbības apjoms un aktīvi nozīmīgi saruka (sk. 2.1. att.) – kredītiestādes būtiski samazināja ārvalstu klientiem sniegtos maksājumu pakalpojumus (sk. 2.2. att.) un turpināja pielāgot darbības modeļus jaunajai situācijai.

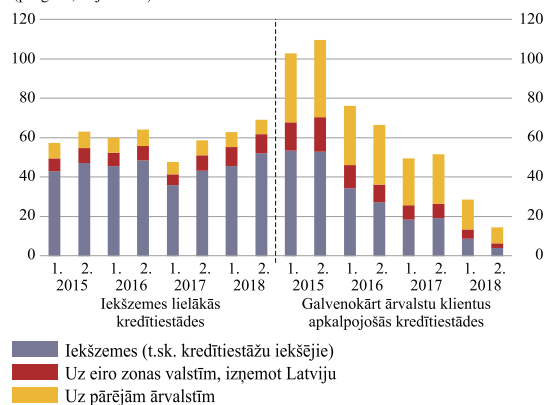
Ievērojot būtisko darbības apjoma samazinājumu kredītiestādēs, kuras līdz šim galvenokārt apkalpoja ārvalstu klientus, kā arī strukturālās pārmaiņas to līdz šim samērā viendabīgajos darbības modeļos, šajā "Finanšu Stabilitātes Pārskatā" sistēmisko risku analīzē vairs netiek turpināta līdzšinējā analītiskā prakse norises minētajās kredītiestādēs aplūkot atdalīti no pārējo (galvenokārt lielāko iekšzemes tirgū strādājošo) kredītiestāžu norisēm³¹.

2019. gads Latvijas kredītiestāžu sektorā sākās arī ar divām atšķirīgām kredītiestāžu meitas sabiedrību pārveidēm par filiālēm. Luminor Bank AS Latvijas meitas sabiedrība tika pārveidota par

2.1. attēls
AKTĪVI UN KREDĪTU UN NOGULDĪJUMU ATLIKUMS
KREDĪTIESTĀŽU GRUPU DALĪJUMĀ
(mljrd. eiro)

2.2. attēls
KREDĪTIESTĀŽU KLIENTU IZEJOŠIE MAKSĀJUMI
GEOGRĀFISKĀ DALĪJUMĀ
(pusgadā; mljrd. eiro)

³¹ Iepriekš Latvijas Bankas "Finanšu Stabilitātes Pārskatos" kredītiestāžu sektora analīzē tika izmantots dalījums divās kredītiestāžu grupās, ņemot vērā būtiskās atšķirības to darbībā. Aktīvu ziņā aptuveni pusi kredītiestāžu sektora veidoja kredītiestādes, kuras galvenokārt apkalpoja iekšzemes klientus, bet otru pusi kredītiestāžu sektora veidoja kredītiestādes, kuru darbība bija orientēta uz ārvalstu klientu apkalpošanu un kuru finansējumu galvenokārt veidoja ārvalstu klientu noguldījumi.

Igaunijas *Luminor Bank AS* filiāli, bet AS "Citadele banka" meitas sabiedrība Lietuvā – par Latvijas AS "Citadele banka" filiāli Lietuvā (sk. 4. ielikumu).

4. IELIKUMS. KREDĪTIESTĀŽU MEITAS SABIEDRĪBU PĀRVEIDE PAR FILIĀLĒM

2019. gada sākumā tika pabeigts Nordea Bank AB un DNB Bank ASA darbības Baltijas valstīs apvienošanas process, izveidojot kredītiestādi Luminor Bank AS Igaunijā ar filiālēm Latvijā un Lietuvā³². Neraugoties uz bilances vērtības samazinājumu pārveides laikā, Luminor Bank AS Latvijas filiāle joprojām ir otrā lielākā kredītiestāde Latvijā (2019. gada 1. ceturkšņa beigās tās aktīvi veidoja 19% no kredītiestāžu kopējiem aktīviem). Luminor Bank AS pārtopot par filiāli, tā vairs nav klasificējama kā C-SNI, un kopš 2019. gada 2. janvāra C-SNI kapitāla rezerves prasība tai tiek piemērota grupas līmenī.

³² Pēdējais posms *DNB Bank ASA* un *Nordea Bank AB* Baltijas struktūrvienību apvienošanā, kura rezultātā tika izveidota Luminor Bank AS mātes sabiedrība Igaunijā ar filiālēm Latvijā un Lietuvā.

Igaunijā grupas līmenī noteiktā C-SNI kapitāla rezervju prasība ir 2% no RSA, kas atbilst Luminor Bank AS Latvijas meitas sabiedrībai iepriekš piemērotajam kapitāla rezerves prasības līmenim.

Luminor Bank AS pārveide par filiāli nozīmē centralizētu pārvaldību Baltijas līmenī, t.sk. mazāku administratīvo izmaksu un pārskatu sniegšanas slogu. Vienlaikus **tāda mēroga sistēmiski nozīmīgas kredītiestādes pārveide par filiāli palielina dažus riskus finanšu stabilitātei:**

- iespējama iekšējo risku pārvaldīšanas vājināšanās Latvijas filiāles līmenī, centralizējot to grupas līmenī un optimizējot Baltijas grupas struktūru;
- kā liecina starptautiskās prakses piemēri³³, visas banku grupas vajadzībām pieskaņota un daudz centralizētāka darbības stratēģija var nebūt tik labi piemērota vietējā finanšu tirgus un tautsaimniecības attīstības vajadzībām;
- potenciālu krīzes situāciju gadījumā tiktu paātrināta šoku transmisija no pārējām Baltijas valstīm uz Latviju;
- var samazināties makrouzraudzības pasākumu efektivitāte Latvijā, jo ES tiesību aktos paredzēta obligāta savstarpējā pārrobežu atzīšana tikai precīzās kapitāla rezerves normai līdz 2.5%, bet pārējos gadījumos Igaunijas kompetentajai iestādei jāpieņem lēmums par Latvijas makrouzraudzības pasākumu atzīšanu;
- noguldījumu garantētās atlīdzības pilnīga atkarība no Igaunijas NGF³⁴ potenciālu krīzes situāciju gadījumā; samazinās par filiāles finansiālo stāvokli un riska darījumiem pieejamās informācijas apjoms (to daļēji kompensē tas, ka Igaunijas Luminor Bank AS un tās filiāles ir ECB vienotajā uzraudzības ietvarā).

AS "Citadele banka" meitas sabiedrības Lietuvā pārveide par AS "Citadele banka" Lietuvas filiāli būtiski neietekmē Latvijas kredītiestāžu sektoru, jo AS "Citadele banka" darbības apjoms Lietuvā ir neliels (2018. gada beigās AS "Citadele banka" Lietuvas meitas sabiedrības aktīvi veidoja tikai 1.7% no Lietuvas kredītiestāžu sektora kopējiem aktīviem³⁵). AS "Citadele banka" grupai tā palīdz mazināt kopējās administratīvās izmaksas un pārskatu sniegšanas slogu. Šā darījuma rezultātā kopš 2019. gada sākuma Lietuvas filiāles aktīvi atspoguļoti AS "Citadele banka" individuālā līmeņa pārskatos, palielinot AS "Citadele banka" individuālā līmeņa bilanci. Bilances pieaugumu veidoja gan Lietuvas filiāles kredītportfelis, gan (galvenokārt) Lietuvas iekšzemes klientu noguldījumi. Tādējādi Baltijas valstu klientu noguldījumu īpatsvars Latvijas kredītiestāžu sektora kopējos noguldījumos 2019. gada 1. ceturkšņa laikā pieauga par 2.3 procentu punktiem (līdz 3.6% no kopējiem noguldījumiem). Savukārt to ārvalstu klientu, kuri nav ES valstu rezidenti, noguldījumu īpatsvars kopējos noguldījumos turpināja sarukt (kopš 2018. gada beigām – par 0.7 procentu punktiem) un 2019. gada marta beigās bija 8.5% no kopējiem noguldījumiem.

³³ Albertazzi, U., Bottero, M. *The Procyclicality of Foreign Bank Lending: Evidence from the Global Financial Crisis*. Banca D'Italia Temi di Discussione, No. 926, July 2013. 46 p.

³⁴ Igaunijas NGF 2017. gada beigās veidoja 2.6% no kopējiem nodrošinātajiem noguldījumiem, kas ir daudz augstāks rādītājs nekā vidēji ES. Tomēr jāņem vērā, ka Luminor Bank AS pārveide nozīmīgi palielināja Igaunijas kredītiestāžu sektoru.

³⁵ *Lietuvos bankas dati*.

Kredītrisks

Kredītiestāžu kredītportfeļa kvalitāte pakāpeniski uzlabojas. INK īpatsvars kopējā kredītportfelī³⁶ sarucis no 9.6% 2018. gada marta beigās līdz 7.1% 2019. gada

marta beigās. Lielu INK daļu veido šaubīgie (*unlikely to pay*) kredīti bez maksājumu kavējuma. Kredīti ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām veidoja 4.0% no kopējā kredītportfeļa (sk. 2.3. att.).

Tiek prognozēts, ka kredītportfeļa kvalitāte turpinās uzlaboties līdz ar tautsaimniecības izaugsmi, aizņēmēju ienākumu kāpumu un iekšzemes kredītportfeļa pakāpenisku pieaugumu. Turklāt lielākie aizdevēji plāno saglabāt stingrus kredītu standartus.

³⁶ Šeit un tālāk šajā nodaļā analizēti nebankām izsniegtie kredīti. Tie ir konsolidētie dati konsolidētajai uzraudzībai pakļautajām kredītiestādēm un dati individuālā līmenī pārējām kredītiestādēm un ārvalstu kredītiestāžu filiālēm. Sākot ar 2018. gadu, dati nav pilnībā salīdzināmi ar iepriekšējiem novērojumiem, jo 9. starptautiskais finanšu pārskatu standarts, kas stājās spēkā 2018. gadā, mainīja portfeļu klasifikāciju.

Aizņēmēju maksāspējai uzlabojoties, iekšzemes kredītportfeļa kredītrisks pakāpeniski mazinās.

INK atlikums sarūk, un 2019. gada marta beigās tā īpatsvars iekšzemes kredītportfelī sasniedza 4.9% {7.3%}. Uzlabojums vērojams gan nefinanšu sabiedrību, gan mājsaimniecību kredītportfelī (sk. 2.4. att.). Nozaru dalījumā būtiskākais INK samazinājums vērojams ar nekustamo īpašumu saistītajās nozarēs (operācijās ar nekustamo īpašumu un būvniecībā), taču šajās nozarēs izsniegtajiem kredītiem INK īpatsvars joprojām ir diezgan augsts (2019. gada marta beigās – attiecīgi 9.0% un 6.1%). Vairāk nekā puse no šiem INK bija izsniegta 2008. gada krīzes perioda sākumā vai pirms krīzes, un lielākā daļa no tiem ir iepriekš pārskatītie kredīti bez maksājumu kavējuma, kuriem piešķirts šaubīgo kredītu statuss. Pieaugot iekšzemes kredītportfeļa kvalitātei, iekšzemes tirgus lielāko aizdevēju no jauna veidoto uzkrājumu apjoms nedrošajiem parādiem samazinās, uzlabojot to pelnītspējas rādītājus.

INK atlikums absolūtā izteiksmē ārvalstu klientu kredītportfelī saruka, tomēr ārvalstu kredītportfeļa apjoma krituma dēļ³⁷ INK īpatsvars tajā būtiski nav mainījies, 2019. gada marta beigās veidojot 21.7% {22.4%} no ārvalstu klientu kredītportfeļa. Ārvalstu klientiem izsniegtie kredīti tiek uzskatīti par riskantākiem valsts, juridisko un reputācijas risku dēļ, tādējādi ārvalstu klientu kredītportfeļa sarukums mazina pakļautību ārvalstu klientu kredītriskam.

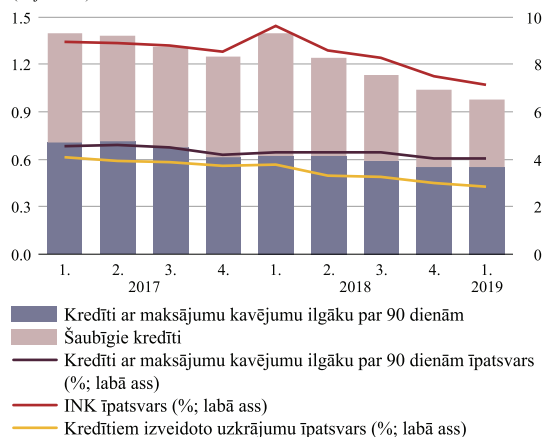
Finansējuma un likviditātes risks

Kredītiestāžu finansējumā joprojām dominē nebanku klientu noguldījumi. Iekšzemes klientu noguldījumu atlikums turpina stabili augt. 2019. gada martā tā gada pieauguma temps bija 7.8%, un marta beigās tas veidoja 57.4% no kredītiestāžu sektora pasīviem.

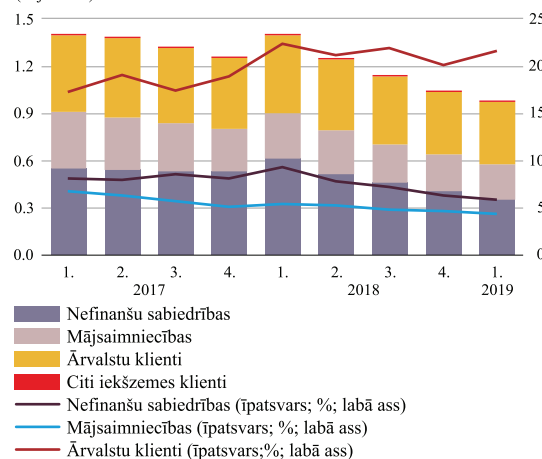
Vienlaikus būtiski samazinājās ārvalstu klientu noguldījumu atlikums. 2019. gada martā salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu tas saruka par 41.4%, t.sk. ES valstu klientu noguldījumu atlikums samazinājās par 10.7%, bet pārējo valstu klientu noguldījumu atlikums – par 59.4% (sk. 2.5. att.).

³⁷ 2018. gada decembrī ārvalstu kredītportfelis bija par 17.4% mazāks nekā gadu iepriekš, un tā īpatsvars kredītiestāžu kopējā kredītportfelī bija 14.0%.

2.3. attēls
INK ATLIKUMS UN ĪPATSVARS UN KREDĪTIEM IZVEIDOTO UZKRĀJUMU ĪPATSVARS KOPĒJĀ KREDĪTPORTFELĪ
(mljrd. eiro)

2.4. attēls
INK ATLIKUMS UN ĪPATSVARS ATTIECĪGAJĀ KREDĪTPORTFELĪ
(mljrd. eiro)

Ārvalstu klientu noguldījumu īpatsvars kopējā nebanku noguldījumu atlikumā sarucis līdz 21.2% (t.sk. ES valstu klientu noguldījumi veidoja 12.7%, bet pārējo valstu klientu noguldījumi – 8.5%). Līdz ar ārvalstu klientu noguldījumu atlikuma samazināšanos nozīmīgi saruka ASV dolāru īpatsvars kredītiestāžu kopējās finanšu saistībās (kopš 2018. gada sākuma – gandrīz trīs reizes, 2019. gada marta beigās veidojot 8.7%).

Ārvalstu nebanku noguldījumu atlikuma būtiskais kritums nav radījis negatīvu ietekmi uz tautsaimniecības finansēšanu un finanšu starpniecības pakalpojumu nodrošināšanu iekšzemē, jo šos noguldījumus piesaistījušo kredītiestāžu iesaiste iekšzemes kredītu tirgū līdz šim bijusi ierobežota (sk. 2.1. att.), turklāt tās joprojām uztur augstas likvīdo aktīvu rezerves.

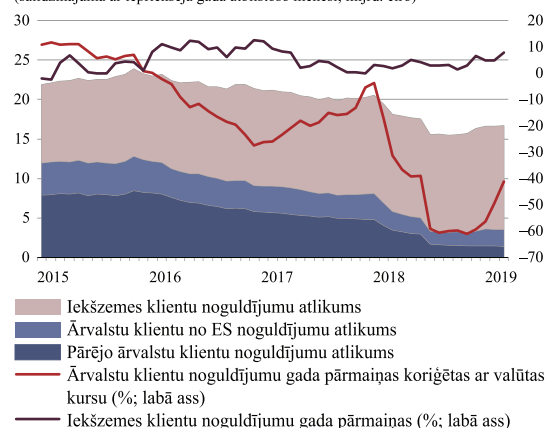
Ārvalstu klientu noguldījumu būtiskais kritums liecina, ka Latvijas kredītiestāžu sektorā veikta nozīmīga ar šo finansējuma avotu saistīto risku izvērtēšana. Pastiprināti izvērtējot paaugstināta riska klientu darbību, tika pārtraukta sadarbība ar daļu no ārvalstu klientiem. Kredītiestāžu sektora ārvalstu saistību samazinājumu pozitīvi vērtē starptautiskās kredītreitingu aģentūras, kuru novērtējums Latvijas ilgtermiņa saistībām ārvalstu valūtā vai nu pieaug, vai saglabājas iepriekšējā līmenī³⁸ ar stabilu nākotnes novērtējumu.

Latvijas kredītiestādes aktīvi neiegūst finansējumu finanšu tirgū (sk. 2.6. att.). Lai piesaistītu finansējumu un piedāvātu jaunus finanšu produktus, dažas kredītiestādes sākušas piesaistīt māsaimniecību noguldījumus, izmantojot interneta platformas. Tas ļauj iegūt stabilāku vidēja termiņa finansējumu un nedaudz uzlabo šo kredītiestāžu finansējuma termiņstruktūru, tomēr šis finansējums ir vairāk pakļauts aizplūdes riskam pēc termiņa beigām (sk. 5. ielikumu).

³⁸ <https://www.kase.gov.lv/valsts-parada-vadiba/kreditreitingi>.

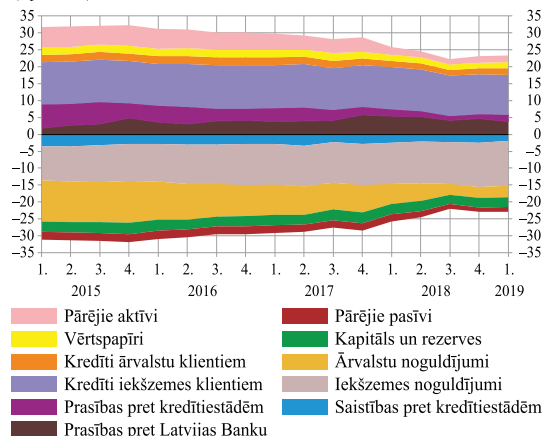
2.5. attēls
NE-MFI NOGULDĪJUMU ATLIKUMU PĀRMAIŅAS UN
PIEAUGUMA TEMPS

(salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo mēnesi; mld. eiro)

2.6. attēls
KREDĪTIESTĀŽU AKTĪVU UN PASĪVU STRUKTŪRA

(mld. eiro)

5. IELIKUMS. FINANSĒJUMA PIESAISTE AR INTERNETA PLATFORMU STARPniecību – JAUNS FINANSĒJUMA PIESAISTES VEIDS

Nemot vērā ārvalstu klientu noguldījumu atlikuma samazināšanos un darbības modeļu maiņu, kredītiestādēm, kuras līdz šim apkalpoja galvenokārt ārvalstu klientus, ir aktuāla jaunu finansēšanas līdzekļu piesaiste. Dažas kredītiestādes sākušas piesaistīt ārvalstu klientu noguldījumus no mazāk riskantiem klientiem (t.sk. no ES valstu klientiem) ar interneta platformu starpniecību.

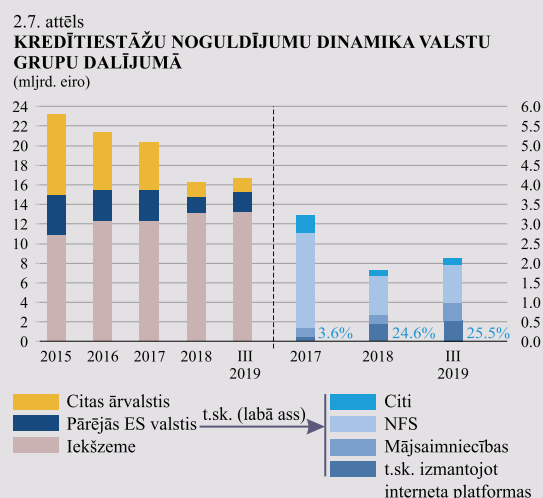
Zemo procentu likmju vidē Rietumeiropas noguldītāji meklē veidus, kā gūt lielākus procentu ienākumus. Rietumeiropas valstīs arvien populārāka kļūst ES vienotā tirgus izmantošana brīvo naudas līdzekļu noguldīšanai citās ES valstīs, sevišķi kredītiestādēs, kuras piedāvā augstākas procentu likmes nekā vietējās kredītiestādes.

Iespēja veikt noguldījumus citu ES valstu kredītiestādēs pēdējo gadu laikā kļuvusi plaši pieejama, izmantojot interneta termiņnoguldījumu piesaistes platformas. Tās ļauj lietotājam, reģistrējoties platformā interneta vietnē, salīdzināt procentu likmes un citus noguldījumu nosacījumus dažādās partnerbankās³⁹ un izvēlēties atbilstošāko piedāvājumu. Klientam pieejama informācija par katras kredītiestādes piedāvāto pakalpojumu:

³⁹ Kredītiestādes, kuras sadarbojas ar interneta platformām un kurās iespējams veikt noguldījumus, izmantojot interneta platformas.

attiecīgās kredītiestādes un valsts, kurā tā reģistrēta, apraksts, pieejamie noguldījumu termiņi, apjoma ierobežojumi, procentu likmes un nodokļi, kādi saskaņā ar katras partnerbankas valsts jurisdikciju maksājami par gūtajiem procentu ienākumiem. Interneta platformu lietošana ir ļoti ērta, jo klienta identifikācijas procedūru iespējams veikt attālināti⁴⁰ un nav nepieciešams doties uz valsti, kurā atrodas kredītiestāde, lai kļūtu par tās klientu.

Arī vairākas Latvijas kredītiestādes sākušas izmantot iespēju piesaistīt Rietumeiropas klientu noguldījumus ar interneta platformu palīdzību. Visa kredītiestāžu sektora mērogā ar interneta platformu starpniecību piesaistītie noguldījumi pagaidām veido nelielu daļu no visiem kredītiestāžu sektora nebanku noguldījumiem (saskaņā ar Latvijas Bankas aplēsēm 2019. gada marta beigās – aptuveni 3%). Tomēr dažu kredītiestāžu finansējumā to nozīme ir būtiski palielinājusies, un pārējo ES valstu klientu noguldījumus tie veidoja vairāk nekā ceturto daļu no piesaistītajiem noguldījumiem (sk. 2.7. att.). Lielākajiem aizdevējiem ar interneta platformu starpniecību piesaistītais finansējuma apjoms ir nenožīmīgs.

Interneta termiņnoguldījumu piesaistes platformu darbību no klientu tiesību aizsardzības viedokļa dara pievilcīgu ES Direktīva par noguldījumu garantiju sistēmām⁴¹, kas nosaka, ka noguldījumu līdz 100 tūkst. eiro atmaksu garantē attiecīgās valsts NGF. 100 tūkst. eiro ir interneta platformās noteiktais noguldījumu maksimālais apjoms vienā kredītiestādē, tādējādi jebkuras ES reģistrētas kredītiestādes noguldījumu nepieejamības gadījumā visu noguldījumu atmaksu pilnā apjomā noguldītājam garantē attiecīgā valsts. Tas noguldītājam ļauj ieguldīt ienesīgākos produktos ārvalstīs, un vienlaikus šiem noguldījumiem ir valsts garantija. Interneta platformas nopelna komisijas maksu par katru piesaistīto noguldījumu, ņemot vērā noguldījuma apjomu un termiņu.

Lai gan kopumā Latvijas kredītiestāžu piesaistītais ārvalstu klientu noguldījumu atlikums nozīmīgi sarucis,⁴² ārvalstu klientu noguldījumu apjoms, kuru garantē NGF, no 2018. gada marta līdz 2019. gada martam pieauga par 83 milj. eiro⁴³, t.sk. 2019. gada 1. ceturksnī palielinoties par 76 milj. eiro⁴⁴. Šādu dinamiku noteica tas, ka līdz šim piesaistītie ārvalstu klientu noguldījumi lielākoties pārsniedza 100 tūkst. eiro, bet ar interneta platformu starpniecību piesaistītie noguldījumi nepārsniedz 100 tūkst. eiro. Ja kredītiestādes turpinās ar interneta platformu starpniecību piesaistīt lielu skaitu neliela apjoma ārvalstu mājsaimniecību noguldījumu, NGF garantēto noguldījumu apjoms var pieaugt.

⁴⁰ Lai kļūtu par interneta platformas klientu, iespējami divi klientu identifikācijas veidi: attālināta identifikācija, izmantojot tiešsaistes risinājumu, vai klātienē identifikācija Vācijas pasta nodaļā. Izmantojot šo interneta platformu piedāvāto identifikāciju, klienti ar interneta platformas starpniecību var veikt noguldījumus visās partnerbankās. Citas partnerbanku pakalpojumus ar šo identifikāciju klienti izmantot nevar.

⁴¹ Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 16. aprīļa Direktīva 2014/49/ES par noguldījumu garantiju sistēmām.

⁴² Neietverot ABLV Bank, AS.

⁴³ Izslēgti AS "Citadele banka" un Luminor Bank AS Latvijas filiāles ārvalstu klientu noguldījumi, jo to atlikumu pārmaiņas noteica strukturālas pārmaiņas šajās kredītiestādēs (sk. 4. ielikumu).

⁴⁴ Šis pieaugums veidoja 1.0% no kredītiestāžu kopējā noguldījuma apjoma, kuru garantē NGF 2019. gada 1. ceturkšņa beigās.

Noguldījumu piesaiste ar interneta platformu starpniecību vairākumā gadījumu ir dārgāka nekā bez starpniekiem piesaistītais ārvalstu klientu noguldījumu finansējums. Lai gan vidējās procentu likmes⁴⁵, kuras klientiem tiek piedāvātas par noguldījumiem, kuri veikti ar interneta platformu starpniecību, un procentu likmes, kuras tiek piedāvātas citiem šo pašu kredītiestāžu klientiem par līdzīgiem pakalpojumiem, būtiski neatšķiras un dažos gadījumos ir pat zemākas nekā iekšzemes un ārvalstu mājāsaimniecību termiņnoguldījumu procentu likmes. Jāņem vērā arī kredītiestāžu veiktā samaksa interneta platformām par to izmantošanu, kas kopējās finansējuma izmaksas padara lielākas par šo kredītiestāžu piedāvātajām procentu likmēm vietējā tirgū un ārvalstu tirgos. Savukārt izsniegto kredītu un piesaistīto noguldījumu procentu likmju starpība liecina, ka kopumā kredītiestādes atpelnā finansējuma piesaisti ar būtiski augstākām kredītu procentu likmēm, bet tas savukārt var norādīt uz iesaistīšanos riskantāku projektu finansēšanā.

Ar interneta platformu starpniecību piesaistītie termiņnoguldījumi uzlabo ārvalstu klientus apkalpojošo kredītiestāžu finansējuma termiņstruktūru, tomēr tas var radīt pārfinansēšanas un likviditātes riskus, jo pēc ekonomiskās būtības šādi noguldījumi atšķirībā no tradicionālajiem noguldījumu veidiem ir līdzīgāki tirgus finansējumam. Kredītiestādēm pēc termiņa beigām jāpārfinansē šie noguldījumi, konkurējot ar procentu likmēm, kuras interneta platformā piedāvā citas ES valstu kredītiestādes. Ar interneta platformas starpniecību piesaistītie noguldītāji saistīti ar kredītiestādi tikai ar termiņnoguldījuma pakalpojumu, un tehnoloģiskais risinājums ļauj ātri un ērti pārvietot līdzekļus uz citu kredītiestādi, kas piedāvā konkurētspējīgākas procentu likmes.

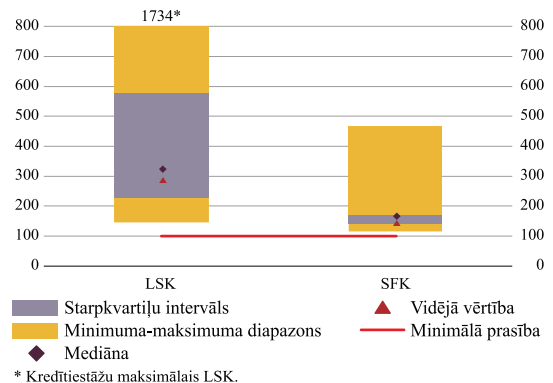
Pašlaik ar interneta platformu starpniecību veikto noguldījumu piesaistes riski nav vērtējami kā sistēmiski, bet, ja šādu noguldījumu piesaiste kļūs daudz izplatītāka, potenciāli finanšu stabilitātes riski saistāmi ar NGF saistību pieaugumu un lielāka iespējamā valsts pagaidu atbalsta nepieciešamību to pildīšanai, kā arī ar pārfinansēšanas risku, beidzoties noguldījuma termiņam.

⁴⁵ Kredītiestāžu piedāvājums klientiem attiecībā uz to noguldījumu procentu likmēm, kuri veikti ar interneta platformas starpniecību, regulāri mainās, un procentu likme ir atkarīga no noguldījuma termiņa (jo ilgāks termiņš, jo augstāka procentu likme). Latvijas kredītiestādes ar interneta platformu starpniecību piedāvā veikt noguldījumus ar termiņu 3 mēneši–5 gadi.

Neraugoties uz ārvalstu klientu noguldījumu atlikuma nozīmīgo samazinājumu un nedaudz aktīvāku iekšzemes klientu kreditēšanu, **kredītiestāžu likviditātes risks kopumā nav palielinājies un saglabājas ierobežots, jo kredītiestādes turpina uzturēt augstu likvido aktīvu apjomu,** kas ar rezervi nodrošina gan LSK, gan SFK (sk. 2.8. att.), gan FKTK uzraudzības pārbaudes un novērtēšanas procesa ietvaros noteikto individuālo paaugstināto FKTK likviditātes rādītāja prasību izpildi⁴⁶.

Arī 2019. gada 1. ceturksnī Latvijas Bankas veiktie kredītiestāžu likviditātes stresa testu rezultāti liecina, ka kredītiestāžu spēja izturēt potenciālos finansējuma aizplūdes šokus kopumā ir augsta, bet Ziemeļvalstu banku meitas bankām ar centralizētu likviditātes vadību grupas līmenī tā ir zemāka (sk. 6. ielikumu).

2.8. attēls
KREDĪTIESTĀŽU LSK UN SFK
(31.03.2019.; %)

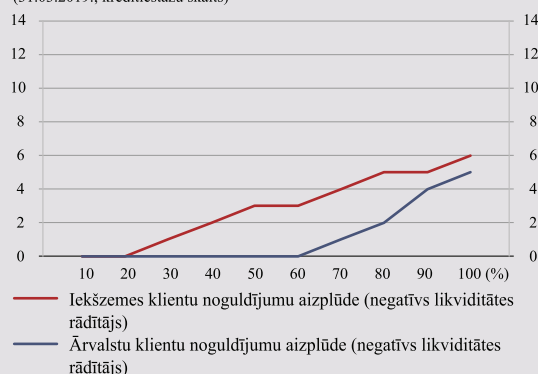
⁴⁶ Sk. Latvijas Bankas 2018. gada "Finanšu Stabilitātes Pārskata" 5. ielikumu.

6. IELIKUMS. KREDĪTIESTĀŽU LIKVIDITĀTES STRESA TESTS

Likviditātes stresa testi balstīti uz 2019. gada 1. ceturkšņa beigu datiem. Kredītiestāžu spēja izturēt finansējuma aizplūdes riskus stresa testā vērtēta, izmantojot likviditātes rādītāju⁴⁷, ko FKTK lieto individuālo papildu likviditātes prasību noteikšanai ārvalstu klientus apkalpojošām kredītiestādēm uzraudzības pārskatīšanas un novērtēšanas procesa ietvaros un kas ir līdzvērtīgs FKTK likviditātes rādītājam, kura minimālā prasība 30% apmērā pirms LSK prasību stāšanās spēkā pilnā apjomā bija saistoša visām kredītiestādēm.

Likviditātes stresa testi novērtē finansējuma aizplūdes iespējamo seku nozīmīgumu. Stresa testu rezultāti rāda, cik lielu ārvalstu ne-MFI klientu noguldījumu un iekšzemes ne-MFI klientu noguldījumu aizplūdi kredītiestādes varētu izturēt, līdz to likviditātes rādītājs (un tādejādi likvīdo aktīvu apjoms) samazinātos līdz 0, pieņemot, ka kredītiestādēm nav pieejami papildu resursi finansējuma aizplūdes kompensēšanai.

2.9. attēls
LIKVIDITĀTES STRESA TESTU REZULTĀTI
(31.03.2019.; kredītiestāžu skaits)

Saskaņā ar stresa testu rezultātiem (sk. 2.9. att.) **visas kredītiestādes varētu izturēt līdz 20% iekšzemes klientu noguldījumu aizplūdi un vairāk nekā 60% ārvalstu klientu noguldījumu aizplūdi.** Mazāka spēja izturēt iekšzemes klientu noguldījumu aizplūdi ir lielākajām kredītiestādēm, kuras pārsvarā ir Ziemeļvalstu banku meitas sabiedrības ar centralizētu likviditātes vadību un iespējām iegūt papildu likviditāti no mātes bankām.

Papildus tika veikti stresa testi, izmantojot divus īpaši nelabvēlīgus scenārijus. Pirmā nelabvēlīgā scenārija pieņēmumi paredz, ka nav iespējams ieķīlāt vai pārdot vērtspapīru portfeli, izņemot eiro zonas valstu valdības vērtspapīrus ar kredītreitingu ne zemāku par A– un citu valstu valdības vērtspapīrus, kuriem vismaz viens no triju starptautisko kredītreitingu aģentūru noteiktajiem ilgtermiņa kredītreitingiem ir AAA. Attiecībā uz eiro zonas valstu valdības vērtspapīriem pieņemts, ka pirmā nelabvēlīgā scenārija ietvaros tie zaudētu 30% no vērtības un tos varētu izmantot Eirosistēmas monetārās politikas operācijās, piemērojot 3.0% diskontu. Otrajā nelabvēlīgajā scenārijā papildus pirmā nelabvēlīgā scenārija pieņēmumiem noteikts, ka nevienai kredītiestādei nav pieejamas prasības pret MFI (izņemot prasības pret grupā ietilpstošajām kredītiestādēm) no valsts, pret kuras MFI konkrētajai kredītiestādei ir vislielākais prasību apjoms (izņemot prasības pret kredītiestāžu grupā ietilpstošajām iestādēm).

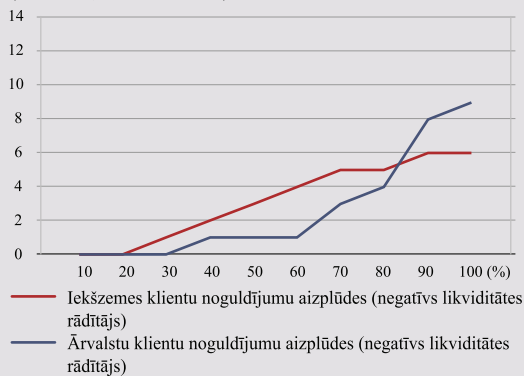
Pirmajā nelabvēlīgajā scenārijā kredītiestāžu spēja izturēt iekšzemes klientu noguldījumu aizplūdi būtiski nemainās (kredītiestādes iztur ne mazāk kā 20% no aizplūdes), bet nedaudz pasliktinās spēja izturēt ārvalstu klientu noguldījumu aizplūdi (kredītiestādes var izturēt ne mazāk kā 30% no aizplūdes), jo vairākām kredītiestādēm daļu likvīdo aktīvu veido ārvalstu vērtspapīri ar ilgtermiņa kredītreitingiem zemākiem par AAA. Tomēr kredītiestāžu spēja absorbēt ārvalstu klientu noguldījumu aizplūdi saglabājas augstā līmenī (sk. 2.10. att.). **Arī otrajā nelabvēlīgajā scenārijā salīdzinājumā ar pirmo nelabvēlīgo scenāriju kredītiestāžu spēja izturēt iekšzemes un ārvalstu klientu ne-MFI noguldījumu aizplūdi būtiski nepasliktinās** (sk.

Pirmajā nelabvēlīgajā scenārijā kredītiestāžu spēja izturēt iekšzemes klientu noguldījumu aizplūdi būtiski nemainās (kredītiestādes iztur ne mazāk kā 20% no aizplūdes), bet nedaudz pasliktinās spēja izturēt ārvalstu klientu noguldījumu aizplūdi (kredītiestādes var izturēt ne mazāk kā 30% no aizplūdes), jo vairākām kredītiestādēm daļu likvīdo aktīvu veido ārvalstu vērtspapīri ar ilgtermiņa kredītreitingiem zemākiem par AAA. Tomēr kredītiestāžu spēja absorbēt ārvalstu klientu noguldījumu aizplūdi saglabājas augstā līmenī (sk. 2.10. att.). **Arī otrajā nelabvēlīgajā scenārijā salīdzinājumā ar pirmo nelabvēlīgo scenāriju kredītiestāžu spēja izturēt iekšzemes un ārvalstu klientu ne-MFI noguldījumu aizplūdi būtiski nepasliktinās** (sk.

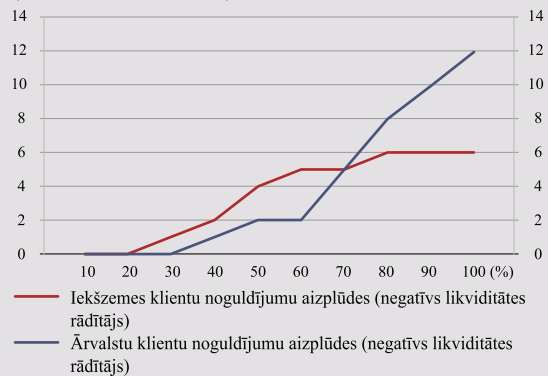
⁴⁷ Neapgrūtinātu likvīdo aktīvu (nauda kasē; tādas prasības pret Latvijas Banku un maksāspējīgām kredītiestādēm, kuru atlikušais maksājuma termiņš nepārsniedz 30 dienu, un prasības ar citu termiņu, ja līgumā paredzēta iespēja atprasīt tās pirms noteiktā termiņa; ieguldījumi finanšu instrumentos ar dzēšanas (atmaksas, pārdošanas) termiņu līdz 30 dienām, kā arī citi vērtspapīri, kuriem ir pastāvīgs, neierobežots tirgus) attiecība pret kredītiestāžu kārtējo saistību, kuru atlikušais maksājuma termiņš nepārsniedz 30 dienu, kopsummu.

2.11. att.), jo nav nozīmīgu prasību pret kredītiestādēm, kuras nav daļa pašas kredītiestādes grupas.

2.10. attēls
**PIRMĀ NELABVĒLĪGĀ LIKVIDITĀTES STRESA TESTA
REZULTĀTS**
(31.03.2019.; kredītiestāžu skaits)

2.11. attēls
**OTRĀ NELABVĒLĪGĀ LIKVIDITĀTES STRESA TESTA
REZULTĀTS**
(31.03.2019.; kredītiestāžu skaits)

Pelnītspēja

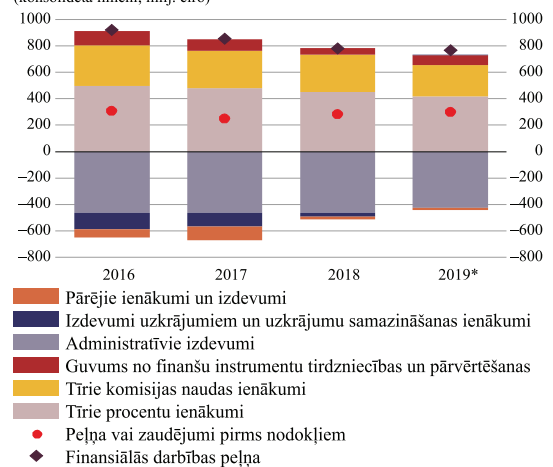
Labvēlīgās iekšzemes tautsaimniecības situācijas ietekmē kredītiestāžu peļnītspējas risks kopumā vērtējams kā zems. Taču dažām kredītiestādēm, kuras līdz šim galvenokārt apkalpoja ārvalstu klientus, ņemot vērā būtiskas pārmaiņas to darbībā un nenoteiktību par nākotnes darbības modeļiem un peļņas gūšanas iespējām, peļnītspējas risks ir pieaudzis. Mainoties klientu lokam un izsīkstot vienreizējiem peļņas gūšanas faktoriem, daļai kredītiestāžu jāmeklē jaunas tirgus nišas peļņas gūšanai. Darbības veida maiņa ir ilgstošs process, un tā ietekmi uz kredītiestāžu peļnītspēju būs iespējams pilnīgi novērtēt tikai nākamajos gados.

2017. un 2018. gadā vairāki vienreizēja rakstura notikumi radīja nozīmīgu, taču ar kredītiestāžu finansiālo darbību nesaistītu ietekmi uz kredītiestāžu peļnītspēju. Licences kredītiestādes darbībai anulēšana ABLV Bank, AS un nodokļu reformas⁴⁸ ietekme 2018. gadā, Luminor Bank AS grupas izveidošanas⁴⁹ ietekme un vairāku

kredītiestāžu atlikto nodokļu aktīvu norakstīšanas⁵⁰ ietekme 2017. gadā apgrūtināja peļnītspējas tendenču analīzi, tāpēc no turpmākās analīzes šie faktori ir izslēgti⁵¹.

Kopējā kredītiestāžu peļņa pirms nodokļiem konsolidētā līmenī 2018. gadā bija 282.8 milj. eiro {250.3 milj. eiro}. Lai gan tas ir būtisks pieaugums salīdzinājumā ar iepriekšējā gada peļņu, to lielākoties noteica neto izdevumu uzkrājumiem sarukums (sk. 2.12. att.).

2.12. attēls
**KREDĪTIESTĀŽU IENĀKUMI, IZDEVUMI UN DARBĪBAS
REZULTĀTS**
(konsolidētā līmenī; milj. eiro)

* Uz gadu attiecināti 1. ceturkšņa dati.

⁴⁸ 2018. gada 1. janvārī Latvijā stājās spēkā Uzņēmumu ienākuma nodokļa likuma jauna redakcija, kas nosaka, ka uzņēmumu nesadalītā peļņa netiek aplikta ar UIN, tāpēc kredītiestāžu peļņas vai zaudējumu pārskatos 2018. gadā UIN par attiecīgajā pārskata periodā gūto peļņu netiks aprēķināts. Tādējādi, salīdzinot 2018. gada datus ar 2017. gada datiem, objektīvāk ir salīdzināt peļņu un zaudējumus pirms nodokļu samaksas.

⁴⁹ Luminor Bank AS veidošanās procesā, pārnesot Nordea Bank AB Latvijas filiāles bilanci uz Luminor Bank AS, peļņas un zaudējumu aprēķinā netika pārnesta Nordea Bank AB Latvijas filiāles 2017. gada pirmajos deviņos mēnešos uzkrātā peļņa.

⁵⁰ Līdz ar grozījumiem Uzņēmumu ienākuma nodokļa likumā AS "Citadele banka" un Signet Bank AS norakstīja atliktā nodokļa aktīvus.

⁵¹ No 2016. gada datiem ir izslēgts arī VISA Europe Limited akciju pārdošanas efekts.

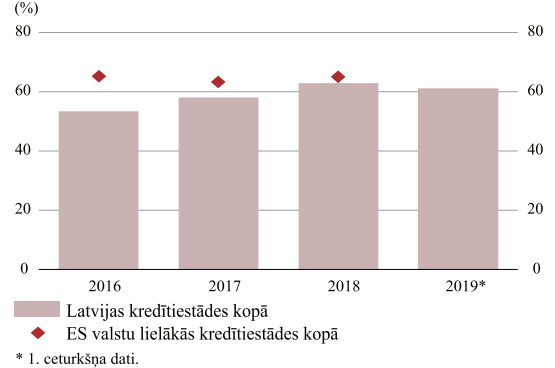
Kreditīestāžu finansiālās darbības peļņa 2018. gadā kopumā samazinājās par 5.3%. Lielāko aizdevēju finansiālās darbības peļņa saglabājās stabila, neraugoties uz joprojām gauso kreditēšanas attīstību, NILLTF risku mazināšanas pasākumu īstenošanu un citām strukturālajām pārmaiņām⁵². Labvēlīgā situācija iekšzemes tautsaimniecībā veicina aizņēmēju maksāspējas uzlabošanos, tādējādi mazinot aizdevēju ar aizņēmējiem saistītos riskus. Tīro procentu ienākumu nelielo kāpumu galvenokārt noteica noturīgā procentu arī likmju starpība. Finansiālās darbības peļņu palielināja arī guvums no finanšu instrumentu tirdzniecības un pārvērtēšanas. Savukārt daļai mazāku kredītiestāžu finansiālās darbības peļņa nozīmīgi saruka – atsakoties no sadarbības ar augsta riska klientiem, kā arī stājoties spēkā prasībai kredītiestādēm pārtraukt sadarbību ar riskantākajiem čaulas uzņēmumiem, tās īstenoja risku mazināšanas pasākumus, un tajās būtiski saruka klientu skaits un to veiktie maksājumi (sk. 7. ielikumu), kā arī noguldījumu atlikums. Šo kredītiestāžu tīrie procentu ienākumi saruka, un to tīrajiem komisijas naudas ienākumiem, izņemot vienreizēju pieaugumu 2018. gada 1. pusgadā, ir tendence samazināties.

Kredītiestāžu administratīvās izmaksas kopumā būtiski nemainījās. Lielāko aizdevēju administratīvās izmaksas nedaudz pieaugušas, galvenokārt palielinoties darba samaksai un citiem izdevumiem, kas saistīti ar regulējošo prasību izpildi. Savukārt daļa pārējo kredītiestāžu krasi samazināja administratīvās izmaksas.

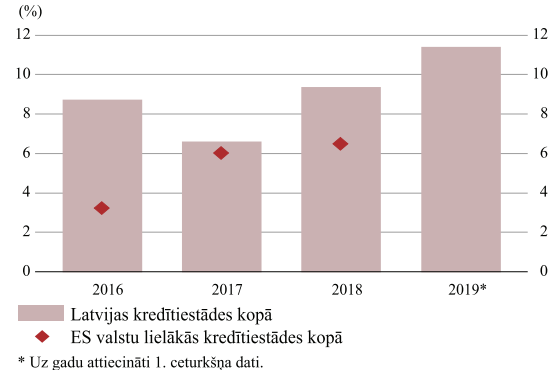
Tīrie izdevumi uzkrājumiem būtiski saruka, taču arī tam ir divējādi iemesli – lielākajiem aizdevējiem vietējā tirgū tie samazinājās līdz ar iekšzemes aizņēmēju kredītriska mazināšanos, bet daļai pārējo kredītiestāžu – tāpēc, ka tās pārdeva daļu savu finanšu aktīvu, tādējādi atgūstot tiem izveidotos uzkrājumus.

2018. gadā kredītiestāžu darbības efektivitāte nedaudz pasliktinājās, kopējai izdevumu un ienākumu attiecībai sasniedzot 61.3% {58.0%} (sk. 2.13. att.). To noteica gan administratīvo izmaksu pieaugums lielākajiem aizdevējiem, gan pārējo kredītiestāžu ienākumu kritums. Kredītiestāžu darbības efektivitāte joprojām ir labāka nekā vidēji ES valstu kredītiestādēs

2.13. attēls
LATVIJAS UN ES VALSTU LIELĀKO KREDĪTIESTĀŽU
VIDĒJĀ IZDEVUMU UN IENĀKUMU ATTIECĪBA

2.14. attēls
LATVIJAS UN ES VALSTU LIELĀKO KREDĪTIESTĀŽU
VIDĒJĀ ROE

(64.6%⁵³).

Latvijas kredītiestāžu vidējā svērtā ROE pieauga līdz 9.4% {6.6%} (sk. 2.14. att.). Taču tas skaidrojams ne tikai ar tīro izdevumu uzkrājumiem sarukumu, bet arī ar nodokļu sistēmas reformas ietekmi – peļņa pēc nodokļiem, no kuras aprēķina ROE, bija lielāka, jo kredītiestādēm 2018. gadā nebija jāmaksā UIN par nesadalīto peļņu. Tomēr neatkarīgi no nodokļu sistēmas reformas efekta kredītiestāžu vidējā ROE liecina par labu pelnītspēju salīdzinājumā ar ES valstu kredītiestāžu ROE vidējo rādītāju (6.5%⁴⁹). Arī Latvijas kredītiestāžu vidējā ROA palielinājās līdz 1.2% {0.8%} gan jau minēto iemeslu dēļ, gan arī saistībā ar aktīvu kritumu.

2019. gada 1. ceturksnī kredītiestāžu kopējā pelnītspēja nedaudz pasliktinājās salīdzinājumā ar iepriekšējo gada attiecīgo periodu – peļņa pirms nodokļiem saruka par 5.6%. To galvenokārt noteica tīro procentu ienākumu un tīro komisijas naudas

⁵² Piemēram, Luminor Bank AS grupas izveide un gatavošanās veikt pārrobežu apvienošanās.

⁵³ European Banking Authority. Risk Dashboard Data as of Q4 2018.

ienākumu sarukums, bet administratīvo izdevumu un tīro izdevumu uzkrājumiem kritums mazināja šo efektu. 2019. gada 1. ceturksnī kopējā ROE pieauga līdz

11.4% {9.7%} galvenokārt strukturālu pārmaiņu dēļ⁵⁴.

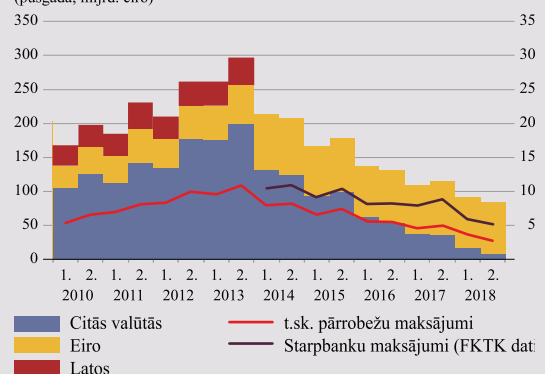
⁵⁴ Luminor Bank AS kļūstot par filiāli, tās peļņa un kapitāls vairs neietilpst ROE aprēķinā.

7. IELIKUMS. KREDĪTIESTĀŽU KLIENTU MAKSĀJUMU DINAMIKA UN STRUKTŪRA

2018. gadā finanšu sektora un NILLTF novēršanas pasākumu rezultātā būtiski mainījās kredītiestāžu klientu maksājumu apjoms un struktūra. Turklāt FKTK nozīmīgi paplašināja tās statistikas tvērumu, kuru vāc par kredītiestāžu klientu maksājumiem, kas veikti, izmantojot korespondentbanku tīklu⁵⁵. Tas ļāva detalizētāk izpētīt kredītiestāžu klientu maksājumu struktūru, papildus izmantojot arī Latvijas Bankas apkopoto maksājumu statistiku⁵⁶ un nebanku ārējo maksājumu statistiku⁵⁷. Iespēju robežās tika salīdzināti visu statistiku datu tvērumi, taču jāņem vērā, ka pārskati iesniegti dažādiem mērķiem, tāpēc tie var atšķirties tādu darījumu un maksājumu veidu dēļ, kuri nav aprakstīti šajā ielikumā.

Saskaņā ar Latvijas Bankas apkopotās maksājumu statistikas datiem **kopējais kredītiestāžu klientu veikto izejošo maksājumu apjoms pašlaik ir zemākajā līmenī kopš 2000. gada. Arī pārrobežu maksājumu apjoms samazinājies līdz pēdējo 10 gadu zemākajam līmenim – 2018. gada 2. pusgadā tas bija 27 mljrd. eiro (sk. 2.15. att.).** Būtiskākais maksājumu apjoma kritums vērojams galvenokārt ārvalstu klientus apkalpojošajās kredītiestādēs – to kopējais klientu maksājumu apjoms samazinājies vairāk nekā astoņas reizes salīdzinājumā ar 2015. gada 2. pusgadu.

LATVIJAS KREDĪTIESTĀŽU KLIENTU IZEJOŠIE MAKSĀJUMI
(pusgadā; mljrd. eiro)

Latvijas kredītiestāžu klientu pārrobežu maksājumu apjoms tuvojās tādām maksājumu apjomam, kādu rezidenti pārskaita nerezidentiem (sk. 2.16. att.). Tas nozīmē, ka, nerezidentu savstarpējo maksājumu apjomam sarūkot, arvien lielāka pārrobežu maksājumu daļa ir saistīta ar rezidentu ekonomisko darbību (t.sk. tirdzniecību un investīcijām).

Salīdzinot Latvijas Bankas apkopoto maksājumu statistiku un FKTK apkopoto kredītiestāžu klientu starpbanku maksājumu statistiku⁵⁸, jāsecina, ka FKTK apkopotais kredītiestāžu klientu starpbanku maksājumu apjoms ir aptuveni 60% no Latvijas Bankas apkopotā kopējo kredītiestāžu klientu maksājumu apjoma (sk.

⁵⁵ FKTK apkopotā statistika par kredītiestāžu klientu maksājumiem, kas veikti, izmantojot korespondentbanku tīklu, ir mēneša statistika par kredītiestāžu klientu veiktajiem starpbanku maksājumiem. Šī statistika pieejama kopš 2014. gada; 2018. gadā tā papildināta ar informāciju par saņēmēja iestādēm un maksātāja iestādēm.

⁵⁶ Latvijas Bankas apkopotā maksājumu statistika ir divreiz gadā apkopota statistika par kredītiestāžu klientu kopējo maksājumu apjomu un skaitu (t.sk. kredītiestāžu iekšējiem maksājumiem).

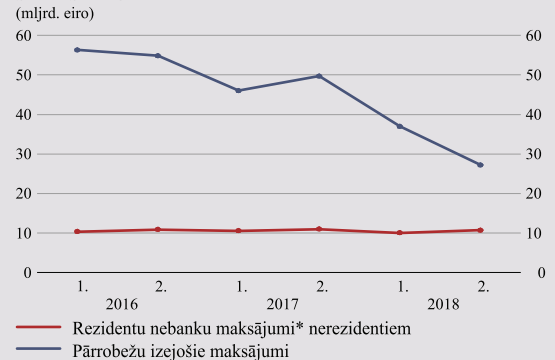
⁵⁷ Latvijas Bankas apkopotā ārējo maksājumu statistika saskaņā ar Latvijas Bankas Statistikas pārvaldes sniegto informāciju ir mēneša statistika tikai par tādiem darījumiem starp rezidentiem un nerezidentiem, kuru apjoms pārsniedz 10 tūkst. eiro. Tie ietver naudas pārvedumus jebkurā valūtā, izmantojot bezskaidrās vai skaidrās naudas maksājumus un kredītiestādes pakalpojumus, kur viena no pusēm (saņēmējs vai maksātājs) ir rezidents un otra puse – nerezidents, un rezidentu noguldījumu palielinājumu vai samazinājumu citas valsts kredītiestādē. Tvērumā nav iekļauti darījumi, kas veikti ar norēķinu kartēm. Respondenti ir kredītiestādes un komersanti. Statistika tiek vākta maksājumu bilances aprēķināšanas vajadzībām.

⁵⁸ Datu tvērumus abos pārskatos tika salīdzināts gan pēc apjoma, gan pēc sastāva, taču jāņem vērā, ka pārskati iesniegti dažādiem mērķiem, tāpēc tie var atšķirties kādu darījumu un maksājumu veidu dēļ, kurus neizdevās identificēt.

2.17. att.). Starpība starp abiem datu avotiem skaidrojama ar maksājumu datu tvēruma atšķirībām – galvenokārt ar to, ka FKTK maksājumu statistika aptver maksājumus, kuros izmantots korespondentbanku tīkls (t.sk. šīs statistikas noteikumu izpratnē maksājumus, kas veikti, izmantojot centrālo banku). Tā kā lielākā daļa no šīs starpības novērojama tieši iekšzemes tirgū lielāko kredītiestāžu maksājumu datus, šī starpība lielākoties saistāma ar iekšzemes klientu kredītiestāžu iekšējiem maksājumiem, kas no valsts reputācijas un NILLTF riska viedokļa ir mazāk riskanti nekā ārvalstu klientu un pārrobežu maksājumi.

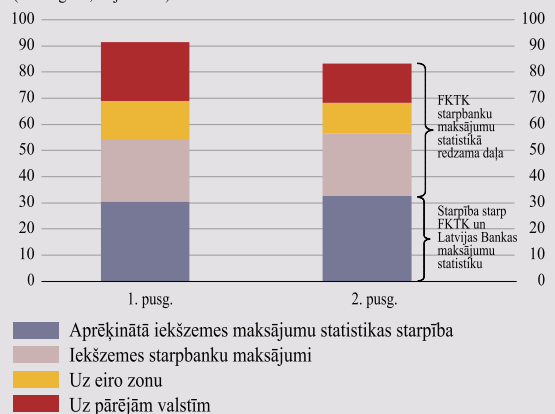
FKTK apkopotā statistika par ārvalstu klientu veikto pārrobežu starpbanku maksājumu neto plūsmām (ienākošie maksājumi mīnus izejošie maksājumi) saņēmēja iestādes un maksātāja iestādes valstu dalījumā liecina, ka ārvalstu klientu līdzekļi 2018. gadā lielākoties tika pārvesti uz ES valstu kredītiestādēm (sk. 2.18. att.).

2.16. attēls
LATVIJAS PĀRROBEŽU IZEJOŠO MAKSĀJUMU APJOMA
SALĪDZINĀJUMS AR NEBANKU ĀRĒJO MAKSĀJUMU
STATISTIKU*

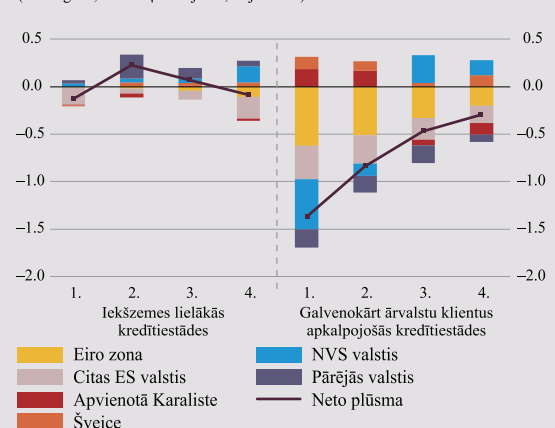

* Ietver par 10 tūkst. eiro lielākus darījumus starp rezidentiem un nerezidentiem (t.sk. tos, kuri nav veikti, izmantojot kredītiestādi), kā arī skaidrās naudas darījumus, bet neietver maksājumus ar norēķinu kartēm.

2.17. attēls
KREDĪTIESTĀŽU KLIENTU IZEJOŠIE MAKSĀJUMI
ĢEOGRĀFISKĀ GALAMĒRĶA DALĪJUMĀ
(2018. gadā; mljrd. eiro)

2.18. attēls
ĀRVALSTU KLIENTU PĀRROBEŽU STARPANKU
MAKSĀJUMU NETO PLŪSMA MAKSĀTĀJA IESTĀDES UN
SAŅĒMĒJA IESTĀDES VALSTU DALĪJUMĀ
(2018. gadā; ceturkšņu dalījumā; mljrd. eiro)

Kapitalizācija

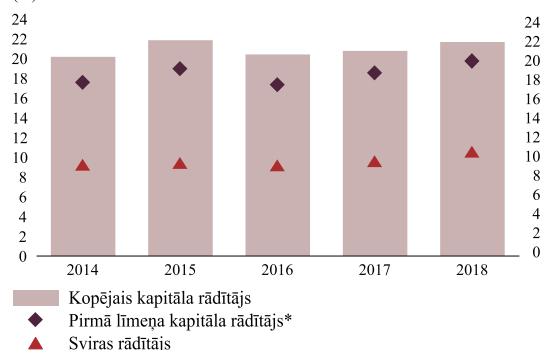
Kredītiestāžu kapitāla rādītāji kopumā turpina uzlaboties (sk. 2.19. att.). Kapitalizācijas līmenis kopumā ir augsts un būtiski pārsniedz noteiktās minimālās kapitāla prasības un kredītiestāžu vidējo kapitalizācijas līmeni eiro zonā (sk. 2.20. att.). 2018. gada beigās kopējais kapitāla rādītājs konsolidētā līmenī bija vidēji 21.7% {21.0%}, t.sk. pirmā līmeņa pamata kapitāla rādītājs – 20.3% {19.0%}. Arī kredītiestāžu vidējais sviras rādītājs ir augsts (2018. gada beigās – 10.5%) un vairāk nekā trīs reizes pārsniedz Bāzeles III standartos ieteikto minimālo 3% līmeni.

Kredītiestāžu kapitāla kvalitāte uzlabojas, un pirmā līmeņa kapitāla īpatsvars turpina augt. 2018. gada beigās pirmā līmeņa pamata kapitāls veidoja 90.8% {89.1%} no kopējā kapitāla. Galvenais kapitāla stiprināšanas avots kredītiestādēm ir gūtās peļņas reinvestēšana. Subordinēto noguldījumu nozīme kapitāla stiprināšanā sarūk, un 2018. gada laikā piesaistīto subordinēto noguldījumu apjoms nebija nozīmīgs.

Kapitāla rādītāju komponentu dinamiku 2018. gadā pārsvarā ietekmēja vienreizēji faktori⁵⁹ un galvenokārt ārvalstu klientus apkalpojošo kredītiestāžu darbības apjoma sarukums, kura dēļ samazinājās šo kredītiestāžu RSA un pieauga to kapitāla rādītāji (sk. 2.21. att.). Lielāko kredītiestāžu absolūtais kapitāla un RSA līmenis 2018. gadā nedaudz palielinājās, un to kapitalizācijas rādītāji ir stabili (sk. 2.22. att.). Kredītiestādes 2018. gadā turpināja stiprināt kapitālu, daļēji investējot tajā gūto peļņu. Gaidāms, ka, kredītiestādei attīstoties līdzšinējā tempā un turpinoties iekšzemes ekonomiskajai izaugsmei, kredītiestāžu kapitalizācija joprojām būs augsta. Visticamāk, kapitalizācijas pieaugums nebūs straujš, jo kredītiestādes pieejamos finanšu līdzekļus varētu novirzīt kredītiestādei, palielinot RSA. Turklāt, ņemot vērā augsto kapitalizācijas līmeni, vairākas kredītiestādes varētu gūto peļņu daļēji vai pilnībā izmaksāt dividendēs. Kopējā kapitāla apjoms 2019. gadā absolūtā izteiksmē saruks saistībā ar Luminor Bank AS kapitāla pārnesei uz Igauniju, kredītiestādei kļūstot

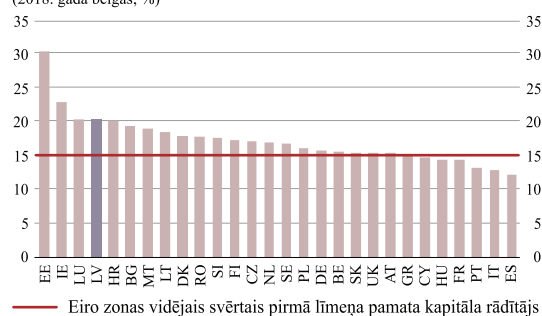
⁵⁹ Ziemeļvalstu banku grupu meitas sabiedrība Latvijā ar augstu kapitalizācijas līmeni veica plānotu kapitāla samazināšanu, optimizējot kapitāla izmantošanu grupas ietvaros. Līdzīgu kapitāla samazināšanu divas Ziemeļvalstu banku grupu meitas sabiedrības Latvijā veica arī 2016. un 2017. gadā.

2.19. attēls
KAPITĀLA RĀDĪTĀJU DINAMIKA GRUPAS LĪMENĒ (%)

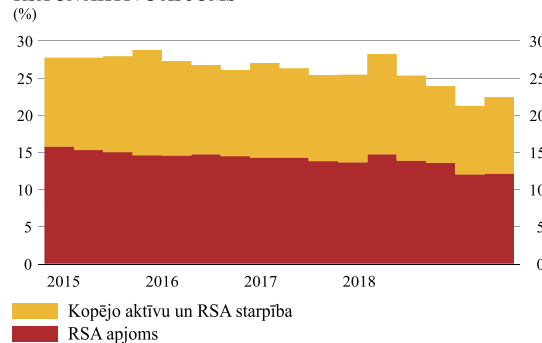

* Pirmā līmeņa pamata kapitāla rādītājs visām kredītiestādēm atbilst pirmā līmeņa kapitāla rādītājam.

2.20. attēls
KREDĪTIESTĀŽU KONSOLIDĒTĀ LĪMEŅA PIRMĀ LĪMEŅA PAMATA KAPITĀLA RĀDĪTĀJI ES VALSTĪS (2018. gada beigās; %)

2.21. attēls
RSA UN AKTĪVU APJOMS (%)

Pārmaiņas kapitāla apjomā un RSA 2017. gada 3. un 4. ceturksnī saistītas ar Luminor Bank AS izveidi un 2018. gada 3. ceturksnī – ar ABLV Bank, AS licences anulēšanu.

par Luminor Bank AS Igaunijas filiāli. Pasliktinoties peļņitspējas izredzēm, vairākām galvenokārt ārvalstu klientus apkalpojošajām kredītiestādēm palielinās turpmākas kapitalizācijas līmeņa samazināšanās risks. Šo kredītiestāžu kapitalizācijas mazināšanos varētu veicināt arī RSA pieaugums, uzsākot jaunus darbības virzienus.

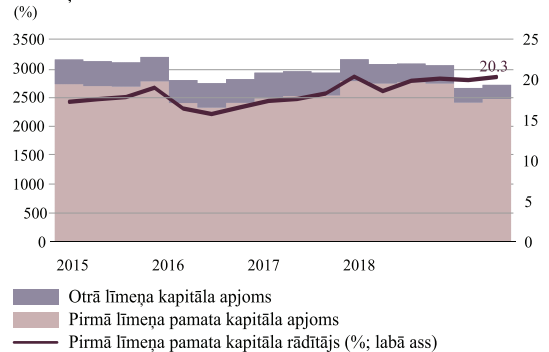
2019. gadā kopējā vidējā svērtā kapitāla prasība kredītiestādēm pieauga līdz 14.7% (sk. 2.23. att.). Kopējās kapitāla prasības palielināšanos galvenokārt noteica uzrauga noteikto individuālo prasību pārskatīšana un Latvijas Luminor Bank AS kļūšana par Igaunijas Luminor Bank AS filiāli⁶⁰. Pašlaik Latvijā identificētas četras C-SNI: "Swedbank" AS, AS "SEB banka", AS "Citadele banka" un AS "Rietumu Banka", un to C-SNI kapitāla rezerves prasība⁶¹ noteikta attiecīgi 2.00%, 1.75%, 1.50% un 1.25% no RSA. Luminor Bank AS Igaunijā grupas līmenī noteiktā C-SNI kapitāla rezerves prasība (2% no RSA) attiecas arī uz tās Latvijas filiāli.

Latvijas Bankas veiktā makroekonomiskā stresa testa un kredītriska jutīguma analīzes rezultāti liecina, ka kopumā kredītiestāžu spēja absorbēt potenciālo ārējo un iekšējo šoku radīto kredītriska pieaugumu ir samērā augsta, bet dažu nelielu vājāk kapitalizēto kredītiestāžu noturība pret šokiem turpina samazināties un vērtējama kā nepietiekama (sk. 8. ielikumu).

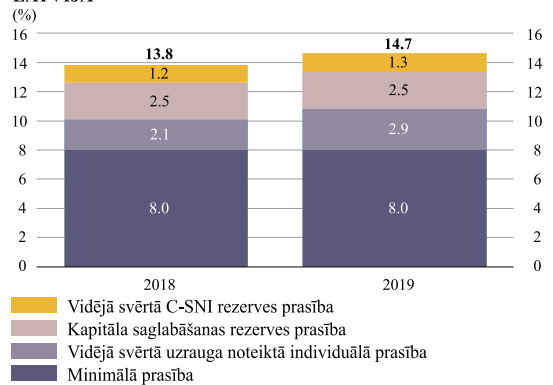
⁶⁰ 2019. gadā saistībā ar Luminor Bank AS kļūšanu par filiāli tai Latvijā vairs netiek noteikta C-SNI kapitāla rezerves prasība un uzrauga noteiktā individuālā prasība.

⁶¹ Spēkā ar 30.06.2019.

2.22. attēls
KREDĪTIESTĀŽU KONSOLIDĒTĀ LĪMEŅA PIRMĀ LĪMEŅA PAMATA KAPITĀLS, OTRĀ LĪMEŅA KAPITĀLS UN PIRMĀ LĪMEŅA PAMATA KAPITĀLA RĀDĪTĀJS

2.23. attēls
KOPĒJĀS KAPITĀLA PRASĪBAS KREDĪTIESTĀDĒM LATVIJĀ

Piezīmes. Neviens no kredītiestādēm Latvijā nav pirmā līmeņa papildu kapitāla instrumentu, tādējādi prasības pirmā līmeņa kapitālam jāpilda ar pirmā līmeņa pamata kapitālu. Uzrauga noteiktā individuālā prasība un C-SNI rezervju prasība svērtas pret kredītiestāžu RSA apjomu.

8. IELIKUMS. KREDĪTRISKA UN TIRGUS RISKA ŠOKU ABSORBĒTSPĒJA

Latvijas Banka regulāri veic kredītiestāžu jutīguma analīzi⁶² un makroekonomiskos stresa testus⁶³. Aprēķinos izmantoti kredītiestāžu konsolidētie dati (stāvoklis 2018. gada decembra beigās). Makroekonomiskā stresa testa novērtējums aptver periodu līdz 2019. gada beigām. Stresa testu pārvarēšanas kritēriji ir šādi: 8.0% kopējais kapitāla rādītājs, 6.0% pirmā līmeņa kapitāla rādītājs un 4.5% pirmā līmeņa pamata kapitāla rādītājs⁶⁴. Vismaz viena kapitāla veida minimālās prasības neizpilde automātiski nozīmē kapitāla prasību neizpildi. Kredītiem ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām stresa testā noteikti uzkrājumi 60% apmērā, bet šaubīgajiem kredītiem (*unlikely to pay*) – 20% apmērā.

⁶² Kredītriska jutīguma analīze rāda, cik lielu kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām pieaugumu kredītiestāde spētu izturēt tā, lai kredītiestādes kapitāla pietiekamības rādītāji nekļūtu mazāki par minimālajām kapitāla prasībām. Tiek pieņemts, ka kredītiestādes kredītportfelim ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām jābūt izveidotiem uzkrājumiem vismaz 60% apmērā un papildus jāveido uzkrājumi 60% apmērā no kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām pieauguma apjoma; pārstrukturēto kredītu ar maksājumu kavējumu mazāku par 90 dienām uzkrājumu normai jābūt vismaz 20% apmērā. Kredītiestāžu kapitāls un RSA tiek samazināti par papildus veidojamo uzkrājumu apjomu.

⁶³ Makroekonomiskajā stresa testā tiek vērtēta Latvijas kredītiestāžu noturība pret negatīviem makroekonomiskajiem šokiem, kuru īstenošanās ir iespējama, bet ar mazu varbūtību. Kredītriska stresa testu rezultāti ļauj novērtēt, vai kredītiestāžu kapitāla apjoms ir pietiekams, lai bez papildu kapitāla piesaistes absorbētu zaudējumus, kas var rasties, augot kredītriska līmenim īpaši nelabvēlīgos un pat ārkārtējos makroekonomiskā stresa apstākļos.

⁶⁴ Latvijas kredītiestāžu kapitāla struktūrai raksturīgi, ka pirmā līmeņa kapitāla prasība tiek pildīta ar pirmā līmeņa pamata kapitālu. Šādi kredītiestādēm izpildot pirmā līmeņa kapitāla prasību, vienlaikus tiek izpildīta pirmā līmeņa pamata kapitāla prasība. Tādējādi augstas kvalitātes kapitālam tiek piemērots diezgan augsts stresa testu pārvarēšanas kritērijs.

Makroekonomiskais stresa tests veikts ar mērķi novērtēt kredītiestāžu spēju absorbēt potenciālu kredītriska un tirgus riska pieaugumu ārējās un iekšzemes makrofinansālās vides pasliktināšanās gadījumā. Stresa scenārijā svarīgākie riski ir ārējā pieprasījuma būtiska pasliktināšanās un nenoteiktības pieaugums, kas var negatīvi ietekmēt iekšzemes ekonomisko izaugsmi. Modelēta arī kredītiestāžu spēja absorbēt NVS valstu klientu kredītportfeļa potenciālos zaudējumus. Stresa testa scenāriju parametri apkopoti 2.1. un 2.2. tabulā.

Stresa testa bāzes scenārijā iekšzemes kredītportfelim izmantota Latvijas Bankas 2019. gada jūnija IKP prognoze. Saskaņā ar šo prognozi Latvijas IKP pieaugums 2019. gadā būs 2.9% (sezonāli izlīdzināti dati). Attiecībā uz ārvalstu ieguldījumiem bāzes scenārijā izmantoti šādi pieņēmumi: 2019. gadā ārvalstu klientiem izsniegto kredītu SNV ir 5% un SNZ – 75% (sk. 2.1. tabulu). Bāzes scenārijā netiek piemēroti tirgus riska šoki, pieņemot, ka tirgus riski ir iecenoti.

Stresa scenārijā modelēta ārējās makrofinansālās vides būtiska pasliktināšanās. Ārējo šoku ietekme uz Latvijas tautsaimniecību var īstenoties, pirmkārt, pa ārējās tirdzniecības kanālu (stresa scenārijā pieņemts 15% ārējā pieprasījuma šoks), otrkārt, pa investīciju kanālu (stresa scenārijā pieņemts investīciju sarukums par 35%, kam seko arī privātā patēriņa kritums par 30%). Scenārijā pieņemts, ka minētie šoki skar Latvijas tautsaimniecību 2019. gada 1. ceturksnī. NVS klientiem izsniegto kredītu un prasību pret NVS valstu MFI prognozēto zaudējumu norma stresa scenārijā ir 15%.

Latvijas reālā IKP pārmaiņas stresa scenārijā novērtētas, izmantojot Latvijas Bankas makroekonomisko modeli. Stresa scenārijā ietekme uz iekšzemes klientiem izsniegto kredītu kvalitāti novērtēta ar Latvijas Bankas kredītriska modeļa palīdzību un izmantojot pieņēmumus par kredītu migrāciju no šaubīgo kredītu kategorijas un uz to⁶⁵.

2.1. tabula

MAKROEKONOMISKĀ STRESA TESTA PARAMETRI
(%)

Kredītriska parametri un makroekonomiskie šoki	Bāzes scenārijs	Stresa scenārijs
Latvija		
Ārējā pieprasījuma krituma šoks	–	15
Investoru konfidences (investīciju) krituma šoks	–	35
Patērētāju konfidences (privātā patēriņa) krituma šoks	–	30
Latvijas IKP gada pārmaiņas 2019. gadā	2.9	–6.1
3 mēnešu EURIBOR ⁶⁶	–0.276	–0.276
Varbūtība kredītam, kas ir bez maksājumu kavējuma vai ar maksājumu kavējumu mazāku par 90 dienām, gada laikā kļūt par kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām	–	6.1
Varbūtība šaubīgajam kredītam gada laikā kļūt par kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām	–	24.4
Kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām īpatsvara pieaugums iekšzemes klientu kredītportfelī 2019. gada beigās ⁶⁷ (procentu punktos)	–0.1	6.8
NVS valstu klientu kredīti un prasības pret MFI		
SNV (PD)	5	20
SNZ (LGD)	75	75
Paredzamo zaudējumu norma (<i>loss rate</i>)	3.75	15

⁶⁵ Šie pieņēmumi aprakstīti Latvijas Bankas 2017. gada "Finanšu Stabilitātes Pārskata" 36. un 37. lpp.

⁶⁶ 3 mēnešu EURIBOR nākotnes darījumu procentu likmes gada vidējais (*Bloomberg*, 11.02.2019.).

⁶⁷ Saskaitot kopā kredītus, kas migrējuši no kategorijām "bez maksājumu kavējuma vai ar maksājumu kavējumu mazāku par 90 dienām" un "šaubīgie kredīti" uz kategoriju "kredīti ar maksājuma kavējumu ilgāku par 90 dienām".

Stresa testā pieņemts, ka Lietuvas un Igaunijas aizņēmējiem izsniegto kredītu kredītrisks aug tāpat kā iekšzemes kredītportfeļa kredītrisks⁶⁸. Zaudējumi no NVS valstu klientiem izsniegtajiem kredītiem un prasībām pret MFI aprēķināti saskaņā ar scenārijos pieņemtajiem parametriem. Lai precīzāk atspoguļotu iespējamus zaudējumus no ieguldījumiem NVS valstīs, tajās veikto ieguldījumu apjoms precizēts pēc valsts risku pārskatu datiem.

Latvijas Banka turpina uzlabot makroekonomiskā stresa testa ietvaru – makroekonomiskajā stresa testā integrēts tirgus riska stresa tests. Vienlaikus ar tirgus riska stresa testa ietveršanu ieguldījumi vērtspapīros no kredītriska stresa testa ietvara pārnesti uz tirgus riska stresa testa ietvaru.

Ārvalstu ieguldījumu šoks sadalīts starp kredītrisku un tirgus risku. Tirgus riskam stresa scenārijā modelēts globālais tirgus šoka scenārijs (sk. 2.2. tabulu), kurā tiek piemēroti ievērojami eiro un ASV dolāra etalonlikmju, ASV dolāra, Krievijas rubļa, valdību, nefinanšu sabiedrību un finanšu iestāžu riska prēmiju (atkarībā no to kredītreitinga) šoki, kā arī akciju vērtības šoki.

Stresa testa tirgus riska komponentē izmantoti katras kredītiestādes vērtspapīru portfeļa dati, t.sk. patiesajā vērtībā vērtētie vērtspapīri ar vērtības pārmaiņu atspoguļojumu peļņas un zaudējumu pārskatā, patiesajā vērtībā vērtētie vērtspapīri ar atspoguļojumu pārējos apvienotajos ienākumos un amortizētajā iegādes vērtībā vērtētie parāda vērtspapīri. Lai gan saskaņā ar grāmatvedības standartiem amortizētajā iegādes vērtībā vērtētie parāda vērtspapīri nav pakļauti tirgus svārstību ietekmei uz kapitālu, šīs metodoloģijas ietvaros tirgus šoki tiek piemēroti arī amortizētajā iegādes vērtībā vērtēto parāda vērtspapīru portfelim. Tas darīts, lai novērtētu vērtspapīru portfeļa tirgus vērtības pārmaiņu kopējo ekonomisko ietekmi uz kapitālu, pieņemot, ka agri vai vēl būs nepieciešams atzīt to patieso vērtību.

Lielākoties kredītiestāžu individuālā un grupas līmeņa vērtspapīru portfeļi būtiski neatšķiras, taču dažām kredītiestādēm grupas līmenī ir meitas uzņēmumi ar vērā ņemamiem vērtspapīru portfeļiem vai arī investīcijas uzņēmumu pamatkapitālā vai nekustamā īpašuma fondos. Individuālā kredītiestādes līmenī vērtspapīru portfeļa dati pieejami līdz ISIN (*International Securities Identification Number*) līmenim, taču grupas līmeņa vērtspapīru portfelis tiek ekstrapolēts, pieņemot, ka akciju un obligāciju portfelis ir līdzīgs kredītiestādes līmeņa portfelim. Starpību starp kredītiestādes un kredītiestāžu grupas līmeņa portfeļi lielākoties veido nevis obligāciju portfeļi, bet gan akcijas, ieguldījumi fondos u.c. instrumenti, kuriem stresa testa metodoloģijā tiek piemērots vienāds šoks.

Katras kredītiestādes obligāciju portfeļa vērtspapīri, kas veido lielāko daļu no kredītiestāžu kopējā vērtspapīru portfeļa, sagrupēti pa eksperta vērtējumā būtiskākajiem riska faktoriem (dažādu termiņu eiro zonas un ASV obligāciju procentu likmes, kredītreitinga līmenis, sektors). Katrai obligāciju portfeļa riska faktora grupai noteikts vidējais modificētā ilguma indekss (*modified duration*), izmantojot *Thomson Reuters* datus vai (datu trūkuma gadījumā) kā tuvinājumu izmantojot līdz obligāciju dzēšanai atlikušo termiņu. Modificētais ilguma indekss katrai obligāciju apakškopai tiek izmantots, lai aprēķinātu procentu likmju šoka scenārija ietekmi. Valūtas risks netiek iekļauts pārvērtēšanas efektā, un šoka scenārijs piemērots atklātajai valūtas pozīcijai ASV dolāros un Krievijas rubļos. Akcijām, fondiem un citiem ieguldījumiem piemērots procentuāls šoks.

Stresa scenārija tirgus riska šoka parametri noteikti, galvenokārt izmantojot riska faktoram atbilstoša indeksa vēsturiskās mēneša pārmaiņas (izmantoti tirgus dati kopš 2006. gada) un pieņemot konstantus

⁶⁸ Nemodelējot tiem pārmaiņas šaubīgo kredītu kategorijā. Tālāk tekstā ar ārvalstu ieguldījumiem jāsaprot ieguldījumi ārpus Latvijas, Lietuvas un Igaunijas.

pašreizējos riska faktoru svarus kopējā kredītiestāžu vērtspapīru portfelī. Tiek vērtēts 1% gadījumu jeb mēneši ar lielākajiem aprēķinātajiem hipotētiskajiem kredītiestāžu kopējā portfeļa zaudējumiem. Scenārijā tiek izmantotas identificēto gadījumu vidējās vērtības. Ņemot vērā to, ka Latvijas kredītiestāžu akciju un fondu portfelis ir neliels un par to trūkst tirgus datu, īpaša aprēķina metodoloģija nav izstrādāta – šoka scenārijā pieņemts vienkāršs portfeļa vērtības procentuālā krituma parametrs, kas atbilst 1% no nelabvēlīgāko akciju indeksu vērtības pārmaiņām kopš 2006. gada.

2.2. tabula

TIRGUS RISKĀ STRESA TESTA PARAMETRI STRESA SCENĀRIJĀ

Etalona ienesīguma liknes šoks:		Sākotnējā vērtība	Stresa scenārijs (pārmaiņas; bāzes punktos)	Riska prēmijas* šoks	Sākotnējā vērtība	Stresa scenārijs (pārmaiņas; bāzes punktos)
Eiro	1 mēn.	-0.6%	+15	Latvijas valdība	0.8%	+160
	3 mēn.	-0.8%	+24	Valdība (AAA-BBB-)	1.7%	+80
	6 mēn.	-0.7%	+16	Valdība (<BBB-)	4.7%	+195
	1 gads	-0.6%	+18	Finanšu iestādes (AAA-BBB-)	1.5%	+172
	3 gadi	-0.5%	+11	Finanšu iestādes (<BBB-)	1.9%	+879
	5 gadi	-0.2%	-5	Nefinanšu sabiedrības (AAA-BBB-)	2.3%	+102
	10 gadu	0.3%	-11	Nefinanšu sabiedrības (<BBB-)	6.3%	+258
				Valūtas kursu šoki		
ASV dolārs	1 mēn.	2.3%	-4	("+" nozīmē eiro vērtības pieaugumu attiecībā pret otru valūtu)		
	3 mēn.	2.3%	-2	ASV dolārs	1.13	+8.6%
	6 mēn.	2.5%	+5	Krievijas rublis	75.6	+9.6%
	1 gads	2.7%	+24	Citi tirgus šoki		
	3 gadi	2.8%	+3	Akcijas, fondi u.c. instrumenti (izņemot atvasinātos finanšu instrumentus)		
	5 gadi	2.8%	-17			
	10 gadu	3.0%	0			

* Vērtspapīru procentu likmes un valdības etalonlikmes starpība. Vācijas un ASV valdības vērtspapīriem netiek piemērots riska prēmijas šoks.

Atbilstoši stresa testa bāzes scenārija pieņēmumiem gaidāms, ka 2019. gadā kredītiestāžu iekšzemes kredītportfeļa kvalitāte turpinās lēnām uzlaboties. Vienlaikus prognozējams kredītu ar maksājumu kavējumu pieaugums ārvalstu klientu kredītportfelī. Bāzes scenārijā novērtētie zaudējumi (papildus nepieciešamo uzkrājumu veidā) varētu sasniegt 80 milj. eiro jeb 0.4% no kredītiestāžu kopējiem aktīviem. Šos zaudējumus bāzes scenārijā nosaka minētie prognozētie papildus nepieciešamie uzkrājumi kredītiem NVS valstu klientiem un tas, ka ne visās kredītiestādēs esošais uzkrājumu līmenis sasniedz stresa testā pieņemto uzkrājuma normu.

Stresa scenārijā kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām īpatsvars iekšzemes kredītportfelī līdz 2019. gada 4. ceturkšņa beigām pieaugtu par 6.8 procentu punktiem (līdz 9.4%). Stresa testa rezultāti apkopoti 2.3. tabulā. Stresa scenārija īstenošanās gadījumā kopējie novērtētie zaudējumi varētu sasniegt 757.2 milj. eiro jeb 3.5% no kredītiestāžu kopējiem aktīviem. Neņemot vērā jau izveidotos uzkrājumus, tie attiecīgi būtu 856.3 milj. eiro jeb 4.0% no kredītiestāžu kopējiem aktīviem. Zaudējumi no tirgus riska veido 12.0% no kopējiem zaudējumiem, bet zaudējumi no ieguldījumiem NVS valstīs – 15.3%. Attiecīgi atlikušos 72.8% veido zaudējumi no iekšzemes kredītportfeļa.

Trijām kredītiestādēm šoka ietekmē rastos problēmas ar minimālās kapitāla prasības izpildi pirmā līmeņa kapitālam, turklāt divām no tām – arī ar prasības izpildi pārējiem kapitāla veidiem. Vienai no šīm kredītiestādēm pirmā līmeņa kapitāls un pirmā līmeņa pamata kapitāls kļuva negatīvs.

2.3. tabula

APKOPOTIE MAKROEKONOMISKĀ STRESA TESTA REZULTĀTI STRESA SCENĀRIJA GADĪJUMĀ

Rādītājs	Stresa testa rezultāts
Novērtētie zaudējumi (milj. eiro)	757.2
Papildus nepieciešamie uzkrājumi (% no kredītiestāžu kopējiem aktīviem)	3.5
Kopējais kapitāla rādītājs	
To kredītiestāžu skaits, kuru kopējais kapitāla rādītājs ir mazāks par 8%	2
Papildus nepieciešamais kapitāls (milj. eiro)	34.3
To kredītiestāžu aktīvi, kuru kopējais kapitāla rādītājs ir mazāks par 8% (% no kredītiestāžu kopējiem aktīviem)	<3.6
Pirmā līmeņa kapitāla rādītājs	
To kredītiestāžu skaits, kuru pirmā līmeņa kapitāla rādītājs ir mazāks par 6%	3
Papildus nepieciešamais kapitāls (milj. eiro)	50.1
To kredītiestāžu aktīvi, kuru pirmā līmeņa kapitāla rādītājs ir mazāks par 6% (% no kredītiestāžu kopējiem aktīviem)	<5
Pirmā līmeņa pamata kapitāla rādītājs	
To kredītiestāžu skaits, kuru pirmā līmeņa pamata kapitāla rādītājs ir mazāks par 4.5%	2
Papildus nepieciešamais kapitāls (milj. eiro)	40.1
To kredītiestāžu aktīvi, kuru pirmā līmeņa pamata kapitāla rādītājs ir mazāks par 4.5% (% no kredītiestāžu kopējiem aktīviem)	<3.6

Makroekonomiskā stresa testa rezultāti liecina, ka kopumā kredītiestāžu (t.sk. lielāko aizdevēju) noturība pret iespējamajiem šokiem joprojām ir laba, un gaidāms, ka arī turpmāk tā būs augsta, ņemot vērā INK samazināšanos iekšzemes kredītportfelī. Tomēr vairāku galvenokārt ārvalstu klientus apkalpojošo kredītiestāžu spēja absorbēt iespējamo ārējo un iekšējo šoku radīto kredītriska pieaugumu 2018. gadā ir pasliktinājusies. To pamatā noteikušas šo kredītiestāžu kredītportfeļa kvalitātes pārmaiņas un dažu kredītiestāžu zemā kapitalizācija. Attiecīgi ārvalstu klientus apkalpojošo kredītiestāžu spēja absorbēt potenciālos zaudējumus Krievijas un citu NVS valstu riska īstenošanās gadījumā ir sarukusi, un dažām kredītiestādēm būtu nepieciešams stiprināt pirmā līmeņa kapitālu un pirmā līmeņa pamata kapitālu.

Arī jutīguma analīzes rezultāti liecina, ka kopumā kredītiestāžu spēja absorbēt kredītriska iespējamo palielināšanos joprojām ir augsta. Lielākie aizdevēji, kuru daļa iekšzemes kredītu tirgū veido 94%, konsolidētā līmenī bez papildu ieguldījumiem kapitālā spētu absorbēt potenciālu kredītriska kāpumu, kura rezultātā kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām īpatsvars pieaugtu par 10.0 procentu punktiem. Dažu galvenokārt ārvalstu klientus apkalpojošo kredītiestāžu kredītriska šoku absorbētspēja turpina pasliktināties saistībā ar kredītportfeļa kvalitātes pazemināšanos un iepriekšējos gados ciestajiem zaudējumiem, kas samazina šo kredītiestāžu kapitāla apjomu.

3. NEBANKU FINANŠU SEKTORA ATTĪSTĪBA

2018. gadā NFS turpināja strauji attīstīties. NFS aktīvi pieauga par 8.7% un gada beigās bija 8.6 mljrd. eiro, to attiecībai pret IKP sasniedzot 29.1%. NFS palielināšanos galvenokārt noteica finanšu nomas un pensiju 2. līmeņa aktīvu pieaugums. Savukārt NFS aktīvu attiecība pret kredītiestāžu sektora kopējiem aktīviem palielinājās līdz 37.6% (2017. gada beigās – 30.7%). Tas galvenokārt saistīts ar 2018. gadā notikušo kredītiestāžu aktīvu sarukumu (par 19.4%; sk. 3.1. att.).

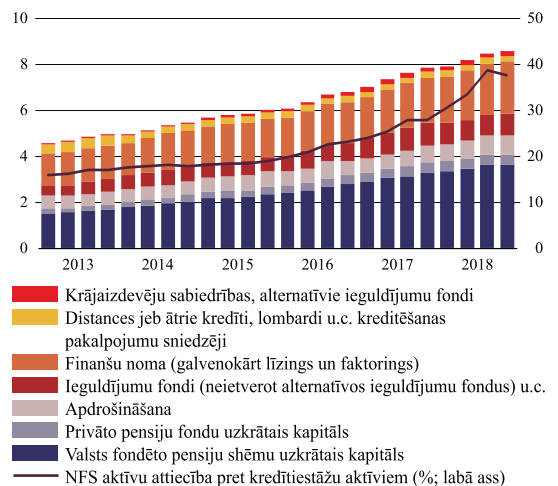
Latvijas finanšu sistēmā NFS pakalpojumu pieejamības nepārtrauktība ir augsta, jo diezgan zemās tirgus koncentrācijas dēļ kāda dalībnieka izstāšanās gadījumā tā sniegtos pakalpojumus Latvijas finanšu sistēmas darbības nodrošināšanā var aizstāt citi tirgus dalībnieki, turklāt saites ar kredītiestādēm, īpaši tādām, kuras ir ārpus kredītiestādes grupas struktūras, ir nelielas, tādējādi NFS nerada sistēmiskus riskus finanšu sistēmai.

NFS kreditēšanas pakalpojumi

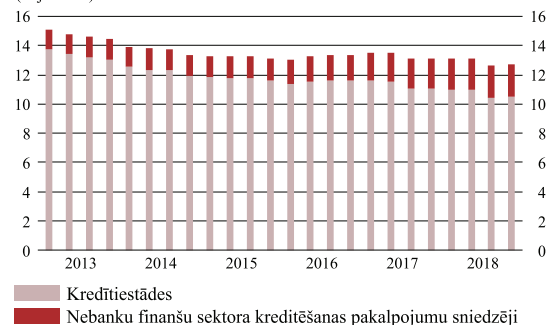
NFS loma tautsaimniecības kreditēšanā turpina palielināties. 2018. gada beigās NFS kreditēšanas pakalpojumu sniedzēju aizdevumu iekšzemes mājāsaimniecībām un nefinanšu sabiedrībām atlikums atbilda 17.5% no kredītiestāžu un NFS kreditēšanas pakalpojumu sniedzēju aizdevumu iekšzemes mājāsaimniecībām un nefinanšu sabiedrībām kopējā atlikuma (divas reizes lielāks rādītājs nekā 2013. gada sākumā; sk. 3.2. att.).

2018. gada laikā NFS kreditēšanas pakalpojumu sniedzēju aizdevumu iekšzemes mājāsaimniecībām un nefinanšu sabiedrībām atlikums pieauga par 4.4%⁶⁹, sasniedzot 2.2 mljrd. eiro (t.sk. 76.9% veidoja līzinga sabiedrību aizdevumi). Gada laikā līzinga sabiedrību izsniegto aizdevumu apjoms mājāsaimniecībām palielinājās par 5.9%, savukārt nefinanšu sabiedrībām – par 7.0%. NFS (t.sk. ātro kredītu sabiedrību) aizdevumu iekšzemes mājāsaimniecībām atlikums palielinājās par 18.9%. Kopumā NFS kreditēšanas pakalpojumu

3.1. attēls
NFS AKTĪVI APAKŠSEKTORU DALĪJUMĀ
(mljrd. eiro)

3.2. attēls
AIZDEVUMU IEKŠZEMES MĀJSAIMNIECĪBĀM UN NEFINANŠU SABIEDRĪBĀM
(mljrd. eiro)

sniedzēju aizdevumu izsniegšanu veicināja straujā tautsaimniecības izaugsme, ES struktūrfondu līdzekļu apguve, mājāsaimniecību ienākumu kāpums, gada laikā neto algai palielinoties par 9.7%, bezdarba līmeņa sarukums no 8.7% līdz 7.4% un arī NFS segmentā īstenotās intensīvās mārketinga aktivitātes.

⁶⁹ Aizdevumu pieauguma tempi analīzes nolūkos koriģēti, lai izslēgtu efektu, kas radies no līzinga sabiedrību veiktās aktīvu pārklassifikācijas statistikas pārskatos par iepriekšējiem periodiem.

NFS pārējie finanšu pakalpojumi

NFS sniegtie pārējie finanšu pakalpojumi galvenokārt saistīti ar privātpersonu uzkrājumiem (privātie un valsts fondētie pensiju plāni, ieguldījumu fondi, dzīvības apdrošināšana ar uzkrājumu veidošanu), riska apdrošināšanu, kā arī ar maksājumu veikšanu. NFS pārējo pakalpojumu sniedzēju aktīvi 2018. gadā pieauga par 9.1% un gada beigās sasniedza 5.2 mljrd. eiro (tāpat kā 2017. gadā atbilstot 60.1% no kopējiem NFS aktīviem).

2018. gads privātajiem pensiju plāniem, ieguldījumu fondiem un valsts fondēto pensiju shēmas (pensiju 2. līmeņa) ieguldījuma plāniem nebija labvēlīgs; to noteica ekonomiskie un politiskie satricinājumi.

Kopumā gada pirmajos trijos ceturkšņos finanšu tirgus svārstības ievērojami neatšķīrās no vidējām iepriekšējo gadu tirgus svārstībām. Situācija finanšu tirgū saasinājās 4. ceturksnī. Eiropā nenoteiktību radīja ar breksitu saistīti jautājumi, "dzelteno vestu" protesti Francijā pret prezidenta Emanuela Makrona (*Emmanuel Macron*) nodokļu politiku un Itālijas konflikts ar EK par 2019. gada budžeta deficīta apjomu. Starptautiski lielākās pārmaiņas radīja globālās ekonomiskās izaugsmes tempa samazināšanās, ASV un Ķīnas tirdzniecības konflikts un ASV Federālo rezervju sistēmas federālo fondu mērķa likmes diapazona paaugstināšana, kas gada laikā notika četras reizes (līdz 2.25–2.50%). Gada laikā Eiropas akciju cenu indekss *STOXX Europe 600* samazinājās par 12.9%, savukārt ASV akciju indekss *S & P 500* – par 4.2%. Būtisks cenu kritums bija vērojams arī augsta ienesīguma obligāciju tirgū, indeksam *Bloomberg Barclays Global High Yield* gada laikā sarūkot par 4.8%. Šāda akciju un obligāciju tirgu dinamika noteica ieguldījumu fondu, privāto pensiju plānu un valsts fondēto pensiju shēmas ieguldījumu plānu negatīvo ienesīgumu 2018. gadā. Kopumā riskantāko ieguldījuma plānu un fondu, kuri iegulda līdzekļus akcijās un citās augsta riska investīcijās, ienesīgums samazinājās vairāk nekā konservatīvi pārvaldīto ieguldījumu plānu un fondu, kuri pārsvarā iegulda līdzekļus parāda vērtspapīros, ienesīgums.

2018. gadā visu valsts fondēto pensiju shēmas ieguldījumu plānu ienesīgums bija negatīvs, ieguldījumu

rezultātā notikušajam neto aktīvu samazinājumam veidojot 147 milj. eiro jeb 4.1% no gada vidējiem neto aktīviem. To galvenokārt noteica akciju tirgus cenu kritums 2018. gada beigās. Notika fundamentālas valsts fondēto pensiju shēmas regulējuma pārmaiņas. Ieguldījumu pārvaldniekiem, sākot ar 2018. gadu, bija atļauts veidot jaunus ieguldījumu plānus, ieguldot akcijās un citos riska ziņā pielīdzināmos instrumentos līdz 75% no ieguldījuma plāna bruto vērtības. Krasi tika ierobežota komisijas maksa, ko valsts fondēto pensiju shēmas pārvaldnieks (t.sk. turētājbanka) var piemērot par pensiju 2. līmeņa aktīvu pārvaldīšanu, kā arī noteikts, ka mainīgā komisijas maksa pienākas tikai par sniegumu, kas pārsniedz rezultātus no ieguldījumiem Eiropas akciju un obligāciju tirgus portfeli.

Privāto pensiju plānu aktīvi 2018. gadā pieauga par 6.0% (līdz 462 milj. eiro {436 milj. eiro}), lai gan vidējais pensiju plāna gada ienesīgums no investīcijām bija –5.1%⁷⁰. Aktīvu pieaugumu galvenokārt noteica dalībnieku un darba devēju iemaksas (attieci 63 milj. eiro un 13 milj. eiro). Salīdzinājumā ar 2017. gadu dalībnieku iemaksas saruka par 6.8%. Kritumu izraisīja grozījumi iedzīvotāju ienākuma nodokļa (IIN) atvieglojumu saņemšanas kārtībā, kas stājās spēkā 2018. gadā. Saskaņā ar grozījumiem mājāsaimniecības var atgūt IIN par mājāsaimniecību iemaksām privātajos pensiju fondos un uzkrājošajā dzīvības apdrošināšanā, kas gadā nepārsniedz 4000 eiro vai arī 10% no personas algas pirms nodokļu samaksas. Šis limits mazināja augsti atalgoto iedzīvotāju vēlmi veidot uzkrājumus pensijai.

Darba devēju iemaksas privātajos pensiju plānos 2018. gadā pieauga par 25.1%. Tādā veidā darba devēji palīdzēja darbiniekiem veidot uzkrājumus vecumdienām un mazināja politisko un demogrāfisko risku, kam pakļauti pensiju 1. un 2. līmeņa dalībnieki. Lielāku darba devēju interesi veikt iemaksas par saviem darbiniekiem pensiju 3. līmenī noteica arī maksimālais pieļaujamais nodokļu atvieglojums (10%), kas nepārklājas ar darba ņēmēja iemaksu maksimāli pieļaujamo apjomu (4000 eiro). Grozījumi likumā "Par iedzīvotāju ienākuma nodokli" nosaka, ka IIN

⁷⁰ Ienesīgums aprēķināts attiecībā pret pensiju plānu vidējiem neto aktīviem, neņemot vērā pensiju fondu un FKTK ieturētās komisijas maksas.

atmaksas saņemšanai iepriekš noteikto 5 gadu vietā līgums par uzkrājošo dzīvības apdrošināšanu jāslēdz uz 10 gadiem. Kopumā 2018. gadā parakstīto bruto prēmiju ar uzkrājumu veidošanu apjoms sasniedza 19 milj. eiro (par 18.3% mazāk nekā 2017. gadā).

Kopējais pensiju 3. līmeņa dalībnieku skaits 2018. gadā palielinājās par 6.1% (t.sk. 53% ir aktīvi dalībnieki, kuri pēdējā gada laikā veikuši iemaksas privātajos pensiju plānos). Tā kā aktīvo dalībnieku īpatsvars dominē un darba devēju iemaksas nozīmīgi aug, privāto pensiju plānu neto aktīvu kāpumu var gaidīt arī turpmākajos gados. Kopumā tikai 24% (2017. gadā – 22%) no mājāsaimniecībām, kuras piedalās pensiju 2. līmenī, veic uzkrājumus arī pensiju 3. līmenī. Tādējādi, ja mājāsaimniecības neveiks papildu uzkrājumus citos instrumentos, to locekļiem aizejot pensijā, tām nebūs iespējams saglabāt līdzšinējo patēriņa līmeni.

Latvijas ieguldījumu fondu tirgū vērojama lejupslīde. Kopš 2010. gada Latvijas ieguldījumu fondu neto aktīvi samazinājušies par 30% (līdz 203 milj. eiro). Tirgus sadrumstalotība un mazais ieguldījumu fondu aktīvu apjoms neļauj piesaistīt lielus investorus un attīstīt šo tirgu. Tāpēc 2018. gadā notikusi ieguldījumu fondu konsolidācija un likvidācija, to skaitam samazinoties no 27 līdz 23. Ņemot vērā arī globālo ieguldījumu fondu, t.sk. ar biržas starpniecību tirgto fondu, konkurences palielināšanos, arī 2019. gadā netiek prognozēta būtiska Latvijas ieguldījumu fondu tirgus izaugsme.

2018. gadā, bruto parakstīto prēmiju apjomam samazinoties par 6% un bruto izmaksāto atlīdzību apjomam paliekot 2017. gada līmenī, Latvijā reģistrēto dzīvības apdrošināšanas sabiedrību 2018. gada zaudējumi bija 3.7 milj. eiro (pirms nodokļu samaksas). Būtiski saruka dzīvības apdrošināšanas ar uzkrājumu veidošanu bruto parakstīto prēmiju apjoms. Tas, iespējams, skaidrojams ar minētajiem IIN atmaksas kārtības grozījumiem un arī ar tirgum piesaistītajiem dzīvības apdrošināšanas līgumiem, jo 2018. gada 4. ceturksnī bija negatīvs finanšu tirgus ienesīgums. Savukārt netehniskā rezultāta zaudējumi, ko galvenokārt veido ieguldījumu dinamika, palielināja kopējos zaudējumus pirms nodokļu samaksas par 1.7 milj. eiro. Tā kā IIN atmaksas kārtības grozījumu dēļ radusies plaša starp bruto parakstītajām prēmijām

un izmaksātajām atlīdzībām saglabāsies vismaz līdz 2022. gadam, kad beigsies 2017. gadā noslēgto līgumu termiņš, dzīvības apdrošināšanas segmentā var samazināties maksātspējas rādītājs, kas 2018. gada beigās vidēji bija 121.2%.

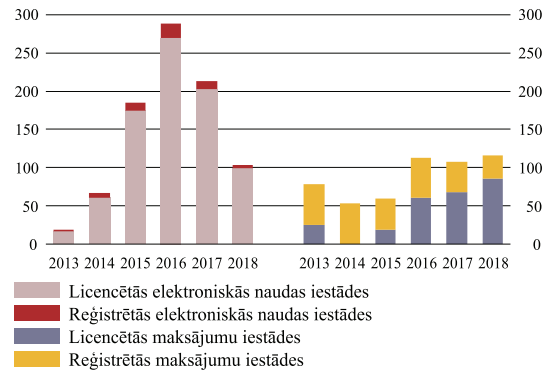
Latvijā reģistrētās nedzīvības apdrošināšanas sabiedrības 2018. gadā guva 18 milj. eiro peļņu (pirms nodokļu samaksas). Lielākā daļa šīs peļņas (14.3 milj. eiro) veidojās tehniskā aprēķina rezultātā. Kopumā nedzīvības apdrošināšanas tehniskais rezultāts ir stabils un būtiski neatšķiras no 2017. gada rādītāja. Gada laikā bruto parakstīto prēmiju un bruto izmaksāto atlīdzību apjoms auga proporcionāli (par 19.0%). Netehniskais rezultāts, ko lielākoties veido līdzekļu ieguldīšanas darbības, palielināja peļņu (pirms nodokļu samaksas) par 3.7 milj. eiro. Arī maksātspējas rādītājs joprojām ir augsts (2018. gada beigās vidēji tas bija 128.7%).

2018. gadā nebanku maksājumu pakalpojumu izaugsmi ietekmēja kredītiestāžu maksājumu pakalpojumu attīstība, spēkā esošie paaugstinātie darījuma izpētes un uzraudzības standarti un grozījumi Maksājumu pakalpojumu un elektroniskās naudas likumā. Pēdējos gados kredītiestādes arvien aktīvāk attīsta mobilo aplikāciju pakalpojumus, izplata bezkontakta norēķinu kartes un veiksmīgi sāk izmantot Latvijas Bankas zibmaksājumu pakalpojumu, palielinot konkurenci elektroniskās naudas iestādēm un maksājumu iestādēm.

Papildus paaugstinātajiem darījuma izpētes un uzraudzības standartiem sarežģītus uzdevumus gan maksājumu iestādēm, gan elektroniskās naudas iestādēm izvirza 2018. gadā veiktie grozījumi Maksājumu pakalpojumu un elektroniskās naudas likumā. Grozījumi ieviesa skaidrāku maksājumu iestāžu un elektroniskās naudas iestāžu licencēšanas kārtību, maksimālo apjomu (50 eiro) neautorizētiem maksājumiem, stingrākas klientu autentifikācijas prasības, ko veido vismaz divi neatkarīgi elementi, un citas pārmaiņas. Šie likuma grozījumi veikti saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu par maksājumu pakalpojumiem

iekšējā tirgū⁷¹, kuras mērķis ir izveidot inovatīvus, drošus un viegli izmantojumus digitālo maksājumu pakalpojumus ES. Kopumā gan pilnveidotais tiesiskais regulējums, gan kredītiestāžu maksājumu pakalpojumu attīstība atspoguļojās elektroniskās naudas iestāžu kopējā maksājumu apjomā, kas 2018. gadā samazinājās par 51%, kā arī par 8% palielināja maksājumu iestāžu klientu veikto maksājumu apjomu (sk. 3.3. att.).

3.3. attēls

KLIENTU IZEJOŠO MAKSĀJUMU APJOMS GADA LAIKĀ
(milj. eiro)

⁷¹ Eiropas Parlamenta un Padomes 2015. gada 25. novembra Direktīva (ES) 2015/2366 par maksājumu pakalpojumiem iekšējā tirgū, ar ko groza Direktīvas 2002/65/EK, 2009/110/EK un 2013/36/ES un Regulu (ES) Nr. 1093/2010 un atceļ Direktīvu 2007/64/EK.

4. SISTĒMISKI NOZĪMĪGAS MAKSĀJUMU UN NORĒĶINU SISTĒMAS

Viens no būtiskiem finanšu stabilitātes priekšnosacījumiem ir droša un efektīva finanšu tirgus infrastruktūra – maksājumu un vērtspapīru norēķinu sistēmas. Maksājumu sistēmas nodrošina iespēju sabiedrībai droši un efektīvi veikt bezskaidrās naudas maksājumus, kas ir būtisks tautsaimniecības izaugsmes nosacījums. Finanšu tirgus infrastruktūra kopumā nepieciešama Eirosistēmas monetārās politikas operāciju norēķiniem un finanšu tirgus infrastruktūras dalībnieku (kreditīestāžu) savstarpējiem norēķiniem. Traucējumi tās darbībā ne tikai var radīt negatīvu ietekmi uz finanšu tirgus infrastruktūras dalībniekiem, bet arī izraisīt risku plašāku izplatību. Finanšu tirgus infrastruktūra var būt finanšu šoku (likviditātes mazināšanās vai finanšu līdzekļu zaudējums) avots vai (augstas savstarpējās savienojamības gadījumā) kanāls, pa kuru šie šoki var izplatīties vietējā tirgū vai starptautiskajos tirgos, paaugstinot finanšu stabilitātes risku.

Rūpējoties par finanšu tirgus infrastruktūras drošu un efektīvu darbību, Latvijas Banka kā Eirosistēmas dalībniece veic tās pārraudzību. **Latvijas Bankas vērtējumā Latvijas finanšu tirgus infrastruktūra 2018. gadā darbojusies efektīvi un droši un ar tās darbību saistītie riski tika atbilstoši pārvaldīti un ierobežoti tā, lai to ietekme uz maksājumu un norēķinu sistēmu darbību un dalībniekiem būtu minimāla un neradītu sistēmiskus traucējumus.**

Finanšu tirgus infrastruktūras pārraudzībā galvenā uzmanība vērsta uz sistēmiski nozīmīgām maksājumu un vērtspapīru norēķinu sistēmām, kas nodrošina Eirosistēmas monetāro operāciju norēķinus, finanšu tirgus dalībnieku savstarpējos norēķinus, kā arī sabiedrības ikdienas maksājumu galanorēķinus.

Starptautiski finanšu tirgus infrastruktūru pārraudzība tiek veikta saskaņā ar FTIP⁷², lai pārliecinātos, ka ar to darbību saistītie riski ir apzināti un tiek atbilstoši pārvaldīti, un nepieciešamības gadījumā sniegtu ieteikumus risku ierobežošanas pasākumu uzlabošanai.

⁷² Bank for International Settlements and International Organization of Securities Commissions. *Principles for financial market infrastructures*. April 2012.

4.1. attēls

GALVENIE RISKI FINANŠU TIRGUS INFRASTRUKTŪRĀS

Sistēmiskais risks

Risks, ka viena vai vairāku dalībnieku nespēja laikus izpildīt saistības var negatīvi ietekmēt citu dalībnieku spēju izpildīt savas saistības, radot negatīvu ietekmi uz finanšu tirgus darbību. Risks, ka viena finanšu tirgus infrastruktūra izraisīs traucējumus citu finanšu tirgus infrastruktūru darbībā, ja ietekmēto finanšu tirgus infrastruktūru darbība atkarīga no finanšu tirgus infrastruktūras, kuras darbība ir traucēta. Tādā veidā ietekmēto finanšu tirgus infrastruktūru darbības traucējumi ietekmē plašu dalībnieku loku un finanšu tirgus darbību.

Juridiskais risks

Risks, ka negaidīta likuma vai cita tiesību akta piemērošana var radīt zaudējumus.

Kreditrisks

Risks, ka darījuma partneris (dalībnieks vai cita iestāde) nevarēs izpildīt savas finanšu saistības pilnā apmērā.

Likviditātes risks

Risks, ka darījuma partneris (dalībnieks vai cita iestāde) finanšu līdzekļu nepietiekamības dēļ nevarēs laikus un pilnā apmērā izpildīt savas finanšu saistības.

Darbības risks

Risks, ka informācijas sistēmu vai iekšējo procesu nepilnības, personāla un vadības kļūdas vai ārējo faktoru ietekmes radīti traucējumi var ietekmēt maksājumu vai norēķinu sistēmas pakalpojumu pieejamību.

Finanšu tirgus infrastruktūru darbība pakļauta dažādiem riskiem, kas var ietekmēt to spēju sniegt pakalpojumus atbilstoši gaidītajam vai radīt būtiskus zaudējumus pašai finanšu tirgus infrastruktūrai vai tās dalībniekiem (sk. 4.1. att.). Katrs risks atsevišķi vai mijiedarbībā ar citiem riskiem var izraisīt sistēmisko risku, radot draudus finanšu stabilitātei valstī.

Papildus starptautiskajai praksei eiro zonas sistēmiski nozīmīgām finanšu tirgus infrastruktūrām ir noteikts pienākums nodrošināt atbilstību FTIP – Eirosistēma ir noteikusi prasības sistēmiski nozīmīgām maksājumu sistēmām, izdodot SIPS regulu⁷³, savukārt prasības finanšu tirgus instrumentu norēķinu sistēmu atbilstībai nosaka CSDR⁷⁴.

Latvijas finanšu tirgum sistēmiski nozīmīgas ir divas finanšu tirgus infrastruktūras – TARGET2-Latvija

⁷³ ECB 2014. gada 3. jūlija Regula (ES) Nr. 795/2014 par sistēmiski nozīmīgu maksājumu sistēmu pārraudzību (ECB/2014/28) (tālāk tekstā – SIPS regula), ar kuru Eirosistēma iekļāva FTIP savā pārraudzības ietvarā.

⁷⁴ Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 23. jūlija Regula (ES) Nr. 909/2014 par vērtspapīru norēķinu uzlabošanu Eiropas Savienībā, centrālajiem vērtspapīru depozitārijiem un grozījumiem Direktīvās 98/26/EK un 2014/65/ES un Regulā (ES) Nr. 236/2012.

sistēma un Nasdaq CSD SE Latvijas vērtspapīru norēķinu sistēma (tālāk tekstā – Nasdaq CSD sistēma). Eirosistēmas pārraudzības ietvarā novērtēta abu sistēmu atbilstība attiecīgi SIPS regulas prasībām un CSDR prasībām. Kopumā risku novērtējums var mainīties tikai būtisku attiecīgās sistēmas darbības pārmaiņu gadījumā. Tad sistēmas tiek atkārtoti novērtētas, ņemot vērā sistēmu jauninājumus un normatīvo aktu pārmaiņas. Taču likviditātes riska un darbības riska vērtējums var mainīties arī atkarībā no sistēmas darbības rādītājiem (sistēmā apstrādāto maksājumu apjoma, norēķiniem pieejamās likviditātes un sistēmas darbības nepārtrauktības). Tādējādi

TARGET2-Latvija sistēma

Eirosistēmas uzturētā TARGET2 sistēma 2018. gadā bija viena no lielākajām maksājumu sistēmām pasaulē. Latvijas Banka turpināja uzturēt vienu no 25 TARGET2 komponentsistēmām – TARGET2-Latvija sistēmu –, nodrošinot Eirosistēmas monetārās politikas operāciju norēķinus, liela apjoma starpbanku maksājumu norēķinus, klientu steidzamu maksājumu norēķinus eiro, kā arī EKS sistēmas, Nasdaq CSD sistēmas un SIA "Worldline Latvia" karšu norēķinu sistēmas galanorēķinus eiro.

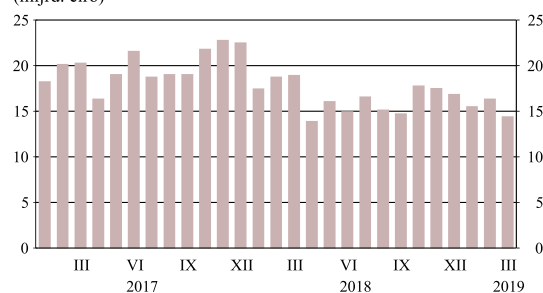
2018. gadā TARGET2-Latvija sistēmā apstrādāto maksājumu kopapjoms bija 199.5 mljrd. eiro (par 17% mazāk nekā 2017. gadā; mēnesī veikto maksājumu apjoma dinamiku sk. 4.2. att.). 2018. gadā TARGET2-Latvija sistēmā vidēji dienā apstrādāto maksājumu apjoms bija 782.4 milj. eiro (2019. gada 1. ceturksnī vidēji dienā – 737.6 milj. eiro).

Latvijas Banka, izmantojot *Suomen Pankki – Finlands Bank* izstrādāto maksājumu un norēķinu sistēmas darbību imitējošo modeli *BoF-PSS2 (Bank of Finland – Payment and Settlement System Simulator 2)*, veica datu analīzi nolūkā novērtēt likviditātes risku TARGET2-Latvija sistēmā.

Lai noteiktu likviditātes risku TARGET2-Latvija sistēmā, Latvijas Banka novērtēja, kāds būtu norēķiniem nepieciešamais līdzekļu apjoms visu dienā iesniegto maksājumu veikšanas nodrošināšanai salīdzinājumā ar sistēmā pieejamo likviditāti.

likviditātes risku, kam pakļauti sistēmas dalībnieki, un darbības risku, kam pakļauti sistēmas operatori, nepieciešams regulāri pārskatīt, ņemot vērā attiecīgās sistēmas darbības rādītājus. Latvijas Banka 2018. gadā veica TARGET2-Latvija sistēmas un Nasdaq CSD sistēmas likviditātes riska un darbības riska novērtējumu, kas liecināja, ka minētie riski šajās sistēmās saglabājās zemi un nebija nepieciešami risku ierobežojoši papildu pasākumi. TARGET2-Latvija sistēma un Nasdaq CSD sistēma nodrošināja to dalībniekiem un visai finanšu sistēmai efektīvu un drošu maksājumu un norēķinu vidi, un to raita darbība veicināja finanšu stabilitāti.

4.2. attēls
TARGET2-LATVIJA SISTĒMĀ VEIKTO MAKSĀJUMU APJOMS (mljrd. eiro)

Tika novērtēti šādi rādītāji: mazākais norēķiniem nepieciešamo līdzekļu apjoms (*lower bound*), t.i., līdzekļu apjoms, kas nodrošinātu visu maksājumu izpildi vēlākais līdz TARGET2-Latvija sistēmas darbadienas beigām; lielākais norēķiniem nepieciešamo līdzekļu apjoms (*upper bound*), t.i., līdzekļu apjoms, kas nodrošinātu visu iesniegto maksājumu izpildi nekavējoties; sistēmā pieejamā likviditāte, t.i., sistēmas dalībnieku kredītiestāžu un Valsts kases kopējais līdzekļu atlikums TARGET2-Latvija sistēmā darbadienas sākumā, ietverot arī kredītiestādēm piešķirtos dienas kredītus, un līdzekļu apjoms, kas nepieciešams Latvijas Bankas iesniegto maksājumu izpildei. Ja sistēmā pieejamā likviditāte ir lielāka par lielāko norēķiniem nepieciešamo līdzekļu apjomu, uzskatāms, ka likviditātes risks sistēmā ir zems. Ja sistēmā pieejamā likviditāte ir mazāka par lielāko norēķiniem nepieciešamo līdzekļu apjomu, bet lielāka par mazāko norēķiniem nepieciešamo līdzekļu apjomu, uzskatāms, ka likviditātes risks sistēmā ir vidējā līmenī. Savukārt, ja sistēmā pieejamā likviditāte ir vienāda ar mazāko norēķiniem nepieciešamo līdzekļu apjomu vai mazāka par to, likviditātes risks sistēmā ir augsts.

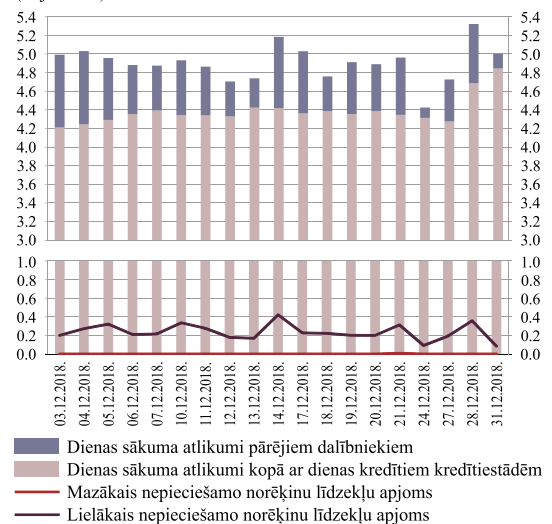
Veicot datu analīzi, Latvijas Banka izmantoja 2018. gada decembra datus, jo decembrī salīdzinājumā ar citiem 2018. gada mēnešiem bija vismazākais brīvo līdzekļu apjoms, kas noteikts kā starpība starp TARGET2-Latvija sistēmā pieejamo likviditāti un TARGET2-Latvija sistēmā veikto maksājumu kopapjomu. Tāpēc decembra datu analīzes rezultāti ļauj izdarīt secinājumus par likviditātes risku 2018. gadā kopumā.

Simulācijas rezultāti parādīja, ka lielākais norēķiniem nepieciešamo līdzekļu apjoms vidēji dienā bija 234.8 milj. eiro jeb 4.79% no TARGET2-Latvija sistēmā pieejamās likviditātes. Nevienu dienu decembrī lielākais norēķiniem nepieciešamo līdzekļu apjoms nepārsniedza 8% no sistēmā pieejamās likviditātes. Savukārt mazākais norēķiniem nepieciešamo līdzekļu apjoms visās decembra dienās bija 0.00% no TARGET2-Latvija sistēmā pieejamās likviditātes, izņemot vienu dienu – 21. decembri, kad mazākais norēķiniem nepieciešamo līdzekļu apjoms sasniedza 7 milj. eiro jeb 0.14% no TARGET2-Latvija sistēmā pieejamās likviditātes, kas norāda, ka TARGET2-Latvija sistēmas dalībniekiem maksājumu izpildei līdz dienas beigām pietiktu pat tikai ar tiem naudas līdzekļiem, kuri saņemti no citiem dalībniekiem. 2018. gadā TARGET2-Latvija sistēmā pieejamā likviditāte bija būtiski augstāka par lielāko norēķiniem nepieciešamo līdzekļu apjomu (sk. 4.3. att.), tādējādi **TARGET2-Latvija sistēmā saglabājās zems likviditātes risks.**

Lai novērtētu darbības risku, Latvijas Banka vērtēja sistēmas darbības pārtraukumu ietekmi uz sistēmas darbību un sistēmas pieejamību gadā kopumā, jo sistēmas darbības pārtraukumi var ietekmēt gan sistēmas dalībnieku, gan citu maksājumu un vērtspapīru norēķinu sistēmu darbību un radīt sistēmisko risku.

Tā kā TARGET2-Latvija sistēma ir TARGET2 komponentsistēma un tehniski TARGET2 sistēma darbojas kā vienota sistēma, tās darbības nepārtrauktību atspoguļo kopējie TARGET2 sistēmas darbības rādītāji. Ar TARGET2 sistēmas darbību saistītos incidentus kopīgi pārvalda Eurosistēma. 2018. gadā TARGET2 sistēmas pieejamības rādītājs bija 99.98% (2017. gadā – 100%). Pieejamības rādītāja samazinājums saistīts ar vienu starpgadījumu, kad pēc vienotās tehniskās platformas infrastruktūras jaunās versijas uzstādīšanas

4.3. attēls
LIKVIDITĀTES RISKA NOVĒRTĒJUMS TARGET2-LATVIJA SISTĒMĀ
(mljrd. eiro)

2018. gada 19. novembrī daļēji tika ietekmēta transakciju apstrāde TARGET2 sistēmā, aizkavējot norēķinu aptuveni par 40 minūtēm. Starpgadījuma iemesli tika identificēti, un tika veikti preventīvi pasākumi, lai novērstu šādu traucējumu atkārtošanos. TARGET2 sistēmas pieejamības rādītājs liecināja par augstu sistēmas noturību pret operacionāliem satricinājumiem. **TARGET2 sistēmā saglabājās zems darbības risks.**

Nasdaq CSD sistēma

2018. gadā Nasdaq CSD sistēma bija vienīgā sistēmiski nozīmīgā Latvijas vērtspapīru norēķinu sistēma. Tā tika izmantota vērtspapīru ķīlu mobilizēšanai gan Eurosistēmas monetārās politikas operāciju norēķiniem, gan arī dienas kredītu piešķiršanai norēķinu kontos TARGET2-Latvija sistēmā. Savukārt Latvijas finanšu tirgus dalībnieki Nasdaq CSD sistēmu izmantoja savstarpējo vērtspapīru darījumu norēķiniem, t.sk. vērtspapīru piegādei pret samaksu (*delivery versus payment*; DVP).

Nasdaq CSD sistēmas vērtspapīru piegādes pret samaksu kopapjoms 2018. gadā bija 1.24 mljrd. eiro (par 10.8% lielāks nekā 2017. gadā). 2018. gadā Nasdaq CSD sistēma vidēji dienā veica norēķinus TARGET2 sistēmā 4.0 milj. eiro apjomā (2017. gadā – 3.0 milj. eiro). Tas bija 0.5% no TARGET2-Latvija sistēmā vidēji dienā apstrādāto maksājumu apjoma.

Tādējādi likviditātes risks Nasdaq CSD sistēmas naudas norēķinos joprojām bija nenozīmīgs.

Lai novērtētu darbības risku, Latvijas Banka vērtēja sistēmas darbības pārtraukumu ietekmi uz sistēmas darbību un sistēmas pieejamību gadā kopumā, jo sistēmas darbības pārtraukumi varētu radīt sistēmisko risku. 2018. gadā Latvijas vērtspapīru norēķinu sistēmas pieejamības rādītājs bija 99.9% (2017. gadā – 99.7%).

Ilgāko Nasdaq CSD sistēmas darbības pārtraukumu izraisīja 2018. gada 18. aprīļa incidents *Nasdaq* sākotnējā datu apstrādes centrā (*Vasby*; Zviedrija). Incidenta ietekme uz Nasdaq CSD sistēmas darbību bija nebūtiska, jo incidents ietekmēja nelielu skaitu vērtspapīru instrukciju, kuras tika izpildītas vēlāk, un incidents neietekmēja Eirosistēmas kredītooperāciju norēķinus. Tomēr, tā kā šā incidenta dēļ Nasdaq CSD sistēma nevarēja veikt vērtspapīru norēķinus 4.6 stundas (278 min.; ilgāk nekā CSDR noteiktā prasība incidenta gadījumā atjaunot pamatpakalpojumu sniegšanu divu stundu laikā), Latvijas Banka Nasdaq CSD SE Uzraudzības kolēģijā sniedza ieteikumus sistēmas operatoram risku ierobežošanas pasākumu uzlabošanai. Ieteikumi tika ņemti vērā, būtiski samazinot līdzīgu darbības pārtraukumu iespējamību nākotnē.

2019. gada 1. ceturksnī Latvijas vērtspapīru norēķinu sistēma darbojās bez pārtraukumiem.

Latvijas vērtspapīru norēķinu sistēmas pieejamības rādītājs liecināja par augstu sistēmas noturību pret operacionāliem satricinājumiem, tāpēc var secināt, ka darbības risks Nasdaq CSD sistēmā saglabājās zems.

Finanšu tirgus infrastruktūru kiberneturība

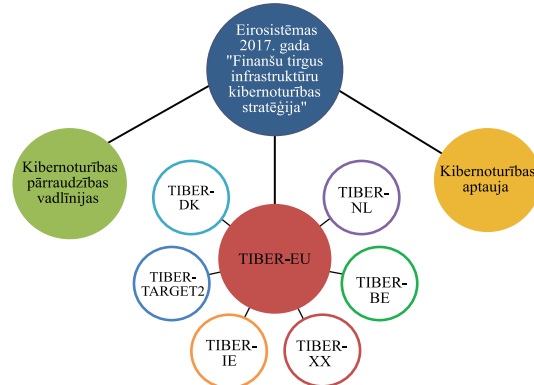
Viens no būtiskākajiem finanšu tirgus infrastruktūras darbības riska elementiem, kam pēdējos gados tiek pievērsts arvien vairāk uzmanības, saistīts ar kibernetizāciju. Kibernetizācija finanšu tirgus infrastruktūrai var ne tikai būtiski traucēt pašas infrastruktūras darbību, bet arī, ņemot vērā sistēmu savstarpējo savienojamību, ietekmēt vietējā finanšu tirgus vai pat starptautisko finanšu tirgu darbību. Tāpēc

ir ārkārtīgi svarīgi finanšu tirgus infrastruktūrai nodrošināt atbilstošu kiberneturības līmeni, lai pasargātu gan sevi, gan finanšu sistēmu kopumā.

Kibernetizācijas risks citu infrastruktūras darbības risku vidū ir īpaši nozīmīgs, ņemot vērā tā dinamisko attīstību un to, ka riska avots ir nevis nepilnības pašā infrastruktūrā, bet gan apzināti ārējie uzbrukumi. Atbilstoši *Finextra* ziņojumā⁷⁵ minētajam *IBM X-Force Threat Intelligence Index* rāda, ka 2018. gadā kibernetizācijas riskiem visvairāk bijis pakļauts tieši finanšu pakalpojumu sektors.

Eirosistēma 2017. gada "Finanšu tirgus infrastruktūru kiberneturības stratēģijas" ietvaros apņēmusies uzlabot eiro zonas finanšu sektora kiberneturību, vairojot Eirosistēmas centrālo banku pārraugāmo maksājumu un vērtspapīru norēķinu sistēmu gatavību atvairīt kibernetizācijas riskus, uzlabojot sistēmu operatoru, to kritisko pakalpojumu nodrošinātāju un atbildīgo iestāžu sadarbību (sk. 4.4. att.). Kiberneturības stratēģijas ietvaros Eirosistēma 2018. gadā izstrādāja finanšu tirgus infrastruktūru kiberneturības pārraudzības vadlīnijas un uzsāka TARGET2 sistēmas atbilstības kiberneturības pārraudzības vadlīnijām novērtējumu, plānojot to pabeigt 2019. gadā. Viens no efektīvākajiem kiberneturības paaugstināšanas instrumentiem ir īpaši kibernetizācijas risku testi. Kiberneturības stratēģijas ietvaros Eirosistēma 2018. gadā apstiprināja kiberneturības testu veikšanas ietvaru TIBER-EU, kas būs vienotas un standartizētas

4.4. attēls
KIBERNOTURĪBAS IETVARS

⁷⁵ <https://www.finextra.com/researcharticle/42/cyber-security-in-financial-services-orchestrating-the-best-defence-in-an-evolving-threat-landscape>.

finanšu tirgus infrastruktūru kiberneturības testēšanas bāze. 2019. gadā Eirosistēma, balstoties uz TIBER-EU ietvaru, plāno veikt TARGET2 kiberneturības testu.

Lai iegūtu sākotnējo priekšstatu par finanšu tirgus infrastruktūru noturību pret kiberuzbrukumiem, Eirosistēma 2017. gadā sāka veikt finanšu tirgus infrastruktūru kiberneturības aptaujas. Latvijas Banka Eirosistēmas veikto aptauju ietvaros veica Latvijas finanšu tirgus infrastruktūras kiberneturības aptaujas (2017. gadā – maksājumu sistēmu aptauju un 2018. gadā – Nasdaq CSD SE aptauju). 2019. gadā tiks veikta atkārtota Eirosistēmas kiberneturības aptauja.

1. PIELIKUMS. KREDĪTIESTĀŽU DARBĪBAS RĀDĪTĀJI

Rādītājs	2014	2015	2016	2017	2018	2019. g. marts
Bilances rādītāji						
Kredītiestāžu un ārvalstu kredītiestāžu filiāļu skaits	26	27	23	21	20	20
Aktīvu kopsumma (milj. eiro)	30 816.1	31 937.7	29 496.1	28 387.7	22 870.5	22 933.2
Kredītu īpatsvars aktīvos (%)	47.6	46.0	51.3	50.9	59.3	60.0
Noguldījumu īpatsvars pasīvos (%)	72.0	72.8	72.4	71.4	71.4	72.8
Saistību pret MFI īpatsvars pasīvos (%)	11.4	9.2	9.5	10.0	10.8	8.5
Iekšzemes klientu kredītu atlikuma un noguldījumu atlikuma attiecība (%)	117.6	114.6	104.9	101.9	91.7	90.7
Peļņitspēja⁷⁶						
ROE (%) ⁷⁷	10.2	10.7	13.9	6.3	9.4	11.4
ROA (%) ⁷⁸	1.0	1.2	1.4	0.7	1.2	1.2
Izdevumu un ienākumu attiecība (%) ⁷⁹	51.5	51.2	53.2	58.1	61.3	61.2
Kapitāla pietiekamība⁸⁰						
Pašu kapitāls (milj. eiro)	3 025.2	3 184.9	2 910.2	3 063.7	2 636.9	–
Pirmā līmeņa pamata kapitāls/pirmā līmeņa kapitāls (milj. eiro) ⁸¹	2 627.5	2 764.5	2 471.0	2 732.0	2 393.9	–
Riska svērtie aktīvi (milj. eiro)	15 000.5	14 583.8	14 269.0	14 844.3	12 179.4	–
Kopējais kapitāla rādītājs (%)	20.2	21.8	20.4	20.6	21.6	–
Pirmā līmeņa pamata kapitāla rādītājs/pirmā līmeņa kapitāla rādītājs (%)	17.5	19.0	17.3	18.4	19.7	–
Sviras rādītājs (%)	9.2	9.4	9.2	9.6	10.5	–
Likviditāte						
Likvido aktīvu īpatsvars aktīvos (%) ⁸²	39.9	40.2	33.8	37.4	31.8	30.6
LSK (%)	–	–	342.7	313.4	252.8	284.7
SFK (%) ⁸³	–	148.2	148.5	146.02	137.8	142.22
Aktīvu kvalitāte						
Uzkrājumu nedrošajiem parādiem attiecība pret kredītportfeļi (%)	5.3	4.7	4.0	3.8	3.3	3.2
Kredītu ar maksājumu kavējumu ilgāku par 90 dienām īpatsvars kredītportfeļi (%)	6.9	6.0	4.4	4.1	4.0	4.0
INK īpatsvars kredītportfeļi ⁸⁴ (%)	–	–	–	8.5	7.5	7.1
INK īpatsvars iekšzemes kredītportfeļi (%)	–	–	–	6.6	5.5	4.9

⁷⁶ Peļņitspējas rādītāji 2016. un 2017. gadam aprēķināti, balstoties uz FKTK datiem konsolidētā līmenī, bet 2014. un 2015. gadam – uz ECB Konsolidēto banku statistiku (*Consolidated banking data*). Peļņitspējas rādītāji 2016. un 2017. gadam uzrādīti, neizslēdzot vienreizējos efektus, kas minēti 2. nodaļā "Kredītiestāžu sektora attīstība un riski".

⁷⁷ Uz gadu attiecināta pārskata perioda peļņas vai zaudējumu attiecība pret vidējo kapitālu un rezervēm (rādītāja aprēķinā netiek iekļauti ārvalstu kredītiestāžu filiāļu dati).

⁷⁸ Uz gadu attiecināta pārskata perioda peļņas vai zaudējumu attiecība pret vidējiem aktīviem.

⁷⁹ Izdevumu attiecība pret ienākumiem = (administratīvie izdevumi + nolietojums)/(finansālās darbības peļņa) × 100.

⁸⁰ No 2014. gada kredītiestāžu kapitāla pietiekamība un ar to saistītie rādītāji tiek aprēķināti saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2013. gada 26. jūnija Regulā (ES) Nr. 575/2013 par prudenciālajām prasībām attiecībā uz kredītiestādēm un ieguldījumu brokeru sabiedrībām, un ar ko groza Regulu (ES) Nr. 648/2012, CRR regulā noteikto metodoloģiju un nav tieši salīdzināmi ar iepriekšējo periodu rādītājiem. Dati norādīti konsolidētā līmenī.

⁸¹ 2014. gadā visu kredītiestāžu pirmā līmeņa pamata kapitāls sakrīt ar pirmā līmeņa kapitālu.

⁸² Likvidie aktīvi = nauda kasē + prasības pret centrālajām bankām un citām kredītiestādēm + centrālo valdību parāda vērtspapīri ar fiksētu ienākumu (tie, kuriem ir pastāvīgs, neierobežots tirgus, t.i., tos var pārdot īsā laikā bez būtiskiem zaudējumiem vai izmantot par nodrošinājumu kredītu saņemšanai).

⁸³ Latvijas Bankas aprēķins.

⁸⁴ Konsolidētie dati konsolidētajai uzraudzībai pakļautajām kredītiestādēm un dati individuālajā līmenī pārējām kredītiestādēm un ārvalstu kredītiestāžu filiālēm.

2. PIELIKUMS. AGRĪNĀS BRĪDINĀŠANAS RĀDĪTĀJU RISKU PANELIS

Ārējie makrofinansālie riski	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
<i>BofA Merrill Lynch</i> indekss																			
Imports galvenajās tirdzniecības partnervalstīs (gada pārmaiņas; %)																			
Eiropa valstu valdības 10 gadu un 2 gadu obligāciju peļņas likmju starpība (procentu punktos)																			
Eiropa valsts sektora parāda un IKP attiecības triju gadu pārmaiņas (procentu punktos)																			
SovCIS eiro zonas valdībām (vienādi svērts)																			
Iekšzemes makrofinansālie riski	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Bezdarba novirze (procentu punktos)																			
Mājokļu cenu indeksa gada pārmaiņas (%)																			
Iekšzemes kredītu atlikuma un IKP attiecība (%)																			
Tekošā konta un IKP attiecība (%)																			
Mājsaimniecību kredītrisks	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Mājokļu cenu indeksa attiecība pret vidējās neto darba samaksas indeksu (%)																			
Mājsaimniecību kredītu atlikuma un IKP attiecības triju gadu pārmaiņas (procentu punktos)																			
Mājsaimniecību gada procentu maksājumu un IKP attiecība (%)																			
Mājsaimniecību noguldījumu atlikuma un kredītu atlikuma attiecība (%)																			
Nefinanšu sabiedrību kredītrisks	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Procentu maksājumu segums (četrp ceturkšņu slidošais vidējais; %)																			
Nefinanšu sabiedrību parāda attiecība pret pašu kapitālu (%)																			
Herfindāla–Hiršmaņa indekss																			
Nefinanšu sabiedrību gada procentu maksājumu un IKP attiecība (%)																			
Nefinanšu sabiedrību kredītu atlikuma un IKP attiecības triju gadu pārmaiņas (procentu punktos)																			
Kreditēstāžu maksāspējas un pelnītspējas risks	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
ROA																			
Pirmā līmeņa pamata kapitāla rādītājs (%)																			
Kapitāla un rezervju attiecība pret aktīviem (%)																			
Izdevumu un ienākumu attiecība (%)																			
Kreditēstāžu likviditātes un finansējuma risks	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
FKTK kreditēstāžu likviditātes rādītājs (%)																			
Rezidentu kredītu atlikuma un noguldījumu atlikuma attiecība (%)																			
Rezidentu privātā un nefinanšu sektora noguldījumi (gada pārmaiņas; %)																			
Tiro ārējo aktīvu un aktīvu attiecība (%)																			

Piezīmes. Risku paneļa metodoloģijas skaidrojumu sk. Latvijas Bankas 2018. gada "Finanšu Stabilitātes Pārskata" pielikumā "Risku panelis – analītisks rīks Latvijas finanšu stabilitātes sistēmisko risku analīzei". Riska pakāpe apzīmēta ar krāsu. Ar pelēku toni atzīmēti laika periodi, par kuriem nav datu.

zema	vidēja	vidēji augsta	augsta
------	--------	---------------	--------

3. PIELIKUMS. LATVIJAS FINANŠU STRESA INDEKSS

